

**Міністерство освіти і науки України
Державне агенство лісових ресурсів України
Національний еколого-натуралістичний центр
учнівської молоді МОН України
Волинська обласна рада
Волинський обласний еколого-натуралістичний центр**

**ВСЕУКРАЇНСЬКА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
«ВІДТВОРИМО ЛІСИ РАЗОМ»**

**збірник матеріалів обласної online конференції
до 100-річчя НЕНЦу**

**09 квітня 2025 року
м. Луцьк**

**Міністерство освіти і науки України
Державне агенство лісових ресурсів України
Національний еколого-натуралістичний центр
учнівської молоді МОН України
Волинська обласна рада
Волинський обласний еколого-натуралістичний центр**

***ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ «ВІДТВОРИМО ЛІСИ РАЗОМ»
(збірник матеріалів обласної online конференції)
до 100-річчя НЕНЦу)***

09 квітня 2025 року

м. Луцьк

Укладачі: Остапчук Валентина Адамівна, директор Волинського обласного еколого-натуралістичного центру Волинської обласної ради;

Сподарик Світлана Олександрівна, завідувач методичного відділу Волинського обласного еколого-натуралістичного центру Волинської обласної ради;

Лещук Ірина Петрівна, методист відділу екології Волинського обласного еколого натуралістичного центру Волинської обласної ради.

У збірнику представлені статті та тези доповідей учасників всеукраїнської науково-практичної online конференції «Відтворими ліси разом». Даний збірник стане в нагоді педагогам закладів загальної середньої, позашкільної, вищої освіти, студентам та учням.

Матеріали збірника відтворено з авторських оригіналів, поданих до оргкомітету. Відповідальність за грамотність, автентичність цитат, достовірність фактів та посилань несуть автори статей.

ВСТУП

Кому не подобається ходити барвистим лісом, милуватися його неповторністю, величністю, забувши про плин часу. Саме з метою збереження, вивчення та примноження зелених багатств, забезпечення додаткової біологічної освіти, здійснення профорієнтаційної роботи, виконання завдань держави спрямованих на оздоровлення екологічного стану довкілля, вирішення проблем трудового виховання були створені шкільні лісництва.

Шкільні учнівські лісництва – це справжня дослідницька лабораторія, база теоретично-практичної підготовки, де молодь вчиться берегти природу і діяти на її благо.

Перші шкільні лісництва в Україні виникли у шістдесятих роках минулого століття, а на Волині вони утворились у 1968 році. Це були Цуманське Ківерцівського та Губинське Локачинського районів. Активізації діяльності таких учнівських об'єднань сприяла тісна співпраця тоді ще управління освіти Волинської обласної державної адміністрації (І.В.Дзямуч), обласного виробничого лісогосподарського об'єднання «Волиньліс» (А.О. Голік) тепер Північно-Західне міжрегіональне управління лісового і мисливського господарства ДП «Ліси України» (Б.П. Бабеляс) та Станції юних натуралістів (М.І. Тарасюк), яка у 1991 році була реорганізована у Волинський обласний еколого-натуралістичний центр. З року в рік мережа шкільних лісництв невпинно зростала.

Сьогодні в області нараховується 35 дитячих лісівничих об'єднань, що охоплюють близько 2000 школярів. За ними закріплено майже 12225 га лісу. Юні лісівники ведуть активну дослідницьку, природоохоронну, лісовідновлюючу роботу, доглядають за берегами ставків і річок, ведуть облік рідкісних рослин і тварин, підгодовують тварин. Істрія свідчить, що захоплення багатьох дітей лісом переросло у справу всього їхнього життя.

Даний збірник виданий за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції «Відтворимо ліси разом», яка проходила з нагоди 100-річчя створення Національного еколого-натуралістичного центру МОН України. У ньому вміщені тези виступів педагогів Волині та інших областей, які діляться досвідом діяльності учнівських лісництв за історичний період.

РОЗВИТОК ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ УЧНІВСЬКИХ ЛІСНИЦТВ НА ВИМОГУ СЬОГОДЕННЯ

Володимир Вербицький,
доктор педагогічних наук, професор, директор
Національний еколого-натуралістичний
центр учнівської молоді МОН України, Київ

Учніські лісництва, є однією з ефективних форм позашкільної та профорієнтаційної роботи в закладах освіти. На сучасному етапі євроінтеграційного процесу нашої держави, робота учнівських лісництв є дуже важливою у перспективі охорони, збереження і відновлення лісових ресурсів, підготовки висококваліфікованих кадрів для лісгосподарських підприємств і наукових установ.

Перші учнівські лісництва почали організовувати в далеких 1960-х роках на базі юннатівських гуртків, «зелених» і «голубих» патрулів, лісівничих ланок. Одним із перших в Україні було створено у вересні 1966 року Моквинське шкільне лісництво Костопільського лісгоспу Рівненської області. На Волині перші шкільні лісництва були створені у 1968 році – це Цуманське шкільне лісництво Ківерцівського району та Губинське лісництво Локачинського району. Учніські лісництва стали однією з важливих форм організації трудового навчання і виховання, активізації юннатівського руху в Україні, залученні учнів до науково-дослідницької діяльності та суспільно-корисної праці. Основна діяльність учнівських лісництв була різноплановою: посадка лісу, догляд за молодими насадженнями, збір насіння, охорона лісу, проведення фенологічних спостережень, вивчення флори та фауни, дослідження впливу різних факторів на ріст і розвиток лісу, участь у природоохоронних заходах.

З року в рік мережа учнівських лісництв збільшувалася. У 2021 році вже налічувалося - 532 учнівських лісництв, в яких набували компетентностей з лісівництва понад 17 тис. дітей, у 2022 році – за неповними даними - 423 учнівських лісництва. Внаслідок війни постраждав лісовий фонд України а учнівські лісництва не можуть повноцінно функціонувати в деяких областях і відповідно відбулося скорочення їх діяльності та кількості. Станом на серпень 2024 року налічується лише 195 діючих учнівських лісництв, в яких задіяно 4789 учнів (без врахування даних східних областей) а також без врахування окупованих територій південних областей та тих лісництв які призупинили свою діяльність через бойові дії (північні області та Слобожанщина). Найбільша кількість учнівських лісництв в даний час налічується Подільському лісовому офісі (Волинська та Рівненська область) 40 учнівських лісництв (1015 учнів).

За підтримки Державного агентства лісових ресурсів України та Товариства лісівників України в Національному еколого-натуралістичному центрі учнівської молоді розроблена система організаційних заходів з підтримки організації діяльності учнівських лісництв: затверджено на

державному рівні Положення про учнівське лісництво (реєстрація в Міністерстві юстиції України наказ № 339/26784 від 27.03.2013 р.); починаючи із 2007 р. започатковано проведення щорічного Всеукраїнського зльоту учнівських лісництв (реєстрація в Міністерстві юстиції України від 30 травня 2012 року за № 859/21171); відбувається проведення щорічних природоохоронних конференцій, конкурсів та екологічних акцій.

Успішна співпраця позашкільних закладів освіти еколого-натуралістичного спрямування та фахівців лісового господарства забезпечується через теоретичні і практичні заняття з основ лісівництва, проведення науково-дослідницької та експериментальної роботи з біології, екології та лісового господарства, залучення юних лісівників до лісгосподарських робіт та сприяння самовизначенню майбутньої професії. В процесі проведення дослідів з лісовими культурами в юних лісівників формується дослідницька компетентність, вони не лише надають своєю працею допомогу лісовому господарству, але й пропагують нові досягнення науки і передової практики з лісівництва.

Незважаючи на військові дії в Україні прикладаються зусилля не лише для збереження мережі учнівських лісництв а і для покращення їх роботи. З метою підтримки та розвитку мережі учнівських лісництв, підвищення фахового рівня керівників учнівських лісництв, а також сприяння співпраці закладів освіти, органів державної влади, громадських організацій в поліпшенні ефективності роботи учнівських лісництв, еколого-натуралістичні центри залучають до роботи з учнями працівників лісових господарств, проводяться семінари, семінари-практикуми, профільні курси підвищення кваліфікації для керівників учнівських лісництв, щорічно організовується та проводиться Всеукраїнський зліт учнівських лісництв.

У зв'язку із воєнним станом в Україні та відповідно до рішень обласних військових адміністрацій «Про заборону відвідування лісів населенням» в ряді областей немає можливості проводити роботу з юними лісівниками на території лісових господарств. Тому освітня діяльність з вихованцями учнівських лісництв здійснюється в дистанційній або змішаній формах. Керівники та вихованці віднаходять нові форми роботи в даному напрямку. Наприклад, юні лісівники Київщини активно долучаються до цікавих заходів: екофорум «Київщина екологічна: злочини війни», «День зустрічі птахів», «Ліси для нащадків», «Відтворюємо ліси разом», «Лісова толока»; флешмобів («Дерева Перемоги», «Мій ЕкоВчинок»), челенджів («Зроби годівничку – врятуй пташину»), ігрової діяльності («ПтахоFEST»), екскурсій, проектної діяльності («Екологічний кластер «EcoWorldKids», «Лісовий воркшоп», «ДжерелоLIFE») тощо.

Сучасний розвиток учнівських лісництв в Україні характеризується збереженням традицій та адаптація їх до нових реалій, збільшенні уваги на екологічній освіті та дослідницькій діяльності, використанні сучасних технологій та інноваційних підходів, співпраці з екологічними громадськими організаціями, науковими установами та міжнародними проектами.

У сучасних умовах зростає розуміння важливості учнівських лісництв не лише як форми трудового виховання, але й як інструменту екологічної освіти, формування екологічної свідомості та практичних навичок у молоді. Сьогодні все більша увага приділяється екологічному спрямуванню діяльності учнівських лісництв, поглибленому вивченню проблем лісового господарства та охорони довкілля, розвитку дослідницьких навичок учнів.

Учнівські лісництва залишаються важливою формою екологічної освіти та виховання в Україні. Вони є прикладом ефективної освітньої роботи, сприяють формуванню екологічної свідомості молоді, залучають їх до практичної природоохоронної діяльності та допомагають у підготовці майбутніх фахівців лісового господарства та екології.

ВІДТВОРИМО ЛІСИ РАЗОМ

Юрій Марчук

Голова Товариства лісівників України,
академік Лісівничої академії наук України,
завідувач кафедри ботаніки, дендрології та
лісової селекції НУБіП, м.Київ

«Вже стало доброю традицією проведення всеукраїнської науково-практичної конференції вчителів і активістів шкільних лісництв всіх регіонів України під загальним гаслом 'Відтворимо ліси разом'. Організаторами такого заходу виступають Міністерство освіти України, НЕНЦ, Товариство лісівників України, ДП 'Ліси України'.

Важливо, що за одним столом об'єднуються освітяни і лісівники. Лісове господарство це, мабуть, чи не єдина галузь в Україні, коли всі збираються разом, коли є виробничники, є освітяни, є учні, є спільна ідея відтворення держави через систему лісового господарства. Це надзвичайно потужна робота, яку ми робимо.

Мені, як лісівнику з Харківщини зрозуміло, що таке післявоєнні ліси, які потрібно відтворити. І дуже важливо зберегти дітей і вчителів, які навчають цьому. Україна після відновлення буде зеленою країною з зеленими технологіями. Це, безумовно, і нові ліси, і система агролісомеліорації, це дерев'яне домобудівництво, це меблеві технології, зелені міста.

Товариство лісівників України за підтримки ДП «Ліси України» проводить два конкурси. Один – щорічний конкурс на кращі наукові роботи випускників учнівських лісництв, де в першому турі на рівні областей і регіонів будуть розглянуті наукові роботи учнів 11-х класів. Другий тур буде проведено в НУБіП України, там і вручатимуть дипломи і відзнаки переможцям конкурсу.

Безумовно, це – один із елементів профорієнтації, заохочення (в тому числі і матеріального) кращих учнів до отримання лісової освіти на лісогосподарських факультетах. Це один із елементів екологічного виховання яке сьогодні дуже потрібне.

Дуже важливо сьогодні побачити і ліс очима дітей, які працюють з гаджетами і публікують різні відео у різних соціальних мережах.

Тому другий конкурс, який ми започаткували «Я так бачу ліс», має заохотити старшокласників показати свої відеороботи у соцмережах і переможці також отримають матеріальне заохочення. Ми закликаємо вчителів підтримати учнів шкільних лісництв до участі у наших конкурсах.

В конференції на Волині беруть участь педагоги, які працюють з учнівськими лісництвами у всіх регіонах України – від Донецька до Ужгорода – це надважливо. Дякую всім і бажаю успіху у вашій непростій просвітницькій роботі»

ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА І ВИХОВАННЯ ЧЕРЕЗ ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВСЬКИХ ЛІСНИЦТВ

Валентина Остапчук, директор
Волинський обласний еколого-натуралістичний
центр Волинської обласної ради

Однією із традиційних форм залучення учнівської молоді до охорони природи є учнівські лісництва. Мета їх створення - плекати у дітей дбайливе ставлення до природи, розширювати і поглиблювати знання у галузі природничих наук, формувати практичні уміння та навички ведення роботи у лісовому господарстві. Відчутну роль відіграють ці трудові об'єднання і як осередки профорієнтації.

Волинський обласний еколого-натуралістичний центр координує в області роботу 35 учнівських лісництв.

Програми, за якими працюють шкільні лісництва, поєднують теоретичні заняття із практичною діяльністю. Юні лісівники збирають насіння дерев та кущів, лікарські рослини, створюють шкільки, в яких вирощують посадковий матеріал, висаджують ліс та доглядають за ним, вчать застосовувати біологічні методи боротьби із шкідниками лісу. Школярі насаджують дерева на схилах ярів, берегах ставків і річок, ведуть облік рослин і тварин, беруть їх під свою охорону, виготовляють, розвішують шпаківні та годівниці для птахів, влаштовують підгодівлю тварин взимку, проводять дослідницьку роботу.

З року в рік удосконалюється робота учнівських лісництв. В умовах воєнного стану Волинським обласним еколого-натуралістичним центром

Волинської обласної ради спільно з лісівниками на базі Нуйнівського ліцею Сошичненської сільської ради за участю Нуйнівського учнівського лісництва, відбулося відкриття екологічного простору навчання і відпочинку "Зелений клас". Це подія, яка символізує важливий крок у розвитку освіти та еколого-натуралістичного напрямку. Під час заходу учасники висадили алею з туй, яка стала символом майбутньої Перемоги України. Це не тільки символічний жест, але й обіцянка юних лісівників працювати над збереженням та розвитком нашого довкілля.

Також 18 вересня 2023 року відбулося відкриття нового шкільного лісництва «Green Forest» на базі Нововолинського ліцею №9 Нововолинської міської ради. Під час відкриття була підписана угода про співпрацю між Волинським обласним еколого-натуралістичним центром Волинської обласної ради, Нововолинським ліцеєм №9 Нововолинської міської ради та філією «Володимир-Волинське лісомисливське господарство» ДП «ЛІСИ УКРАЇНИ». Варто зазначити, що випускники учнівських лісництв пов'язують своє професійне життя з лісовою галуззю.

Незважаючи на складнощі, які зараз переживає наша Україна ми працюємо, ми діємо!

Серед кращих шкільних лісництв слід відмітити роботу:

Любешівське шкільне лісництво Любешівської селищної ради (керівник Шептур Людмила Степанівна); Скулинське шкільне лісництво Колодяжненської сільської ради Ковельського району (керівник Савченко Світлана Миколаївна); Ратнівське шкільне лісництво Ратнівської селищної ради (керівник Авер'янова Тетяна Анатоліївна); Замшанівське шкільне лісництво Забродівської сільської ради (керівник Курилюк Інна Петрівна); Маневицьке шкільне лісництво Маневицького центру творчості дітей та юнацтва (керівник Мефанік Наталія Вікторівна); В'язівненське шкільне лісництво Волинського обласного еколого-натуралістичного центру Волинської обласної (керівник Петрик Наталія Іванівна); Цуманське шкільне лісництво Цуманської селищної ради (керівник Федорова Світлана Анатоліївна).

Учнівські лісництва наполегливо працюють, виконуючи наступну роботу:

- проведено трудові акції «Створюємо ліси разом», «Посади дерево»;
- проведені екологічні рейди «Чисті узбіччя»;
- провели агітаційну роботу та виготовили агітаційні листівки «Збережемо первоцвіти», «Ні – штучним квітами», «Не пали сухостій! Не губи життя» та інші;
- робота у розсадниках;
- розвішування на деревах шпаківень та годівниць;
- операція «Розчисти джерело»;
- екологічне свято «День Землі»
- долучалися до проєктів «Первоцвіти», «Віримо. Діємо!», «Окопна свічка для воїна»;
- участь у профорієнтаційних зустрічах.

У рамках виконання екологічної ініціативи Президента «Зелена країна» Волинським обласним еколого-натуралістичним центром Волинської обласної ради спільно з Волинською обласною організацією Товариства лісівників України з членами учнівських лісництв було проведено цикл заходів до Міжнародного дня лісу, а саме: online конференція «Традиції та інновації у лісовідновленні»; на базі Колодяжненської територіальної громади проведено екологічний івент, який включав майстер-класи, інфо-коучинг, тренінг та посадку хвойних дерев; екологічний квест «Лісове меморі».

Впродовж 2024 року за фінансової підтримки Товариства проведено обласний зліт шкільних лісництв (залучено 4350 грн.) та Всеукраїнський зліт юних лісівників в онлайн форматі. Залучено на подарунки переможцям 100 тис.грн.

На базі Волинського обласного еколого-натуралістичного центру функціонує обласна природнича школа секції «Мала лісова академія». Заняття секції відбуваються щотижня в онлайн-форматі, що, втім, не перешкоджає забезпеченню слухачів повноцінним обсягом знань. У рамках роботи з вихованцями організовуються онлайн-екскурсії, лекції, практичні заняття, захисти наукових проєктів, а також інтерв'ю з провідними фахівцями у сфері лісового господарства.

Особливу увагу приділено налагодженню ефективної взаємодії між шкільними лісництвами та закладами вищої освіти. Волинський обласний еколого-натуралістичний центр є координатором у цьому процесі, сприяючи налагодженню партнерських зв'язків, організації спільних заходів і забезпеченню наступності в екологічній та лісівничій освіті. Завдяки співпраці з Шацьким лісовим фаховим коледжем, Волинським національним університетом імені Лесі Українки та Луцьким національним технічним університетом вихованці шкільних лісництв мають можливість долучатися до профорієнтаційних заходів, науково-практичних конференцій, екскурсій і тематичних занять за участі викладачів та студентів цих закладів. Така співпраця формує у школярів цілісне уявлення про майбутню професію, стимулює інтерес до наукових досліджень і сприяє свідомому вибору фаху в галузі лісового господарства та природоохоронної діяльності.

У жовтні 2024 року команда Скулинського учнівського лісництва Колодяжненської сільської ради представляла Волинь на Всеукраїнському зльоті шкільних лісництв, де вибороли I місце.

«В умовах воєнного стану учнівські лісництва Волині продовжують активно виконувати свою роботу. Акценти їхньої діяльності - поглиблення теоретичних знань вихованців, проведення просвітницької та дослідницької роботи з основ лісознавства. Практична робота юних лісівників в більшості регіонів здійснюється в межах населених пунктів закладів освіти».

РОЛЬ УЧНІВСЬКИХ ЛІСНИЦТВ У ЗБЕРЕЖЕННІ ЛІСІВ

Ангеліна Грибанова,
вихованка учнівського лісництва
«Юні друзі лісу»

Маценко М.М. заступник директора
з навчально-виховної роботи,
педагог-наставник учнівського лісництва
Сумівська філія Війтівського ліцею
Бершадської міської ради Гайсинського району Вінницької області

Через природні умови поширення лісів в Україні обмежене, тому розширення їхньої площі та створення мережі полезахисних і прибережних лісонасаджень є надзвичайно важливим і нагальним завданням. Однак без підтримки громадськості, активної участі молоді, зокрема учнівських лісництв, що діють відповідно до "Положення про учнівські лісництва", затвердженого Міннаросвіти та Держкомлісгоспом України, реалізувати його неможливо.

Учніське лісництво – це одна з форм поєднання політехнічного та трудового навчання з практичною діяльністю. За такими лісництвами закріплюють визначені ділянки лісу, де діти виконують посильні для них завдання. Основна мета полягає не в обсягах виконаних робіт чи розмірі закріпленої території, а в освітньо-виховному значенні заходів: поглибленні знань про охорону природи, підвищенні інтересу до лісівництва, формуванні патріотизму та дбайливого ставлення до природи, зокрема до лісів. Очевидно, що формування у дітей свідомого й дбайливого ставлення до природи, поширення екологічних знань і навичок, необхідних для її збереження та відновлення, має стати невід'ємною частиною загальної системи освіти, навчання та підготовки фахівців.

Екологічна обізнаність – це невід'ємний обов'язок кожної культурної людини. Розуміння важливості збереження природи та примноження її багатств має стати частиною світогляду, формування якого необхідно розпочинати з раннього дитинства – у школі та, зокрема, в учнівських лісництвах.

Найкращий спосіб виховання – це конкретні справи, такі як посадка лісів і садів, створення лісосмуг, озеленення міст і сіл, заліснення пісків та ярів, захист берегів річок і водойм, а також охорона лісів від пожеж, шкідників і браконьєрів. З часом учасники лісництв переконуються, що лісова справа – це складне і відповідальне завдання, яке вимагає широких знань, натхненної та напруженої праці. Ліс – це велике чудо природи, яке відкриває свої таємниці лише тим, хто є терплячим, допитливим і наполегливим.

Саме екологічне виховання - головний напрям виховної роботи педагогічного та учнівського колективів Сумівської філії Війтівського ліцею БМР Гайсинського району Вінницької області.

Виховання свідомого ставлення до природи починається ще в дитсадку та в початковій школі. Декілька років у нашій школі успішно діє довгостроковий спільний проект дошкільнят та учнів початкової школи «Подих природи». Створено екологічну стежинку «Природознай», оформлені зупинки, де виховуються естетичні смаки, розуміння і бачення краси довкілля, вчать їх тут наші вчителі розуміти природу так, як навчають їх грамати, тут малюки разом з Букварем вчать читати Книгу природи.

Учнівські лісництва – кузня майбутніх кадрів, спеціалістів для лісового господарства. З перших днів роботи учнівського лісництва його вихованці пізнають цікаву науку лісознавства та лісівництва

Стежками пізнання природи ведуть своїх підопічних класоводи Сторожук Н.С., Грицик Н.М., Шевчук Л.В., Демчук Є.А.

Щоб не втратити набутих в початкових класах моральних цінностей для учнів 5-9 класів створений і діє природничий клуб «Паросток» до складу якого входить учнівське лісництво "Юні друзі лісу»

Учнівське лісництво діє при школі ще з 1972 року відповідно до наказу по Бершадському лісгоспу і Сумівської школи, ми працюємо в тісній співдружності з Гайсинським лісгоспом, Сумівським лісництвом, Вінницькою обласною станцією юних натуралістів та СЮН Бершадського відділу освіти. Педагогічний колектив спрямовує свою діяльність на те, щоб на практиці довести дітям те, що в наш екологічно складний час про природу слід говорити голосно.

Діти повинні усвідомити і добре знати, що на Землі немає нічого невичерпного, все залежить від волі людини.

Учнівське лісництво нашого навчального закладу – це справжня кузня кадрів для лісового господарства. Багато наших випускників, вихованців учнівського лісництва, стали лісівниками - професіоналами. Серед них є директори, лісничі, майстри лісу, лісокультурниці.

Юні лісівники та юні екологи Сумівської філії працюють за такими напрямками природоохоронної роботи:

- силами учителів, учнів, батьків, відділу освіти, Бершадського лісгоспу створено і діє шкільний лісівничий еколого-просвітницький центр, який є стартовим майданчиком для всієї природоохоронної роботи;
- здійснюється зелене живцювання, висаджування шкільки з самшиту, барбарису, ялівцю;
- проводиться робота з підготовки ґрунту для посадки лісових культур в Сумівському лісництві;
- активно працюють на площах Сумівського лісництва під час весняної посадкової кампанії. Руками дітей разом з лісівниками висаджено тисячі саджанців дуба, горіха чорного, липи, модрини японської, береки, яблуні, груші, каштану;
- щорічна участь в акції «Майбутнє лісу у твоїх руках» та у виконанні президентської програми «Зелена країна» : посадка лісу, висадка дуба звичайного жолудем у короби, написання творів, малюнків «Людина та

ліс», за результатами якого здобуваються перемоги на обласному та районному рівнях;

- збирання та заготівля насіння лісових дерев, зелених віників для підгодівлі звірів взимку, соковитих кормів для диких тварин;
- виготовлення шпаківень та синичників із матеріалів, якими забезпечує Сумівське лісництво Гайсинського лісгоспу та розвішування їх у лісі та в шкільному саду;
- проведення акції «Прибережні смуги», подвірного обходу усіх жителів села із закликом дотримуватися чистоти берегів річки Південний Буг, яка протікає у межах нашого села, виявлення порушників, інформування Сумівського сторостату, залучення до роботи жителів села.

На базі школи маємо можливості займатися теоретичною та науково-дослідницькою діяльністю. Досить успішно проводить цю роботу керівник учнівського лісництва Маценко М.М. Неодноразово її вихованці захищали науково-дослідницькі роботи з лісівництва та лісознавства в районі, в області на лісівничих учнівських зльотах і отримували заслужені перемоги. Це такі учні; Кокоша А., Лободовська Л, Маршук О., Кушнір Л., Шевчук Н., Битюк Л, Бездітна А., Маценко Д., Замкова М., Маценко М.

Делегація Сумівського учнівського лісництва представляла Вінницьку область на II, III, XII Всеукраїнських зльотах учнівських лісництв в Сумах, Києві, Рівному, Луцьку на III Всеукраїнському екологічному зборі в м. Вилково. Вихованці учнівського лісництва - активні учасники заходів, конкурсів, екскурсій, зустрічей, які організовує Вінницька обласна станція юних натуралістів.

Вчителі та учні школи беруть участь у природоохоронних конкурсах різних рівнів: «Ліси для нащадків»; «Збільшення лісистості та озеленення рідного краю»; «Майбутнє лісу у твоїх руках»; «Створюємо ліси разом»; «Поверни назву річці»; «Джерело»; «Годівничка»; «Збудуй дім для птаха»; «Опале листя»; «Насінина»; «Врятуй лебедя».

За активну участь у конкурсах екологічного спрямування отримано призові місця, премії, подяки.

Учні та учасники АТО- наші односельчани на їх честь висадили березову Алею Пам'яті на шкільному подвір'ї. Озеленено територію села саджанцями самшиту, ялівцю, які вирощені юними лісівниками у шкільці на території школи.

Вчителі діють за принципом «Здорова природа - здорова дитина». Тому на базі школи створена і діє «Школа сприяння здоров'ю», яка має такі напрями роботи:

- формування культури здоров'я, здорового способу життя та оздоровлення навколишнього середовища;
- здоров'я-найдорожчий скарб;
- сім'я і здоров'я;
- навчитися сказати «Ні - шкідливим звичкам!»;
- живи у злагоді з природою;

- аромотерапія; роль і значення кімнатних рослин у житті людини.

У школі створено та діє клас лісівничої освіти, облаштований за кошти Бершадського лісгоспу (директор Краснеєв М.В.) оновлено інформаційно-методичну базу лісівничого еколого-просвітницького центру. З метою профорієнтаційної роботи для учнів 8-9 класів читається курс з основ лісового господарства. Школярі, завершуючи навчання, мають ази лісівничих знань, уміють садити, доглядати ліс. Вихованці учнівського лісництва проводять цікаві екскурсії гостям школи про ліс та його роль в житті людини. З метою прилучення учнів до свідомого вибору професії в 2018 році розпочав роботу клас агрономічної освіти, оформлений за ініціативи та кошти директора СТОВ «Нива», Царюка С.С.

Для більш змістовної та дієвої роботи між школою укладені угоди про співпрацю з Львівським лісотехнічним університетом, Уманським державним педагогічним університетом (безпосередньо з природничо-географічним факультетом), Гайсинським лісгоспом, Сумівським лісництвом. Високопродуктивна доброзичлива співпраця давно поєднала вчителів, учнів нашої школи з екологічною лабораторією УДПУ.

Юні лісівники - ініціатори початку Міжнародного Року лісів на Бершадщині.

У своїй роботі використовую новітні освітні технології:

діє довгостроковий цільовий проект «Подих природи», метою якого є наступність в екологічній освіті дітей від дошкільника до випускника.

В рамках проекту працює Школа сприяння здоров'ю;

проведено моніторинг дослідження стану довкілля села Сумівка спільно з кафедрою хімії та екології Уманського педуніверситету, Сумівським старостатом, працівниками Сумівського лісництва;

діє довгостроковий проект «Шкільний дендрарій як метод озеленення шкільного подвір'я» спільно з природничо-географічними факультетом Уманського педуніверситету, Львівським лісотехнічним університетом та Уманським університетом садівництва, Гайсинським лісгоспом.

Таким чином, можна зробити висновки, що учнівські лісництва відіграють важливу роль у вихованні екологічно свідомої та відповідальної молоді, сприяють свідомому вибору лісівничої професії. Вони не лише дають можливість здобути практичні знання про природу, а й формують у дітей любов до навколишнього світу, почуття відповідальності та прагнення зберігати й примножувати природні багатства. Завдяки поєднанню трудової, дослідницької та творчої діяльності учні розуміють складність і значущість лісової справи, вчаться наполегливості, кмітливості та дбайливому ставленню до довкілля. У сучасних умовах, коли екологічні виклики стають дедалі гострішими, роль учнівських лісництв лише зростає, адже вони не лише дають знання, а й формують покоління, здатне діяти на благо природи та суспільства.

РОЛЬ УЧНІВСЬКИХ ЛІСНИЦТВ У ЗБЕРЕЖЕННІ ТА ВІДТВОРЕННІ ЛІСІВ

Галина Химчак, заступник директора
Вікторія Романенко, завідувач відділу
Комунальний заклад «Кіровоградський обласний центр
еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді»

Ліс – наше з вами багатство, символ краси й добробуту. Дбати про збереження лісу – наш святий обов'язок. Це постійна турбота не лише працівників лісового господарства, а також вихованців учнівських лісництв.

Виховання бережливого ставлення до стану лісів, збереження і збагачення ресурсів живої і неживої природи, стало в наші дні одним з важливих аспектів екологічного виховання учнівської молоді.

Враховуючи важливу роль лісу як екосистеми в довкіллі та посилене використання його ресурсів, функціонування учнівських лісництв як однієї із форм позакласної і позашкільної та профорієнтаційної роботи в навчально-виховних закладах України в теперішній час є дуже доречним і виправданим.

Учнівські лісництва є добровільними об'єднаннями школярів, призначенням яких є проведення систематичної навчально-пізнавальної природоохоронної діяльності учнів в лісі – своєрідній школі під блакитним небом.

Діяльність учнівських лісництв ґрунтується на принципах добровільності, самоврядування, доступності, законності, гласності. Членами учнівських лісництв можуть бути учні 6 - 11 класів загальноосвітніх навчальних закладів і вихованці позашкільних навчальних закладів.

Учнівське лісництво працює за планом, в якому виділяють орієнтовні розділи:

I. Теоретична підготовка

1. Екологічне, оздоровче, економічне та естетичне значення лісу.
2. Основи лісознавства та лісовідновлення.
3. Біоценоз лісу, його охорона. Вивчення видового складу фауни та флори лісу.
4. Лісові ґрунти та їх значення.
5. Способи захисту лісу від пожеж, ерозії, шкідників і хвороб.
6. Культура поведінки в природі.
7. Техніка безпеки в лісі.

II. Практична діяльність

1. Тематичні екскурсії до лісу.
2. Чергування на дорогах з метою попередження лісових пожеж і охорони молодих насаджень.
3. Садіння та висівання лісу, догляд за лісовими насадженнями.
4. Озеленення населених пунктів.

5. Виготовлення та розвішування будиночків і годівничок для птахів.
6. Складання карти закріпленої ділянки лісу з нанесенням місць розташування об'єктів лісу, що охороняються (мурашників, гніздування птахів, цінних рослин тощо).
7. Заготівля рослинної сировини.
8. Влаштування екологічних маршрутів.

III. Дослідницька діяльність

1. Організація тематичних групових та індивідуальних досліджень об'єктів та явищ лісового біоценозу, антропогенного впливу на ліс.
2. Екологічний моніторинг.
3. Проведення дослідів за завданнями вчених і фахівців лісового господарства.
4. Проведення науково-практичних конференцій юних лісівників.

IV. Просвітницька діяльність

1. Випуск стінних газет, фотостендів, інформаційних бюлетенів, присвячених охороні лісу.
2. Виступи в засобах масової інформації.
3. Бесіди з учнівськими та батьківськими колективами на теми раціонального використання та охорони лісу.
4. Випуск і поширення листівок екологічного змісту.
5. Організація екскурсій екологічними стежками.
6. Залучення учнів навчальних закладів, громадськості до лісогосподарської та природоохоронної діяльності.

Історія руху учнівських лісництв у Кіровоградській області нараховує понад 50 років. У 60-70 роки минулого століття в області працювало 16 шкільних лісництв, які об'єднували більше тисячі школярів. Юні лісівники доглядали за лісом загальною площею понад 1000 гектарів. Крім цього вони висаджували дерева і кущі, збирали насіння дикорослих рослин, лікарську сировину, заготовляли корми і підгодовували птахів і звірів у зимовий період, охороняли ліси від пожеж і браконьєрів, оберігали мурашників.

Серед кращих учнівських лісництв в області було Богданівське, створене в 1970 році на базі середньої школи №2 при Богданівському лісництві Чорноліського лісгоспу. Тут проводилася цілеспрямована природоохоронна діяльність. Свою роботу учнівське лісництво проводило відповідно до вимог шкільної програми з трудового навчання і виховання та згідно плану, який був складовою частиною плану Богданівського лісництва Чорноліського лісгоспу. За учнівським лісництвом було закріплено 258 гектарів лісу і лісонасаджень, 2 гектара дослідницької ділянки і розплідник, лісогосподарську техніку і інвентар.

На той час в учнівському лісництві працювало 140 учнів 4-9 класів. Керувала роботою учнівського лісництва рада, яку очолювали вчитель трудового навчання Іван Кирилович Довгий, громадський лісничий – семикласник Н. Гарник, його заступник – дев'ятикласниця І. Лапшина й ланкові.

70 роки – період успішної діяльності учнівських лісництв. Юні лісівники внесли вагомий вклад в примноженні та збереженні зеленої спадщини. На цей час в області кращими є: Оникієвське шкільне лісництво Маловисківського району, Червоно-Нерубаївське шкільне лісництво Олександрівського району, Голованівське шкільне лісництво Голованівського району, Гурівське шкільне лісництво Долинського району.

Спочатку 90 років, в зв'язку з складними економічними умовами, що склалися в державі, робота учнівських лісництв зазнала спочатку стагнації, а потім значного занепаду. Але, незважаючи на матеріальні труднощі, ряд учнівських лісництв області продовжують проводити змістовну роботу. Заслуговує на увагу діяльність таких учнівських лісництв як: Червоно-Нерубаївське Олександрівського району, Голованівське Голованівського району, Гурівське Долинського району. Оникієвське Маловисківського району, Богданівське Знам'янського району.

В 1998-1999 роках проведена певна робота по відновленню роботи учнівських лісництв в області. Сумісна постанова управління освіти облдержадміністрації та державного об'єднання «Кіровоградліс» сприяла відродженню та розвитку учнівських лісництв на Кіровоградщині.

З метою широкого залучення учнівської молоді до природоохоронної роботи, вдосконалення профорієнтації та формування надійного резерву кадрів лісогосподарської галузі області розроблено ряд заходів та завдань, і вже відчутні результати.

Так, 5-14 липня 1999 року на базі Українського державного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді у місті Києві відбувся Всеукраїнський збір юних лісівників, учасниками якого стали майже 250 школярів з 23 областей України. Кіровоградщину представляли члени шкільного лісництва Богданівської ЗОШ № 2 Знам'янського району.

Проведення всеукраїнських конкурсів та акцій під егідою Держдепартаменту лісового господарства України та Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді надали другого дихання руху юних лісівників. Незважаючи на тимчасове припинення роботи деякими учнівськими лісництвами загальний ріст їх кількості становиться незворотнім. В Кіровоградській області в 2007 році налічувалося 19 учнівських лісництв, в 2010 році – 28.

Станом на 2025 рік в Кіровоградській області функціонує 24 учнівських лісництв, активну діяльність здійснюють 13. Вихованці цих учнівських лісництв проводять практичну роботу по вирощуванню лісу, догляду за ним, збереженню, вивченню його законів, проводять дослідження, а також приймають активну участь у конкурсах, презентуючи свої дослідницькі та практичні здобутки.

Лідерами по проведеній роботі є учнівські лісництва:

учнівське лісництво «Зелена планета» комунального закладу «Компаніївський ліцей» Компаніївської селищної ради Кропивницького району Кіровоградської області (керівник – Полтавець С.В.);

Червоно-Нерубаївське учнівське лісництво Підлісненської філії комунального закладу «Олександрівський лицей № 2» Олександрівської селищної ради Кропивницького району Кіровоградської області (керівник – Воробей Т.І.);

Веселобоковеньківське учнівське лісництво Іванівської філії Комунального закладу «Гурівський лицей Гурівської сільської ради» (керівник – Татлубаєва Л.Л.).

Вихованці учнівських лісництв тісно співпрацюють з фахівцями державних лісгосподарських підприємств області. Відповідно до договорів, укладених між закладами освіти й державними установами, юні лісівники проводять теоретичні і практичні заняття з основ лісівництва, дослідницьку роботу на базах лісгосподарських підприємств та на спеціально закріплених за учнівськими лісництвами ділянках лісу.

Навчання учнівських лісництв та їх практична діяльність дуже різнопланова. Під час теоретичних занять вихованці поглиблюють знання з біології, екології, валеології, знайомляться з азами лісової справи. Практична діяльність передбачає роботу юних лісівників під керівництвом працівників лісгосподарських підприємств в посівних відділеннях та шкільках лісових розсадників, вирощування сіянців в контрольованому середовищі, проведення доглядів за лісовими культурами, заготівлю лісового насіння та лікарської сировини, зимову підгодівлю тварин та інше.

Природоохоронна робота – дуже вагома складова діяльності учнівських лісництв Кіровоградщини. Це і ліквідація стихійних сміттєзвалищ, і розчищення джерел та річок, охорона червонокнижних видів флори, ініціація заповідання територій та об'єктів.

Юні лісівники - активні учасники Всеукраїнських та обласних природоохоронних конкурсів, акцій, операцій: «Створюємо ліси разом», «День довкілля», «Посади своє дерево», «Первоцвіт», «Ліс – наше багатство», «Ліси для нащадків», «Прикрась власне подвір'я – збережи екологію», «Посади дерево миру», «Ми за чисте довкілля», «Освітлення вимикаємо - ресурси планети зберігаємо». Приймаючи участь у вищезазначених заходах вихованці висаджують зелені насадження, висівають квіти, прибирають власні подвір'я, беруть активну участь в акціях пам'яті. Щороку юні лісівники Кіровоградщини долучаються до природоохоронних заходів приурочених Дню довкілля, організаторами яких є комунальний заклад «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» спільно з Департаментом екології та природних ресурсів Кіровоградської обласної державної адміністрації.

Дослідницька робота – один з напрямків діяльності юних лісівників Кіровоградщини, в ході якої відбувається співпраця з науковими працівниками закладів вищої освіти області й передбачає проведення учнями спостережень, досліджень, написання дослідницьких робіт, результати яких часто враховуються та знаходять своє практичне застосування в роботі лісівників. Свої дослідницькі роботи вихованці учнівських лісництв

Кіровоградщини презентують під час проведення обласних заходів. Так, в 2024 та в 2025 році на обласному конкурсі «Вчимося досліджувати та охороняти природу», успішно були представлені роботи: «Порівняння фітоценозів ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Чорноліський», «Вплив стимуляторів росту на коренеутворення у живців Туї звичайної», «Вплив біологічно-активних речовин на інтенсивність росту фундука при розмноженні вегетативним способом», «Аналіз сучасного стану лісових насаджень ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Чорноліський», «Дослідницька подорож у світ троянд дендропарку «Веселі Боковеньки», «Оцінювання стану навколишнього середовища за наявністю та різноманітністю лишайників».

Цікавим напрямком діяльності вихованців учнівських лісництв є культурно-масова робота, яка передбачає проведення різнопланових виховних заходів. Щороку, 21 березня у Всесвітній день лісу, юні лісівники Кіровоградщини організують екскурсії до державних підприємств і зустрічі з працівниками та ветеранами лісової галузі, під час яких обговорюють питання важливості лісу, його значення (екологічне, економічне та соціальне) для людини та тваринного світу. Гарною традицією у вихованців учнівських лісництв Кіровоградської області є вітання працівників лісової галузі з їх професійним святом. Слід зазначити, що юні лісівники активно долучаються до святкування ювілейних дат та державних свят.

Вихованці та керівники учнівських лісництв достойно представляють Кіровоградщину, презентуючи свою діяльність на заходах різних рівнів. 23 травня 2024 року керівники вищезгаданих учнівських лісництв долучилися до проведення педагогічної ЕКО-майстерні «Екологічна просвіта для сталого розвитку Кіровоградщини: виклики та реалії сьогодення».

В 2023-2024 навчальному році вихованка учнівського лісництва Ліцею «Гармонія» Знам'янської міської ради Кіровоградської області (керівник – Гвоздик І.В.) посіла I місце на Всеукраїнському конкурсі дослідницьких робіт випускників учнівських лісництв.

З 22 по 25 жовтня 2024 року в НЕНЦ відбулася Всеукраїнська виставка досягнень юних натуралістів «Виставковий павільйон НЕНЦ». Кіровоградщину на виставці представляли учнівські лісництва ліцеїв «Гармонія» та «Крила України» Знам'янської міської ради. На підставі рішення членів журі вихованці вищезазначених учнівських лісництв посіли III місце в номінації «Лісівництво».

Вихованці Червоно-Нерубаївського шкільного лісництва Підлісненської філії комунального закладу «Олександрівський ліцей № 2» (Кармазіна Анастасія, Риженко Поліна та Щупаковський Олександр), керівник Воробей Т.І. вибороли II місце на Всеукраїнському зльоті учнівських лісництв закладів загальної середньої та позашкільної освіти.

Слід зазначити, що з 2022 року діяльність учнівських лісництв в області погіршилась. Насамперед це відбулося через реорганізацію лісової галузі Кіровоградщини, через це погіршилась співпраця та фінансова допомога

діяльності учнівських лісництв. Війна також внесла свої корективи: виїзд педагогічних працівників – керівників учнівських лісництв за кордон, заборона відвідування лісів. Ще одна з вагомих причин; відсутність в територіальних громадах області коштів на оплату праці керівників учнівських лісництв.

Комунальний заклад «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» спільно з Кіровоградським обласним Товариством лісівників проводить цілеспрямовану роботу щодо покращення діяльності учнівських лісництв Кіровоградщини:

проведення різнопланових інформаційно-методичних заходів для ефективності освітньої та дослідної роботи в галузі лісового господарства;

залучення на договірній основі педагогів закладів освіти області до співпраці;

проведення профорієнтаційної роботи (екскурсії, зустрічі з працівниками лісової галузі);

залучення вихованців учнівських лісництв до участі в заходах еколого-натуралістичного спрямування;

популяризація діяльності учнівських лісництв на сайті комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» та в соціальних мережах.

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЕКОЛОГІЧНОМУ НАВЧАННІ

Світлана Резнік

Лисичанський гірничо-індустріальний фаховий коледж

Взаємовідносини з навколишнім середовищем - одна з глобальних проблем сучасності. Її розв'язання стає необхідною передумовою розвитку економіки й самого існування людського суспільства. У процесі формування всебічно розвиненої особистості важливим аспектом є екологічне виховання, яке здійснюють під час вивчення предметів біології та географії, хімії та фізики. На сучасному етапі розвитку людської цивілізації роль екологічного виховання здобувачів освіти суттєво підвищується. Відповідальне ставлення до природи - складна характеристика особистості. Вона означає: розуміння законів природи, що визначають життя людини, проявляється в дотриманні моральних і правових принципів природокористування, у активної творчої діяльності з вивчення і охорони середовища, пропаганді ідей правильного природокористування, у боротьбі зі всім, що згубно відбивається на навколишній природі.

Одним із стратегічних напрямків розвитку сучасної системи освіти у нашій країні є формування екологічної культури особистості, виховання у кожного здобувача освіти позитивного ставлення до навколишнього світу.

«У дитини, яка вихована в умовах дефіциту спілкування з природою, розвивається емоційна глухота, агресивність у ставленні як до людей, так і до об'єктів природи», -Сухомлинський В.О.

Основними завданнями екологічного виховання є накопичення в людини екологічних знань, виховання любові до природи, прагнення берегти і примножувати її багатства та формування вмінь і навичок природоохоронної діяльності. Мета екологічної освіти і виховання – формування системи наукових знань, поглядів і переконань, які закладають основи відповідального та дієвого ставлення до навколишнього природного середовища.

Першооснови екологічного мислення закладаються в сім'ї, яка покликана прищепити дітям систему екологічних цінностей, норм поведінки у природному середовищі і триває на всіх етапах навчання у школі, продовжується у закладах фахової освіти, вищої освіти.

Екологічне виховання – це організаційний і цілеспрямований процес, який перестав бути новим елементом для освітніх закладів. Загрозлива екологічна ситуація, що склалася, зробила його одним із пріоритетних напрямків навчання й виховання здобувачів освіти.

Однією з головних проблем сучасної освіти залишається формування мотивації здобувачів освіти до навчально-пізнавальної діяльності. Її актуальність обумовлена оновленням змісту навчання, постановою завдань формування в здобувачів освіти прийомів самостійного набуття знань, пізнавальних інтересів, життєвих компетенцій, активної життєвої позиції.

Поняття «технологія» у перекладі з грецького означає «знання, вчення про майстерність». У літературі й досі немає єдиного тлумачення цього терміну.

За визначенням В. П. Безпалько, педагогічна технологія – це змістовна техніка реалізації навчально-виховного процесу. Педагогічна технологія в загальнопедагогічному розумінні характеризує навчально-виховний процес: діяльність учителя і учнів, його структуру, форми організації навчання і виховання, методи і засоби навчання і виховання.

Метою будь-якої технології є досягнення більш високого рівня навчання і виховання. Для здійснення цього педагогічна технологія повинна задовольняти такі вимоги:

науковість – усі педагогічні прийоми певної технології повинні мати наукове обґрунтування;

системність – усі складові технології повинні бути взаємопов'язані та складати у сукупності єдине ціле;

передбачуваність – етапи впровадження та очікувані результати технології повинні бути чітко сплановані;

ефективність – застосування певної технології виправдовує витрати (часові, емоційні, матеріальні тощо) для отримання гарантованого результату;

можливість відтворення– можливість використання, повторення технології іншими суб'єктами;

оптимальність— певна технологія має низку переваг порівняно з іншими для отримання бажаного результату.

На сучасному етапі методики розвитку біології можна виділити наступні інноваційні технології:

- технологія особистісно-орієнтовного навчання
- технологія розвитку критичного мислення
- технологія розвиваючого і проблемного завдання
- технологія використання схемних і знакових систем
- технологія інтерактивного навчання

Основні принципи особистісно-орієнтованого навчання на заняттях з предметів «Біологія і екологія», дисципліни «Основи екології»:

1.Індивідуалізація та диференціація навчання- викладач адаптує завдання залежно від рівня знань, темпу навчання та особистих інтересів кожного здобувача освіти. Наприклад, завдання можуть бути різного рівня складності або формату.

2.Активізація пізнавальної діяльності - важливо створювати інтерактивні завдання: лабораторні дослідження, практичні роботи, участь у проєктах. Це розвиває навички спостереження, аналізу та висновків.

3.Розвиток критичного мислення та самостійності- здобувачам освіти надається можливість досліджувати різні біологічні явища і процеси, формулювати власні гіпотези та перевіряти їх, розвиваючи критичне мислення.

4.Формування інтересу до предмета через актуальні теми – наприклад, вивчення екологічних проблем, впливу біологічних факторів на здоров'я людини або генетичних технологій.

Основні етапи розвитку критичного мислення на заняттях біології:

1.Стадія виклику: на початку заняття викладач ставить відкриті запитання, які стимулюють здобувачів освіти замислитися над проблемою. Наприклад, при вивченні теми «Екосистеми» можна запитати: «Що буде, якщо зникне один з видів у ланцюгу живлення лісів?» Це допомагає активізувати мислення студентів і викликати інтерес до теми.

2.Стадія осмислення: на цьому етапі студенти отримують нову інформацію (наприклад, про фотосинтез, його значення для всіх живих організмів або ярусність лісів) і аналізують її через дискусії, групові обговорення або самостійне дослідження. Викладач може пропонувати статті для критичного аналізу, відео або навіть короткі наукові експерименти. Здобувачі освіти вчаться шукати логічні зв'язки, ставити додаткові запитання та формулювати власні висновки.

3.Рефлексія та оцінювання: здобувачі освіти підсумовують отримані знання, перевіряють свої висновки і критично оцінюють інформацію. Вони можуть створювати діаграми, таблиці або есе, в яких відображають свої роздуми над темою та ставлення до інформації. Наприклад, після вивчення теми «Екосистема» студенти можуть підготувати проєкт, презентацію з тем «Домінантні види хвойних лісів Карпат», «Вирубка лісів у Карпатах: екологічна катастрофа чи економічна необхідність?», обговорити соціально-

економічні аспекти «Екологічний туризм як альтернатива вирубці лісів у Карпатах».

Методи і прийоми розвитку критичного мислення на заняттях біології і екології:

Метод «Знаю – Хочу дізнатися – Дізнався»: здобувачі спочатку записують те, що вже знають про тему, потім визначають, що хочуть дізнатися, а після обговорення або навчання формулюють нові знання. Наприклад, це можна використовувати при вивченні теми «Біосфера».

Дебати та дискусії: можна організовувати дискусії на спірні теми, наприклад, який вплив має вирубка лісів на зміну клімату в Україні або які дерева доцільніше висаджувати при відновленні лісів України? Це сприяє розвитку вміння відстоювати свою позицію на основі фактів.

Порівняння джерел інформації: студенти отримують інформацію з різних джерел, таких як підручники, наукові журнали або інтернет-ресурси, і навчаються критично оцінювати достовірність кожного з них. Це формує навички роботи з джерелами і дозволяє уникати хибних уявлень. Таким чином, технологія розвитку критичного мислення допомагає студентам не лише краще засвоювати знання з біології, але й використовувати їх у житті, обдумувати наслідки своїх дій і приймати обґрунтовані рішення.

Технологія розвиваючого та проблемного завдання на заняттях біології передбачає створення умов для активного залучення здобувачів освіти до навчального процесу через завдання, які сприяють самостійному мисленню, дослідницькому підходу та творчому пошуку рішень. Цей підхід ґрунтується на принципі, що знання засвоюються глибше та ефективніше, якщо студент знаходить відповіді на проблемні запитання або вирішує завдання, що викликають інтерес та виклик.

Основні принципи технології розвиваючого та проблемного завдання:

Створення проблемної ситуації: викладач ставить перед здобувачами освіти завдання або запитання, на яке вони не мають готової відповіді, але яке є цікавим і викликає бажання знайти розв'язок. Наприклад, на занятті при вивченні фотосинтезу можна запитати: «Що станеться з рослиною, якщо вона буде знаходитися тільки під зеленим світлом?» Це стимулює пошук нових знань і заохочує до роздумів.

Самостійний пошук рішень: здобувачі освіти мають можливість самостійно шукати відповіді, використовуючи різні джерела, дослідження або експерименти. Це може бути робота з підручником, обговорення в групах або навіть виконання практичних завдань у лабораторії. Наприклад, при вивченні ланцюгів живлення студенти можуть самостійно виконувати та розв'язувати задачі на правило екологічної піраміди, складання ланцюгів живлення.

Залучення до наукового дослідження: завдяки проблемним завданням студенти можуть відчувати себе дослідниками. Вони не лише вивчають готову інформацію, але й самі намагаються знайти рішення для проблеми або пояснити явище. Наприклад, викладач може поставити завдання дослідити, вплив промисловості та транспорту на якість повітря. Дослідження

Європейського агентства з навколишнього середовища (ЕЕА) показують, що автомобільний транспорт та промислові підприємства є основними джерелами забруднення повітря.

Види розвиваючих та проблемних завдань:

Евристичні запитання: питання, які стимулюють здобувачів освіти до самостійного мислення і пошуку. Наприклад, «Чому у різних тварин різна тривалість життя?» або «Якби рослини не виділяли кисень, як би це вплинуло на екосистеми Землі?»

Дослідницькі завдання: завдання, які передбачають проведення експериментів або спостережень. Наприклад, студенти можуть провести експеримент з впливу світла на ріст рослин, вирощуючи одну групу рослин при світлі, а іншу — в темряві. Це дозволяє їм самостійно робити висновки про роль світла у процесах росту і розвитку. Провести лабораторне дослідження «Властивості ферментів»-вивчити дію фермента каталази в рослинних і тваринних тканинах, порівняти ферментативну активність в натуральних та термічно оброблених тканинах.

Ситуаційні задачі: завдання, які моделюють реальні життєві або наукові ситуації. Наприклад, під час вивчення теми «Екосистема» можна запропонувати студентам уявити екосистему лісу, де живуть зайці, вовки та рослини. Що станеться, якщо раптово зменшиться популяція вовків? Модель:

Відсутність хижаків → збільшення популяції зайців.

Зайці з'їдають більше рослин → зменшення рослинного покриву.

Менше їжі для зайців → голод та можливий спад їхньої чисельності.

Порушення рівноваги в екосистемі.

Це допомагає здобувачам освіти краще зрозуміти матеріал і застосувати його на практиці.

Технологія використання схемних і знакових систем допомагає здобувачам освіти структурувати інформацію та краще її запам'ятовувати. Схеми, знакові позначення, графіки та діаграми дозволяють наочно відобразити біологічні процеси, будову організмів, взаємозв'язки в екосистемах тощо, полегшуючи сприйняття та аналіз складного матеріалу. Харчові ланцюги і трофічні піраміди зображуються у вигляді схем, що показують взаємозалежність організмів в екосистемах. Кожен організм або рівень позначається певним символом, що допомагає студентам зрозуміти енергетичні потоки та значення кожного рівня.

Технологія інтерактивного навчання передбачає активне залучення здобувачів освіти до навчального процесу через взаємодію між собою, з викладачем і з навчальними матеріалами. Мета інтерактивного навчання — зробити здобувачів освіти активними учасниками навчального процесу, підвищити їхню мотивацію та сприяти кращому засвоєнню знань через обговорення, дослідження та спільні проєкти. Приклади інтерактивних методів: інтерактивні презентації та проєкти - студенти готують проєкти на актуальні біологічні теми, наприклад, «Вплив екологічного забруднення на здоров'я людини». Використання мультимедійних презентацій і робота в

групах допомагають студентам розвивати навички дослідження та самостійного навчання.

В умовах глобальних екологічних проблем сучасні педагогічні технології відіграють важливу роль у формуванні екологічної свідомості та забезпеченні якісного навчання. Сучасні технології роблять екологічне навчання більш інтерактивним, доступним і ефективним. Вони допомагають не лише зрозуміти проблеми довкілля, а й знайти шляхи їхнього вирішення. Це важливий крок до формування екологічно свідомого суспільства.

ОМЕЛА - РОСЛИНА ЗАГАДКА: ДРУГ ЧИ ВОРОГ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ

Любов Храпата,
керівник гуртка «Юні лісівники»
Світанківська гімназія Лосинівської селищної ради
Ніжинського району Чернігівської області

Слід відмітити, що рослини-паразити досить нечасто зустрічаються в природі. Тому їх слід берегти як одне з досягнень еволюції рослинного світу. Зрозуміло, що це не стосується паразитів, що завдають шкоди сільськогосподарським культурам. Восени, коли опадає листя, на деревах здалеку помітні цупкі зелені кулі, які рясно, наче гнізда граків, вкривають крони дерев. Це Омела - вічнозелена рослина-напівпаразит. Флора України має лише три види омели: біла, австрійська та ялицева. Усі вони живуть в кронах дерев, вражаючи грушу, тополь, липу, клен, дуб, ялицю та інших, а деякі тропічні види омели поселяються навіть на кактусах... Плодоносить омела рясно і щорічно, але починаючи лише з 7-9-річного віку. Білі, ягодоподібні плоди густо вкриті клейкою речовиною - вісцином. Достигають вони восени і залишаються життєздатними аж до весни наступного року. Коли ж Вам доведеться побачити зелений кущик Омели на дереві, не поспішайте ламати його. Адже це надзвичайний витвір природи, в якому поєднуються оригінальність з винахідливістю, підступність з корисністю.

Метою роботи є вивчення біології та різноманітності поширення Омели на теренах рідного краю. Проте якщо інфекційні хвороби деревних порід певною мірою вивчені, то про вищі квіткові напівпаразити відомо дуже мало. Це стосується Омели звичайної, яка паразитує на багатьох деревних рослинах: тополях, кленах, соснах, липах, вербах, дубах, березах, псевдоакаціях і на плодівих деревах (яблунях). Рослина поширена у біотопах Чернігівщини. Реалізація даної мети передбачає вирішення наступних завдань:

- вивчити біологічні особливості Омели;
- виявити особливості поширення рослин-паразитів, а серед них Омела;
- провести навчальну екскурсію, яка повинна включати різні природні та антропогенні угруповання;
- ознайомитися з основними представниками флори рідної місцевості під час проведення навчальної екскурсії по с. Світанок;

- провести фотозйомку рослин та визначити їх систематичне положення за допомогою наукових довідників та електронних визначників.

Об'єкт дослідження: представник рослин-паразитів, а саме Омела звичайна, які зустрічаються в с. Світанок.

Багаторічний кущик (20-60 см заввишки), здебільшого кулястої форми (20-120 см у діаметрі) з вилчато-розгалуженими, голими, зеленувато-жовтими, дерев'янистими гілками. Корені проникають під кору дерев рослин-живителів і розвивають присоски (гаусторії), що врастають у глиб стовбура. Листки супротивні (3-6 см завдовжки, 6-15 см завширшки), зимуючі, сидячі, шкірясті, товсті, жовто-зелені, видовжені, на верхівці тупі, цілокраї, голі. Квітки жовті, непомітні, роздільностатеві, сидячі, розміщені по 3-6 у розвилках гілок. Рослини дводомні. Тичинкові квітки з простою, віночкоподібною, трубчастою, чотирироздільною оцвітиную, тичинок чотири, пиляки сидячі, прирослі до листочків оцвітини. Оцвітина маточкових квіток з 3-4-роздільним відгином; стовпчика немає, приймочка сидяча, конічна, зав'язь нижня. Плід-ягодоподібний, білий, кулястий або короткоовальний (6-9 мм завдовжки, 5,5-9,5 мм завширшки) з трохи вдавленою верхівкою, одно- або двонасінний. Омела паразитує на листяних породах-тополях, кленах, березах, вербах, липах, дубах, в'язах, грушах, яблунях, зрідка на хвойних — сосні та ялиці. Цвіте у березні-квітні. Місцеві назви-Омелá біла, барвінок, бервінок еловій, болячкі. В Омели містяться органічні кислоти, вуглеводи, каучук, тритерпеноїди, стероїди, феноли, карденоліди, флавоноїди, тритерпенові сапоніни, а також вищі жирні кислоти. Настій цієї чудової трави володіє заспокійливими, в'язучими, сечогінними, кровоспинними, ранозагоювальними, знеболювальними, протисудомними, проносними і протизапальними властивостями. Омела сприяє помітному зниженню кров'яного тиску в пухлинах. Є ще одна важлива обставина на користь Омели. Це лікарська рослина. Доведено, що при частому або тривалому вживанні препаратів з представленої трави відбувається отруєння організму.

Але мало хто знає, що Омела дуже небезпечна рослина-паразит. Недаремно її називають чумою дерев. Небезпека її в тому, що вона живиться соком дерева, забирає в нього всі корисні речовини, які дуже необхідні для росту та міцності. Також пускає коріння по гілках в серцевину дерева, може сягати навіть стовбура та коріння. Коріння паразита викликають гниття деревини, що значно знижує міцність та стійкість дерев. Ми всі повинні розуміти, яку загрозу несе Омела, адже вона поширюється дуже швидко.

Проведені обстеження деревостанів типових біотопів виявили наявність осередків Омели звичайної або білої - у парках, зелених насаджень вздовж вулиць. Омелу звичайну ми виявили в стиглих та перестійних деревних насадженнях. Рослина - напівпаразит після поселення на дерева пошкоджує їх. Після цього дерево трухлявіє. Велику загрозу такі дерева становлять під час сильних вітрів і буревіїв. На нашу думку, поширення Омели звичайної відбулося за допомогою птахів. Оскільки найчастіше Омела поселяється на

тополях, то переноситься переважно шпаками, які їдять насіння цієї рослини. Нею уражено значну частину вуличних та паркових насаджень. Незначний відсоток (16 %) уражених дерев ми спостерігали в парку. На нашу думку, це явище пояснюють тим, що насадження парку представлені переважно молодим деревостаном, який характеризується значно вищим імунітетом, ніж старі дерева. Омела біла уражує переважно старі розлогі дерева представників родини Вербових, зокрема тополю чорну, поширення якої в цій зоні носить поодинокій характер.

Найвищий відсоток ураження Омелою білою (48 %) ми відзначили на вулицях. Хоча низький рівень механічних пошкоджень, несприятливі ґрунтові умови, дуже високий і високий ступінь техногенного впливу, забруднення ґрунтового покриву важкими металами, сухе міське повітря, що значно послаблює стійкість вуличних насаджень до шкідників, знижуючи їх імунітет. Під час обстеження насаджень нашу увагу привернув ступінь уражених деревних рослин Омелою:

часткове, середнє і масове ураження крони;

часткове, середнє і масове ураження стовбура та скелетних гілок;

ураження, які істотно погіршують декоративність окремих рослин та масивів загалом.

Вивчивши літературні джерела з цього питання, ми розглянули 5- бальну шкалу оцінювання деревних рослин, уражених омелою, яку запропонували: С. І. Кузнєцов, Ф.М. Левон, Ю. А. Клименко, В. Ф. Пилипчук, М. І. Шумик. У зв'язку із цим виникла потреба в здійсненні комплексного оцінювання пошкоджень Омелою звичайною деревних насаджень. Використавши запропоновану цими авторами шкалу, ми провели детальне обстеження поширення Омели в біотопах села.

Найпопулярнішим шляхом боротьби з Омелою є обрізання заражених гілок. Проблема набула такого поширення, що через деякий час єдиним шляхом її розв'язання залишиться вирізання дерев. Проте серед засобів боротьби з Омелою передбачено лише обрізання заражених гілок. Рослину потрібно знищувати після закінчення листопаду, поки не дозріло насіння, щоб вона не поширювалась на сади, лісосмуги й лісові масиви. Поповнюючи насадження, потрібно надавати перевагу дубу, горіхоплідним, шовковиці, маслині, березі, черешні, гіркокаштанам і шпильковим породам, які нині на маршруті Омелою не ушкоджуються.

Проведені обстеження показали, що останнім часом у деревних насадженнях села простежується негативна динаміка щодо виявлення Омели білої. Вона активно розвивається в біотопах села й найбільшого розвитку досягає в парку. Таку ситуацію пояснюємо надмірним зволоженням ґрунтового покриву, великою густиною посадок, високим ступенем механічних ушкоджень, що й створює сприятливі умови для розвитку й розмноження паразиту.

ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА І ВИХОВАННЯ ЧЕРЕЗ ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВСЬКИХ ЛІСНИЦТВ

Наталія Гуменчик

Заклад загальної середньої освіти І-ІІІ ступенів села
Нове Місто Добромільської міської ради
Самбірського району Львівської області

Концепцією Нової української школи актуалізуються такі ключові компетентності як уміння вчитись упродовж життя, соціальні і громадянські компетентності, підприємливість і фінансова грамотність, здоровий спосіб життя та екологічна грамотність.

Перед системою освіти постає завдання виховання творчої, вільної, щасливої особистості, риси якої повинні формуватися ще в дитячі роки.

Розглядаючи проблему людини, потрібно завжди враховувати як фактор спадковості, так і роль середовища, під впливом якого формується людина як природно-соціальна істота. Кожен з нас має батьків, від яких ми успадковуємо не тільки особливості роду, а й загальнолюдські цінності. Крім того, ми є частиною природи і маємо вчитися жити в гармонії з нею. Саме на необхідності виховання екологічної культури як складової загальної культури особистості наголошено в Державній національній програмі «Освіта. Україна ХХІ століття». Формування у здобувачів освіти екологічної культури задля сталого розвитку є пріоритетною метою екологічного виховання. Формування екологічної культури вимагає скоординованої тривалої роботи, яка відкриває дитині можливості взаємодії зі світом природи, і стає чинником загального розвитку та формування особистості.

Зараз людство постійно стикається з суттєвими екологічними проблемами: погіршення стану навколишнього середовища, військові дії, проблеми з чистою питною водою, проблеми утилізації сміття, глобальне потепління, вирубування лісів. Ефективне вирішення сучасних викликів до поліпшення стану навколишнього середовища неможливе без системи екологічного виховання, головним компонентом якого є формування засад екологічного мислення і свідомості. Цей підхід і лежить в основі однієї з найважливіших компетентностей сучасної української школи – екологічної.

Одним із факторів, які формують екологічну культуру є соціалізація особистості як процес засвоєння системи цінностей, норм та зразків поведінки. Це можна досягнути, на нашу думку, формуванням відчуття особистої відповідальності за стан довкілля, виробленням умінь приймати відповідальні рішення з охорони навколишнього середовища.

В.О. Сухомлинський підкреслив, що сама собою природа не виховує, а виховує лише активна взаємодія людини і природи. В організації позакласної роботи цей висновок є основним принципом. Великий педагог вважав, що

розумовому розвитку дітей та засвоєння ними духовних цінностей свого народу сприяють навчання в «зелених класах», складання картинок про природу, подорожі, проведення екскурсій, свят польових квітів та інше.

Важливу роль у цьому відіграє позакласна та позашкільна робота. У нашому ЗЗСО І-ІІІ ст. с. Нове Місто Самбірського району працює гурток «Юні лісівники», організовано, зокрема, роботу шкільного лісництва, яке забезпечує участь здобувачів освіти в обласних та всеукраїнських конкурсах.

Основними напрямками роботи нашого лісництва є:

- ✓ науково-дослідницька робота;
- ✓ практичні заняття в лісі;
- ✓ навчально-виховна робота;
- ✓ профорієнтаційна робота;
- ✓ просвітницька робота.

Однією із форм проведення занять є екскурсії у філію «Самбірське лісове господарство» Державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України», Міженецьке лісництво. Тут юні лісівники знайомляться з професіями людей, що працюють у лісі, з основними формами господарювання цих організацій. Кожного року наше шкільне лісництво бере участь у Всеукраїнських конкурсах, акціях на обласному та всеукраїнському рівнях: «Птах року», «Букет замість ялинки», «Допоможемо зимуючим птахам», «Збережемо первоцвіти», «Майбутнє лісу в твоїх руках».

Здійснюючи науково-дослідницьку діяльність над апробацією сучасних способів розмноження особливо цінних порід дерев, здобувачі освіти знайомляться з новими технологіями вирощування рослин, зустрічаються з інженерами лісу, науковцями, доглядають та охороняють рідкісні види дерев.

Не менш важливою формою екологічного виховання школярів у нашому закладі є проєктна діяльність юних лісівників, спрямована на становлення у дитини досвіду самостійного та колективного пошуку нових знань і їх використання в реальних умовах. Прикладами успішних проєктів можуть слугувати такі: «Використання біомаси дерева», «Вплив потепління клімату на лісове господарство», «Зниження рівня підземних вод та його вплив на окремі породи дерев». Застосування методу проєктів сприяє реалізації таких педагогічних завдань:

- ✓ підвищення ефективності та якості навчально-освітнього процесу;
- ✓ розвитку творчого потенціалу здобувачів освіти;
- ✓ формування умінь експериментально-дослідницької діяльності та інформаційної культури;
- ✓ можливості вчитися на власному досвіді та досвіді інших.

З метою формування екологічного мислення серйозну увагу на заняттях гуртка «Юні лісівники» приділяємо дискусійній діяльності. Для обговорення пропонуються, наприклад, такі теми:

- ✓ «Природа не храм, а майстерня»: так чи ні?
- ✓ Чому для бізнесменів стало вигідним вкладати кошти в охорону довкілля?

Провідним орієнтиром роботи нашого шкільного лісництва є безпосереднє спілкування з природою, адже шкільні лісництва покликані не тільки вивчати біологію рослин і тварин, але й на практиці застосовувати всі свої знання. За нашим шкільним лісництвом закріплено 212 га лісу, де проводяться різні види роботи: висаджування дерев, зокрема, дуба, сосни, клена, збір насіння лісових дерев та кущів, заготівля лікарської сировини, вивішування шпаківень та годівничок. На території закладу закладається невеличкий дендропарк, за яким доглядають юні лісівники. Члени шкільного лісництва також допомагають розвішувати листівки про заборону та шкоду спалювання опалого листя та сухої трави, охорону первоцвітів, ялинок.

«Людина стала людиною тоді, коли вона вперше почула шелест листя, дзюркотіння веселого струмочка, дзвін лісових дзвіночків – почула і завмерла, слухає сотні тисяч років чудову музику природи» – говорить В. О. Сухомлинський. Наш Самбірський край, який знаходиться в передгір'ї Карпат, славиться своїми унікальними ландшафтами. Ваблять і чарують мандрівника смарагдові схили, луки, наповнені медовими пахощами різнотрав'я, вбрані у зелені шати ліси. Ліс – це життя. Вічне та прекрасне, таке цікаве і загадкове, що скільки б ми його не вивчали, таєниці завжди залишаються. От тільки слід свято берегти це життя. А щоб зберегти, треба добре ліс пізнати.

Саме тому наші юні лісівники проводять у лісі практичні заняття, вчать класифікувати дерева за різними ознаками, виявляють пошкодження деревних рослин, організують фенологічні спостереження, знайомляться з рідкісними видами рослин і тварин, що живуть у наших лісах, з'ясовують вплив абіотичних чинників на ліс. Такі заняття у зеленій лабораторії формують екологічно-культурну поведінку, відповідальність за збереження природи, розвивають потребу у спілкуванні з природою, виховують нетерпиме ставлення до дій людей, що завдають шкоди природі.

Отже, шкільним лісництвам належить важлива роль у формуванні екологічної культури особистості. Тут формуються елементарні знання про природу та взаємозв'язки в ній, про людину як частину природи, ціннісне ставлення до навколишнього середовища, навички екологічної поведінки, виховуються відчуття відповідальності за довкілля, розвивається потреба у спілкуванні з природою.

Сподіваюсь, що любов і відповідальне ставлення до природи, виховані у нашому шкільному лісництві, здобувачі освіти пронесуть через усе життя і завжди будуть дотримуватись вимог і правил екологічної культури, закладених у свідомість у дитячі роки. А ще, участь у роботі шкільного лісництва виховає майбутніх вартових наших лісів – лісівників, бо лише практичними діями можна закріпити набуті знання, побути наодинці з прекрасним лісовим світом.

Використані джерела:

1. Волков Г.Н. Етнопедагогіка. – М.: Вища школа, 1999. – 167с.
2. Кузьміч Т.О., Назаренко Л.М. Соціалізація дітей та учнівської молоді: практико-орієнтований аналіз: методичні рекомендації, Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2017. 65с
3. Погонєць В.Є Використання сучасних інтерактивних освітніх технологій під час екологічного виховання учнів. – Одеса, 2022. – 70с.

ПРАКТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВСЬКИХ ЛІСНИЦТВ ВІД ТЕОРІЇ ДО РЕЗУЛЬТАТІВ

Василь Лубів, провідний інженер
лісових культур сектору відтворення лісів
відділу лісового господарства і відтворення лісів
Філія «Карпатський лісовий офіс» ДП «Ліси України»,

Любов П'ятковська, вчитель географії Сопівський ліцей
Печеніжинської селищної ради
Коломийського району Івано-Франківської області

Тези до виступу

Вступ: роль шкільних лісництв у вихованні

Шкільні лісництва є важливим елементом екологічного виховання підростаючого покоління.

Сопівське шкільне лісництво активно залучає учнів до роботи в лісі, сприяє розвитку екологічної свідомості та відповідального ставлення до природи.

Основні напрями діяльності Сопівського шкільного лісництва

Екологічна просвіта: проведення занять на тему збереження природи, ознайомлення учнів із принципами стійкого лісокористування. Наприклад, заняття на тему "Ліс і його значення" (21 березня 2025 року).

Практичні природоохоронні заходи: гуртківці регулярно беруть участь у висадці дерев, зокрема формували самшит у вигляді серця до Дня Землі.

Організація акцій: участь у таких акціях, як "Збережемо зелену ялинку" та "Збережемо первоцвіт", сприяє активному залученню учнів до захисту рідної природи.

Творча складова: створення символічних робіт на тему екології, як-от виготовлення ангела Небесної Сотні, демонструє здатність учнів поєднувати мистецтво і турботу про довкілля.

Співпраця з місцевими лісовими господарствами

Важливу роль у роботі Сопівського шкільного лісництва відіграє партнерство з місцевими лісівниками.

Гуртківці мають можливість брати участь у реальних природоохоронних заходах під керівництвом фахівців, що дозволяє їм здобувати практичні навички догляду за лісами.

Участь у загальнонаціональних природоохоронних проектах
Учні Сопівського лісництва є активними учасниками заходів у межах національних ініціатив з охорони природи.

Їхня діяльність спрямована на підвищення обізнаності про важливість збереження лісових ресурсів та захисту біорізноманіття.

ДБАЙЛИВІ ГОСПОДАРИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО КРАЮ

Уляна Дулеба

Тернопільський обласний центр еколого-натуралістичної
творчості учнівської молоді

Ліс – це величезне національне багатство нашої країни. Його значення в житті людей велике та багатогранне. Виховання бережливого ставлення до стану лісів, збереження і збагачення ресурсів живої і неживої природи – головні завдання над якими працюють учнівські лісництва Тернопільщини

Значення лісу в природі та житті людини важко переоцінити, воно величезне і багатогранне. І лише останнім часом гостро постало питання про захист лісу, його відновлення і дбайливе використання

Одним з важливих завдань нашої країни є відновлення лісів і створення нових лісових насаджень. Для здійснення цієї мети важливо ще в шкільні роки знайомити учнів з професією лісівника, давати можливість їм самим працювати в лісі.

Учнівські лісництва – це потужна сила у формуванні справжніх природолюбів, дбайливих господарів лісу. Юні лісівники виготовляють шпаківні і синичники, збирають плоди і заготовляють насіння лісових порід, охороняють мурашники, висаджують молодий ліс, займаються дослідницькою і природоохоронною роботою. Але перш за все шкільне лісництво – це зелена лабораторія, де школярі вчаться досліджувати оточуючий світ, де прищеплюється любов до природи, до рідного краю.

З метою примноження, відтворення та збереження лісових ресурсів в Тернопільській області працює 7 учнівських лісництв.

Основною метою учнівських лісництв нашої області є поглиблення знань про ліс та діяльність у ньому людини, виховання в учнів почуття любові і бережливого ставлення до природи рідного краю, яка з кожним роком потребує більш раціонального підходу до використання її ресурсів, а також обов'язково відновлення місцевих лісових багатств та їх охорони.

Члени учнівських лісництв опановують ази лісівничої справи, вчаться застосовувати набуті знання на практиці. Учні знайомляться з декоративними деревними і кущовими видами, лікарськими рослинами, рідкісними та

зникаючими видами, вчать визначати абсолютну вагу насіння, його схожість та придатність до висівання, проводити живцювання, вивчають методи зйомки обходів, визначають площі обходів, засвоюють методи орієнтування у лісі, визначають об'єм дерева за площею поперечного зрізу, вивчають шкідників лісу, збудники хвороб та методи боротьби з ними.

З настанням сприятливих погодних умов юні лісівники задіяні до лісогосподарських робіт: вирощують посадковий матеріал, заготовляють живці деревних та кущових рослин. Вони беруть участь у посадці лісу, доглядають за лісовими культурами. Поряд з посадкою лісу та доглядом за лісовими культурами, учні займаються озелененням територій школи, лісництва.

Одним із результатів широкого впровадження екологічних знань є участь учнівських лісництв у різноманітних цікавих фенологічних спостереженнях і дослідженнях лісових насаджень. Це сприяє підвищенню розуміння цінності природи, вихованню дбайливого господарського ставлення до лісових багатств, набуттю практичних навичок активної діяльності в сфері екології і захисту лісів.

Так, на базі Сосулівської загальноосвітньої школи І-ІІ ст. Чортківського району працює учнівське лісництво (керівник Погріщук Оксана Карлівна). До роботи даного лісництва залучені учні 8-9 класів.

Учнівське лісництво працює по таких основних напрямках: навчально-виховна, дослідницька і природоохоронна діяльність. Юні лісоводи займаються науково-дослідницькою роботою з вивчення біологічних особливостей лісових дерев і чагарників, трав'янистих рослин, представників тваринного світу, рідкісних та зникаючих видів занесених до Червоної книги України, проводять моніторинг стану лісових насаджень, різні експерименти. Виконуючи дослідницьку роботу, юні лісівники вчать спостерігати, узагальнювати матеріал, робити висновки, а також застосовувати набуті знання в практичній роботі.

Підвищення продуктивності дубових лісів, їхнє оздоровлення, збереження і відтворення – одна з важливих проблем даного лісництва.

Вихованці учнівського лісництва допомагають у зборі насіння, приймають участь у посадці дерев, охороняють рідкісні рослини, підгодовують птахів взимку, навесні та влітку розчищають джерела, знищують стихійні смітники.

Члени учнівського лісництва - активні учасники природоохоронних конкурсів, проєктів, акцій «Птах року», «Посади калину», «Замість ялинки - зимовий букет», «Годівничка», «Першоцвіти», «Ліси для нащадків», «Збережемо чисте довкілля», «Майбутнє лісу - в твоїх руках» та багато інших. За свою діяльність юні лісівники нагороджені грамотами, дипломами.

Вихованці гуртка «Юні лісівники» Тернопільського обласного центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді, учні Збараського ліцею №1 Збараської міської ради (керівник Павлик Леся Володимирівна).

Основою діяльності учнівського лісництва є організація навчально - виховного процесу, експериментальної роботи, продуктивної праці та дозвілля дітей.

Члени учнівського лісництва залучаються до виконання таких видів роботи:

- посадка молодого лісу, догляд за лісовими плантаціями, вирощування посадкового матеріалу, озеленення населених пунктів;

- заліснення ярів та балок, створення полежахисних смуг та лісових захисних насаджень на берегах річок, водойм, виявлення та охорона рідкісних рослин, пам'яток природи;

- заготівля лікарської сировини, збирання насіння деревних і чагарникових порід;

В зимовий період члени учнівського лісництва піклуються про птахів, виготовляють годівнички, розвішують шпаківні.

Школярі беруть активну участь у різних природоохоронних заходах. Зокрема, таких як «Посади калину», конкурсі малюнків «Майбутнє лісу в твоїх руках».

Вихованцями учнівського лісництва проводились конкурси на екологічну тематику, вікторини, ігри, виставки книг про природу, аплікацій із виробів з природних матеріалів.

В Тернопільському обласному центрі еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді щороку проводиться зліт юних натуралістів. У роботі Зльоту беруть участь вихованці учнівських лісництв, учні закладів загальної середньої та позашкільної освіти області.

Юні лісівники достойно презентують свою роботу і практичну природоохоронну діяльність по збереженню та примноженню лісових культур, діляться досвідом із впровадження результатів своєї дослідницької роботи у практику лісового господарства.

Зберегти ліси для майбутніх поколінь – завдання не лише дорослих, а й учнів.

Залучення вихованців учнівських лісництв до навчально-виховної, практичної і науково-дослідницької роботи сприяє розширенню їх світогляду, вихованню екологічної культури і екологічного мислення та дає змогу відчувати себе господарем на рідній землі. В результаті цього виховується відповідальність за збереження навколишнього середовища.

СПІЛЬНА СПРАВА ЗАРАДИ МАЙБУТНЬОГО ЛІСІВ: 40 РОКІВ ПЛІДНОЇ СПІВПРАЦІ

Вікторія Пустирьова
Валерія Швець
Анна Вітренко

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «УТКІВСЬКИЙ ЛІЦЕЙ»
МЕРЕФ'ЯНСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Ліс – це одна з найцінніших природних екосистем, яка забезпечує біологічне різноманіття, чисте повітря, регулює клімат і є домівкою для безлічі видів рослин і тварин. Він відіграє ключову роль у підтримці балансу природи

та збереженні екосистем. Окрім цього, ліси виконують важливу соціальну та економічну роль, забезпечуючи ресурси та рекреаційні можливості для людей. Ліси допомагають боротися зі змінами клімату, зменшують кількість вуглекислого газу в атмосфері та забезпечують природний водний баланс. Їх збереження та відновлення – це запорука стабільного майбутнього нашої планети.

Утківське шкільне лісництво вже понад 40 років співпрацює з Мереш'янським лісництвом і ДП "ЛІСИ УКРАЇНИ". Це партнерство спрямоване на виховання молодого покоління у дусі любові до природи, розширення знань про лісові екосистеми та залучення учнів до активної природоохоронної діяльності. Учнівське лісництво активно залучає молодь до лісовідновлення, допомагає їм краще розуміти екологічні проблеми та шукати шляхи їх розв'язання. Молодь бере безпосередню участь у заходах, спрямованих на підтримку та збереження лісів, що сприяє формуванню відповідального ставлення до природи.

Учнівське лісництво відіграє важливу роль у збереженні лісових екосистем завдяки комплексному підходу до навчання, дослідження та практичної діяльності. Одним із ключових напрямів роботи є екологічна освіта. Учні беруть участь у лекціях, семінарах і екскурсіях, де вони отримують знання про важливість лісів, їх роль у житті людини та методи їх збереження. Окрім загальних знань, вони вивчають особливості різних видів дерев, специфіку вирощування та догляду за молодими насадженнями. Такі заходи сприяють підвищенню екологічної культури молоді та формуванню їхньої активної життєвої позиції щодо збереження довкілля.

Однією з найважливіших складових діяльності учнівського лісництва є лісовідновлення. Щороку проводяться акції зі збору насіння дерев, висадки саджанців, догляду за молодими лісами. Учні беруть участь у висадженні дубів, сосен, каштанів, калини та інших деревних порід. Завдяки цьому вони не лише набувають практичних навичок, а й усвідомлюють важливість кожного дерева для екосистеми. Відновлення лісів сприяє збереженню біорізноманіття, покращенню якості повітря та загальному екологічному балансу.

Дослідницька діяльність також є невід'ємною частиною роботи учнівського лісництва. Учні проводять моніторинг стану лісів, вивчають видовий склад рослин і тварин, аналізують зміни у лісових екосистемах. Вони беруть участь у наукових проєктах, що дозволяє їм глибше розуміти природні процеси та пропонувати власні рішення для збереження довкілля. Дослідження допомагають визначати проблеми, пов'язані зі змінами клімату, шкідниками лісу та іншими загрозами.

Практична діяльність Утківського шкільного лісництва включає участь у заходах зі збереження та відновлення лісів. Учні активно працюють на території лісництва, допомагаючи у прибиранні лісових територій, встановленні годівниць для птахів і диких тварин, догляді за молодими насадженнями. Вони також беруть участь у різноманітних екологічних

конкурсах, програмах і проєктах, які сприяють озелененню територій, збереженню рідкісних видів рослин і тварин. Це дає можливість молоді розвивати свої навички, працювати в команді та вчитися відповідальності за довкілля.

Спільна робота з лісовими господарствами дозволяє учням отримувати практичні навички лісництва, краще розуміти процеси вирощування та догляду за лісами. Завдяки співпраці з нашими партнерами учні мають можливість:

- безпосередньо долучатися до догляду за лісовими культурами;
- допомагати фахівцям у проведенні природоохоронних заходів;
- здобувати цінний досвід у сфері лісового господарства;
- брати участь у науково-дослідницьких експедиціях і практичних заняттях.

Учнівське лісництво відіграє ключову роль у вихованні молодого покоління екологічно свідомих громадян, що піклуються про збереження лісів. Завдяки активній участі у природоохоронних заходах учні не лише отримують необхідні знання, а й формують відповідальне ставлення до довкілля. Співпраця з лісовими господарствами дає можливість учням отримати практичні знання, розвивати відповідальність та активну громадянську позицію, сприяючи захисту та відновленню природного багатства нашої країни.

РОЛЬ ЛІСУ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНІЙ РОБОТІ ЛУГІНСЬКОГО ЛІЦЕЮ

Олександра Бовсуновська

Тетяна Бовсуновська

Юрій Каленюк

Лугинський ліцей Лугинської селищної ради
Коростенського району Житомирської області

ВСТУП

Актуальність дослідження. Актуальність роботи зумовлена тим, що стратегічними завданнями освіти є формування покоління з новим світоглядом, високим рівнем екологічних знань. Екологічна культура повинна стати необхідною складовою виховання та певною запорукою збереження довкілля. Інтеграція лісової тематики в освітній процес – це важливий крок до формування екологічно свідомого та відповідального покоління. Ліс – це невичерпне джерело знань, натхнення та можливостей для всебічного розвитку особистості.

Мета дослідження: виявлення та аналіз потенціалу лісу як освітнього ресурсу, шляхів інтеграції лісової тематики в освітній процес, її місце в сталому розвитку особистості, інтерпретації лісу як важливого освітнього інструменту.

Дослідити, як ліс може використовуватися для розвитку різних навчальних предметів (біологія, географія, екологія, історія, література тощо).

Визначити, які види навчальної діяльності (екскурсії, практичні заняття, дослідницькі проекти) можуть бути ефективно реалізовані в лісовому середовищі.

Оцінка впливу лісу на виховний процес: як перебування в лісі сприяє формуванню екологічної свідомості, патріотизму, моральних якостей та естетичного смаку учнів, як ліс може використовуватися для організації заходів з фізичного виховання та розвитку здорового способу життя.

Запропонувати шляхи співпраці ліцею з місцевими лісництвами та екологічними організаціями.

Для досягнення поставленої мети розв'язано такі основні завдання:

- визначено важливість лісу як потужного освітнього інструменту;
- розкрито місце екологічної освіти у контексті сталого розвитку;
- досліджено процес організації виховання учнів за допомогою участі в шкільних лісництвах;
- розкрито роль дослідницької діяльності учнів;
- розроблено ефективні методи формування екологічної культури.

Об'єкт дослідження: ліс як потужний освітній інструмент.

Предмет дослідження: організація екологічної освіти та виховання дітей в Лугинському ліцеї.

Наукова новизна полягає у виявленні та аналізі педагогічних методів, що базуються на інтеграції лісової тематики у навчальні програми ліцею. Це включає розробку міждисциплінарних проектів, які поєднують біологію, географію, історію та літературу, використовуючи ліс як природну лабораторію та культурний простір. Робота також досліджує вплив лісових прогулянок, екскурсій та практичних занять на розвиток критичного мислення, творчості та соціальних навичок учнів. Особлива увага приділяється аналізу місцевих лісових ресурсів та їх адаптації до потреб навчального процесу, що робить дослідження унікальним для Лугинського регіону.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів. Одержані результати дозволяють розкрити потенціал лісу як освітнього ресурсу. Для вчителів це можливість розробити інноваційні методики навчання, що поєднують теоретичні знання з практичним досвідом, підвищуючи зацікавленість учнів та їх екологічну свідомість. Результати досліджень важливі для вивчення впливу природного середовища на когнітивний розвиток дітей, формування їх цінностей та ставлення до природи. Такий підхід сприяє інтеграції екологічної освіти в навчальний процес, сприяючи формуванню відповідальних та екологічно свідомих громадян.

ЛІС ЯК ПОТУЖНИЙ ОСВІТНИЙ ІНСТРУМЕНТ

1. Ліс як навчальне середовище

Наш ліцей впроваджує ідеї сталого розвитку з початку 2000 років. У навчальних планах системно запроваджено навчальні дисципліни зі сталого розвитку з 2011 року: «Моя щаслива планета», «Уроки для сталого розвитку», з 2015 року «Екологічна абетка». Екологічна освіта в закладі здійснюється через викладання цих курсів, а також навчальних предметів – біології, географії тощо, ліцейне наукове товариство «Інтелект» та позакласну виховну роботу учнів. Основним із напрямів цієї роботи є залучення учнів до науково-дослідницької діяльності, роботи з батьками, громадськістю, реалізацією соціальних та екологічних проєктів у позакласній роботі та через навчальну практику, виховання відповідального ставлення до природи та усвідомлення важливості збереження лісів. У сучасному світі тема збереження навколишнього середовища, лісів, зелених насаджень є надзвичайно важливою. Адже ліс — це навчальне середовище для дитини. Це можливість вивчення біологічного різноманіття, екологічних зв'язків та природних явищ у природному середовищі. Тому корисними будуть практичні заняття з ботаніки, зоології, екології та географії, які проводяться саме в лісі. Зацікавленість учнів спонукає їх до дослідницької діяльності, а саме: спостереження, збір даних, аналіз. Результатом систематичної роботи в Лугинському ліцеї є участь учнів в конкурсі — захисті науково-дослідницьких робіт МАН. Тематика цих робіт доволі різноманітна: “Еколого-ценотична характеристика комахоїдних рослин північних районів Центрального Полісся”, “Вплив пірогенного фактора на динаміку лісових насаджень”, “Вплив факторів середовища на динаміку рослинності на прикладі Жеревецького кар’єру”. Під час роботи над проєктами учні мають змогу вивчати біорізноманіття лісових екосистем, ознайомитися з лікарськими рослинами та їх використанням, а також дослідити вплив лісу на клімат і гідрологічний режим. Завдяки цьому стало можливим залучення всіх учасників навчально-виховного процесу до активної діяльності, спрямованої на сталий розвиток власного життя, школи, формування в учнів та батьків позитивної мотивації до екологічно дружнього стилю повсякденного життя, подальший розвиток та впровадження інноваційних технологій освіти для сталого розвитку в практику роботи ліцею, ознайомлення вчителів з досвідом, методологією та технологіями навчання учнів навичкам та умінням будувати власне життя та життя сім’ї з урахуванням потреб сталого розвитку.

Випереджаюча освіта для сталого розвитку – школа майбутнього, яка відповідає потребам людства і спрямована на сталі моделі розвитку суспільства. Школа – центр формування екологічно-збалансованої поведінки, в якому екологічний напрямок складає основу випереджаючої освіти

2. Ліс як джерело натхнення та творчості

Ліс має значний вплив на розвиток естетичного смаку, уяви та творчого мислення учнів. Естетична краса природи сприяє формуванню моральних почуттів обов’язків та відповідальності за її збереження, спонукає до природоохоронної діяльності. Тому в Лугинському ліцеї велика увага

приділяється літературним та мистецьким проектам, які пов'язані з лісовою тематикою.

Лугинські ліцеїсти постійно беруть участь в творчих конкурсах та акціях: «Барви Полісся», Свято зустрічі птахів, виготовлення годівничок. Традиційно кожного року працює агітбригада «Надія», що має за мету популяризацію екологічно активного способу життя.

Учні часто перебувають у лісі. Під час уроків, практичних занять, позакласних заходів, туристичних походів «Стежками рідного краю». Під час цих занять учні отримують певні знання та уміння, закладаються основи їх екологічної культури, розвивається творчість, адже ліс є джерелом натхнення. Крім цього, у дітей формуються навички орієнтування на місцевості та виживання в природних умовах.

3. Ліс як простір для фізичного та психологічного розвитку

Лугинський ліцей має свої традиції. Це активний відпочинок на свіжому повітрі, спортивні ігри в лісі, що проводяться щорічно. Головне завдання — показати учням, що ліс має надзвичайно великий вплив на емоційний стан людини. За його допомогою можливим є зняття стресу, покращення настрою, відновлення сил.

4. Ліс як фактор формування екологічної культури

Ліс є важливим фактором формування екологічної культури. Традиційно Лугинський ліцей проводить екологічні акції: висадження дерев та кущів, прибирання сміття, участь у природоохоронних проектах.

Це все формує навички екологічно безпечної поведінки в лісі. **Піклуючись про довкілля, діти бачать результати своїх зусиль і здобувають досвід контролю над власним життям.** Усі активності є групові, тож діти здобувають досвід співпраці, роботи в команді, а також причетності до чогось більш значущого за себе, відчують свою належність та цінність для спільноти.

5. Ліс та професійна орієнтація

Однією з традиційних форм залучення учнівської молоді до охорони природи є учнівські лісництва. Мета їх створення — плекати у дітей дбайливе ставлення до природи, розширювати та поглиблювати знання у галузі лісівничих наук, формувати практичні уміння та навички роботи у лісовому господарстві, ознайомлення учнів з професіями, пов'язаними з лісовим господарством, екологією та природоохоронною діяльністю, організація екскурсій до лісництва, національних парків та заповідників, співпраця з лісовими господарствами та екологічними організаціями.

У 2016 році за ініціативи та підтримки ДП «Лугинське лісове господарство» на базі нашого закладу було створене шкільне лісництво. Програми, за якими працює шкільне лісництво, поєднують теоретичні заняття із практичною діяльністю. Юні лісівники збирають насіння дерев та кущів, лікарські рослини, висаджують ліс та доглядають за ним, охороняють рослини та тварини, виготовляють та розвішують шпаківні та годівниці для птахів, підгодовують тварин взимку, проводять дослідницьку роботу. Досвідчені

фахівці своє справи виконують важливу і добру справу - виховують молоде покоління.

Одним із важливих напрямків роботи є профорієнтація молоді на лісівничі професії. Багато випускників ліцею обирають професії, пов'язані з лісом, а є і такі, хто продовжує сімейні традиції та працює в лісовій галузі. Адже ліс — це культура поколінь.

Шкільне лісництво має свій гімн.

Все, що було — згоріло, сонце зайшло — стемніло,
Розум заповонило, серце моє закрило.
Люди - неначе лихо, нищать своє довкілля,
Зрубують та руйнують, потім самі страждають.
Знають усі, напевне, ліс — це Землі легені.
Щоб дихати вільніше - ліс посади скоріше.
Ми беремось за діло, щоб працювати сумлінно,
Щоби нащадкам нашим дихати було краще.
Ми змінимо світ, зітрем стереотипи,
Ми діти України, її шалені діти.
Ми змінимо світ, ми зможемо це зробити!

ВИСНОВКИ

Інтеграція лісової тематики в освітній процес – це важливий крок до формування екологічно свідомого та відповідального покоління. Ліс – це невичерпне джерело знань, натхнення та можливостей для всебічного розвитку особистості.

Кожна людина має оцінити свій спосіб життя та змінити його так, щоб він більше відповідав потребам майбутнього нашої планети. Значне занепокоєння людей викликають сьогодні багато чинників: різкі зміни клімату, виснаження ресурсів, конфлікти, що спалахують між державами, бідність, хвороби і голод значної частини мешканців. Саме тому вже протягом кількох десятиліть зростає міжнародний рух, спрямований на перехід до більш стабільного способу життя, що передбачає ощадливе ставлення до довкілля, повагу й дотримання прав людини та пошанування одне до одного.

Сталий розвиток підрастаючого покоління – найважливіше завдання, що стоїть перед людством. У його вирішення особливі надії воно покладає саме на освіту. Також сталий розвиток можна визначити як стратегію виживання та безперервного розвитку цивілізації в умовах збереження навколишнього середовища загалом і лісу зокрема.

ВИКОРИСТАННЯ ПТАХІВ ДЛЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЛІСІВ ВОЛИНІ: ПОШИРЕННЯ НАСІННЯ, БІОРІЗНОМАНІТТЯ ТА СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНИХ ЗОН ДЛЯ ЇХНЬОГО ІСНУВАННЯ

Владислав Омельчук
Валентина Свіжак
Луцька філія ВПЗН Львівський
медичний фаховий коледж «Монада»

Актуальність теми:

Згідно з дослідженнями, лісові екосистеми, що перебувають під загрозою через антропогенну діяльність та кліматичні зміни, потребують нових методів відновлення.

Використання птахів для природного поширення насіння деревних видів на Волині є надзвичайно важливою стратегією для збереження лісів, оскільки цей метод є менш затратним порівняно з традиційним висаджуванням дерев за допомогою техніки. Безпечні зони для птахів сприяють створенню екологічно сталих лісових екосистем, що дозволяє природним шляхом відновлювати біорізноманіття.

Мета роботи:

Вивчити можливості створення безпечних зон для птахів на території Волині з метою сприяння природному поширенню насіння деревних видів, що дозволить відновити лісові екосистеми без використання техніки.

Завдання:

1. Оцінити вплив створення безпечних зон на здатність птахів до розсіювання насіння.
2. Розробити рекомендації щодо створення таких зон для птахів.
3. Визначити найефективніші види птахів для поширення насіння деревних видів на території Волині.
4. Визначити умови для успішного заселення птахами створених зон.

2. Методологія

Поле дослідження: Території Волині, що складаються із природних і штучно створених лісових масивів, а також території природних заповідників і національних парків, таких як Шацький національний природний парк, Поліський природний заповідник та інші.

Методи дослідження:

1. Спостереження за поведінкою птахів: Участь у спостереженнях за птахами, їхньою активністю в природних зонах, зокрема у процесі харчування та розсіювання насіння дерев.
2. Аналіз екологічних характеристик територій: Оцінка біорізноманіття території, вивчення факторів, які впливають на успіх поширення насіння птахами.
3. Польові експерименти: Створення безпечних зон і спостереження за їх заселенням птахами, а також за процесом розсіювання насіння.

4. Інтерв'ю з екологами та лісниками: Визначення практичних рекомендацій і досвіду щодо створення безпечних зон та співіснування птахів з деревами.

3. Огляд літератури

Використання птахів для відновлення лісів відомо ще з 20-го століття. Багато досліджень підтверджують важливість птахів у розсіюванні насіння дерев, зокрема для хвойних і широколистяних порід. Птахи є чудовими “екологічними агентами”, оскільки можуть переносити насіння на великі відстані, що забезпечує природний процес поновлення флори. На Волині ще не було систематичних досліджень щодо застосування птахів для поширення насіння дерев, однак деякі попередні спостереження свідчать, що птахи успішно переносять насіння таких видів, як сосна, дуб, ялиця, ліщина та інші.

4. Створення безпечних зон для птахів

Умови для створення безпечних зон:

1. Захист від хижаків: Для забезпечення безпеки птахів необхідно створити природні перешкоди для хижаків. Це може бути досягнуто шляхом розміщення укриттів, таких як високі трави, чагарники, старі дерева та пеньки, що створюють сприятливі умови для птахів.
2. Кормові ресурси: Птахи повинні мати постійний доступ до кормових ресурсів. Важливим для цього є як природні ресурси (ягоди, насіння дерев), так і можливість організації додаткового годування.
3. Природні укриття та місця для гніздування: Птахи потребують укриттів для гніздування, де вони можуть бути в безпеці від хижаків. Старі дерева з дуплами або штучно створені гнізда можуть слугувати цією метою.
4. Вода: Наявність водних джерел поблизу створює сприятливі умови для птахів, оскільки забезпечує їх водопостачання і є важливим елементом для підтримки екологічного балансу.

Рекомендації щодо створення безпечних зон:

1. Забезпечення великих ділянок, де птахи можуть вільно пересуватися та здійснювати свою природну активність без загрози для себе.
2. Створення природних бар'єрів для хижаків (лісові масиви, чагарники, зони з обмеженим доступом для великих тварин).
3. Створення додаткових гніздівель (штучні платформи, дерев'яні будки).
4. Відновлення лісових масивів через природне насадження дерев, які можуть бути активно поширені птахами.

5. Процес поширення насіння в безпечних зонах

Птахи здатні переносити насіння на великі відстані, завдяки чому зростає ймовірність успішного поновлення лісів. Вони переносять насіння різних видів дерев, таких як сосна, дуб, ялиця, клен, береза та інші. Важливим є те, що птахи можуть заносити насіння у важкодоступні місця, де воно має шанс прорости. Завдяки поширенню насіння птахами у природних зонах, створюються нові можливості для відновлення лісів без використання дорогих технічних методів, що значно зменшує витрати на відновлення лісових екосистем.

6. Види птахів для розсіювання насіння

На Волині для розсіювання насіння найбільш ефективними є такі види птахів:

1. Шпак (*Sturnus vulgaris*): Птах, який активно переносить насіння плодів і дерев, таких як дуб, липа, клен. Шпаки активно гніздяться в дуплах дерев і є основними агресорами в розсіюванні насіння.
2. Горлиця (*Streptopelia turtur*): Горлиця переносить насіння широколистяних дерев, таких як дуб і бук. Ці птахи часто використовують природні укриття для гніздування.
3. Синиця (*Parus major*): Чорноголовий синиця переносить насіння хвойних дерев, таких як сосна і ялиця, допомагаючи їхньому поширенню на значні відстані.
4. Снігур (*Pyrrhula pyrrhula*): Снігур харчується насінням хвойних дерев, таких як сосна, ялиця та інші, активно сприяючи відновленню лісових масивів.

7. Ідеальні умови для птахів

Ідеальними умовами для птахів є:

1. Захист від хижаків: Зонування, використання природних бар'єрів (чагарники, високі трави, великі дерева).
2. Кормові ресурси: Наявність великої кількості насіння дерев, ягід, комах та іншого корму.
3. Природні укриття: Старі дерева з дуплами, пеньки, гніздівлі.
4. Вода: Наявність водних джерел, які забезпечують птахів водою.

8. Найперспективнішими районами для створення безпечних зон для птахів на Волині є такі:

1. Шацький національний природний парк – велика площа природних лісів, де існують умови для створення безпечних зон для птахів.
2. Поліський природний заповідник – це важливе місце для збереження екологічної рівноваги, що дозволяє організувати природні зони для відновлення лісів.
3. Турійський район – має великі площі лісових масивів, що можуть стати місцями для заселення птахів.
4. Заповідник “Рівненський природний парк” – має природні умови для створення безпечних зон та відновлення лісів за допомогою птахів.
5. Міжріччя Прип'яті та Стиру – територія, багата на болота, лісові масиви і водні джерела, що є ідеальними умовами для птахів.

9. Висновки:

Створення безпечних зон для птахів на Волині є ефективним способом відновлення лісів природним шляхом. Завдяки птахам, які розсіюють насіння, можна відновлювати лісові екосистеми без значних фінансових витрат і без використання техніки. Найбільш перспективними територіями для впровадження цієї стратегії є національні парки, природні заповідники та великі лісові масиви Волині, зокрема Шацький національний природний парк, Поліський природний заповідник, Турійський район, заповідник “Рівненський природний парк” та міжріччя Прип'яті та Стиру.

10. Рекомендації:

Для ефективного створення безпечних зон для птахів на Волині необхідно забезпечити їх їжею, укриттями та водою, а також мінімізувати загрози від хижаків і людської діяльності.

У Шацькому національному природному парку та Поліському природному заповіднику слід залишати природні лісові масиви без втручання, забезпечуючи природний процес розсіювання насіння.

У Турійському районі та міжріччі Прип'яті та Стиру потрібно створювати додаткові укриття – залишати старі дерева з дуплами, висаджувати чагарники, встановлювати штучні гніздівлі.

На території Рівненського природного парку необхідно висаджувати дерева та чагарники, що дають насіння, яке активно поширюють птахи, зокрема дуб, горобину, бузину, клен і ліщину.

Окрім природного живлення, варто організувати підгодівлю птахів спеціальними кормами, які містять насіння цих дерев. Для цього можна використовувати суміші з жолудів дуба, насіння клена, горобини, бузини та ліщини, які легко засвоюються птахами й сприяють поширенню відповідних деревних видів. Такий корм повинен бути доступним у регіональних постачальників кормів для дикої природи або виготовлятися у співпраці з лісовими господарствами.

Джерела:

1. Дикі конкуренти (Ссавці та птахи - споживачі шишок, плодів і насіння).| УкрндлгА

2. https://lib.Intu.edu.ua/sites/default/files/2021-03/%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A-%D0%9A%D1%80%D1%83%D0%B3%D0%BB%D0%B8%D0%B9%20%D1%81%D1%82%D1%96%D0%BB-2019_3.pdf

3. Smith, J., & Brown, A. (2015). Ecological Restoration through Birds: A Study of Seed Dispersal in Forests. *Ecological Journal*, 23(4), 123-134.

3. Ivanov, M., & Chernysh, T. (2020). *Forest Ecosystem Restoration in Ukraine: New Approaches and Methods*. Kyiv: Scientific Publishing House.

4. Tashiro, K., & Gubay, T. (2019). Birds as Natural Agents of Seed Dispersal: A Review. *Environmental Studies*, 14(3), 67-80.

5. PDF) ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ТЕРИТОРІЇ ВОЛИНСЬКОГО ПОЛІССЯ

6. <https://voladm.gov.ua/adminassets/files/file/Ekologiya/%D0%A0%D0%B5%D0%B3%D0%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%20%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%8C%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%20%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D1%96%D0%BB%D0%BB%D1%8F%20%D1%83%20%D0%92%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96%20%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%96%20%D0%B7%D0%B0%202020%20%D1%80%D1%96%D0%BA.pdf>

МИ УКРАЇНЦІ: ЧЕСТЬ І СЛАВА НЕЗЛАМНИМ!

Аліна Біла
Заклад позашкільної освіти
«Центр національно-патріотичного виховання,
краєзнавства та туризму учнівської молоді»
Нетішинської міської ради

Важкий час... Наша країна виборює свою незалежність, право на життя, і платить за це найдорожчим – тисячами українських людських життів. На жаль, 2024-2025 навчальний рік освітяни України проводять в умовах війни, окупації і терору.

Війна триває. Тому молимося за кожне життя, тримаємо стрій і віримо в Перемогу України.

Мета: формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття любові до власної землі, родини, держави, готовності до виконання громадянських та конституційних обов'язків.

Вихованці Нетішинського учнівського лісництва закладу позашкільної освіти «Центр національно-патріотичного виховання, краєзнавства та туризму учнівської молоді» Нетішинської міської ради провели природоохоронний трудовий захід - операцію «Переможний жолудь». У мальовничому Кривинському парку, де росте багато великих, могутніх і красивих дубів, вихованці закладу під керівництвом свого наставника-лісівника – Андрія Ткачука визбирали великі та маленькі, червоні і жовті жолуді. Всі працювали дуже дружно й результативно, добре знаючи, що власними руками долучаються до великої важливої справи – збирання жолудів для вирощування нових лісових насаджень і покращення навколишньої природи. Зі слів **лісничого Андрія Ткачука**, після збору усі жолуді сортують, пошкоджені відкидають, після чого висаджують на підготовлених ділянках. Це доброякісний садивний матеріал для створення майбутніх лісів. Діти зібрали 120 кілограм жолудів дуба звичайного. Виручені кошти спрямували на потреби ЗСУ. Дитячі серця об'єдналися в любові до України!

Вихованці учнівського лісництва - учасники акції «Посади дерево за себе та за свого друга, який поліг за Україну». Саме під таким промовистим гаслом «Посади дерево за себе та за свого друга, який поліг за Україну!», а також з метою підтримки ініціативи Президента України Володимира Зеленського щодо заліснення України і поширення культурно-екологічного руху «Зв'язок поколінь» розпочато масову висадку дерев у областях, де не ведуться активні бойові дії, зокрема на Хмельниччині. «Посади дерево за себе та за свого друга, який поліг за Україну!» - це не просто назва заходу, це свідчення широкій віри сьогоденних українців у краще, вільне й незалежне майбутнє нашого народу і нашої держави, що залишиться поколінням наших нащадків як символ відчайдушної й нездоланної національно-патріотичної стійкості, згуртованості, мужності та героїзму українського народу. Прикладом цієї суспільно важливої роботи, є Управління освіти виконавчого комітету Нетішинської міської ради,

очолюване начальником управління Ольгою Бобіною, що спільно з Державним підприємством «Славутське лісове господарство», закладом позашкільної освіти «Центром національно-патріотичного виховання, краєзнавства та туризму учнівської молоді» організували колективну участь працівників та вихованців у проведенні заходів цієї акції і організовано розпочали висадку дерев на своїх територіях для озеленення довкілля. Забезпечення посадковим матеріалом учасників Акції здійснюють лісівники Славутчини. На різних локаціях вони спільно з лісничим Нетішинського лісництва Андрієм Ткачуком, який опікується юними лісівниками Нетішина, висадили десятки саджанців дуба скельного, сосни звичайної, клена звичайного і продовжують це робити й надалі. Вихованців учнівського лісництва, які були активними учасниками цього важливого для міста заходу, було відзначено потребу й важливість проведення подібних екологічних та патріотичних ініціатив, коли кожен бажаючий дорослий і юний нетішинець має можливість долучитись особисто й за наших полеглих воїнів до відновлення та збільшення масивів зелених насаджень у рідному місті й прилеглих до нього територіях, а тим самим зробити свій власний внесок в озеленення України. Садіть нові дерева, дорогі друзі, садіть за себе і своїх полеглих на фронті героїв, у такий раціональний спосіб залишайте й оберігайте про них світлу пам'ять, власною працею озеленюючи і прикрашаючи новими насадженнями лісових масивів, парків, скверів, алей та садів наш рідний край!

Вихованці учнівського лісництва спільно з ДП «Славутське лісове господарство» провели благодійну акцію «Зелене насадження в обмін на донат для Збройних сил України» до Дня міста. Отримані кошти передали для ГО «Жіночий батальйон». Дякуємо всім, хто долучився. Переможемо! Вірте!

У березні 2024 року на території Нетішинської міської територіальної громади стартувала акція в рамках програми Президента України «Зелена країна». Нетішинське учнівське лісництво, яке працює на базі ЗПО «ЦНПВКТУМ» Нетішинської міської ради, спільно з філією «Славутське лісове господарство» Державного підприємства Ліси України, доєднались до акції. На площі 0,2 гектара було висаджено 1250 штук сосни звичайної. Вихованці учнівського лісництва пам'ятають про важливість не припиняти висаджувати ліс під час війни, адже його неможливо «швидко відновити». Лісничий Андрій Ткачук навчив дітей як правильно садити ліс. Адже кожне посаджене дерево під час війни – це віра в Перемогу України. Дякуємо Збройним Силам України! Кожна наша акція відбувається лише завдяки Вам! Не забуваємо дякувати донатами, репостами, волонтерством. Підтримуємо свою Армію! Цінуємо Незалежність!

У Нетішинській міській територіальній громаді відбувся благодійний ярмарок на підтримку ЗСУ. ЗПО «ЦНПВКТУМ» Нетішинської міської ради, а саме учнівське лісництво закладу, долучилися до ярмарку з кімнатними рослинами та зеленими насадженнями «Квіти Перемоги». Отримані кошти в сумі 5730 гривень передали на потреби ЗСУ. Щиро дякуємо за зелені насадження філії «Славутське лісове господарство», керівник Руслан

Гніздовський та небайдужим нетішинцям за донати, за те, що підтримали і не пройшли повз нашу виставку «Квіти Перемоги».

Незалежність - це доля і шлях. Незалежність виборюють. За незалежність гинуть. Продовжуємо марафон добрих справ. Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді МОН України та комунальний заклад Сумської обласної ради – обласний центр позашкільної освіти та роботи з талановитою молоддю ініціювали акцію «Закладка парку «Дерева Перемоги», приурочену Дню захисника та захисниць України, Дню українського козацтва. Наш заклад спільно з ДП «Славутське лісове господарство» доєднались до заходу. Саджанець дуба скельного, який характерний для нашого регіону, прямує до Києва. Переможемо! Віримо!

У вересні 2024 року вихованці учнівського лісництва, разом із своїми наставниками ЗПО "ЦНПВКТУМ" Нетішинської міської ради та партнерами філія «Славутське лісове господарство» ДП «Ліси України» лісничий Андрій Ткачук приєдналися до **Всесвітнього дня прибирання «World Cleanup Day»**. Формуємо у дітей усвідомлення важливості соціальної відповідальності та активної життєвої позиції шляхом залучення до розв'язання проблем довкілля. Чиста громада - показник культури мешканців, які проживають у ній! Робимо свій внесок у спільну благородну справу, приводимо у належний стан територію площею 1,5 га , кварталу 2, виділів 4; 32. Дякуємо кожному, хто в непростий для країни час намагається покращити благоустрій та чистоту навколишнього середовища, незважаючи на військову агресію росії проти України. **«Хай небо буде мирним, а Україна чистою!»**

Напередодні новорічно-різдвяних свят вихованці учнівського лісництва доєдналися до добрих справ та відвідали наших захисників, які проходять реабілітацію. Цінуємо Героїв! Дякуємо за безпеку!

Чергова поїздка волонтерів до воїнів ЗСУ не залишилася без підтримки вихованців учнівського лісництва ЗПО "ЦНПВКТУМ" Нетішинської міської ради, окопні свічки, патріотичне печиво, новорічно-різдвяні подарунки, малюнки, кошти на потреби Незламних – все це передали юні нетішинці для титанів, які тримають Небо і Землю під нашими ногами. Зігріємо воїнів теплом своїх сердець! Тримаємо стрій! Віримо в Перемогу України!

З метою патріотичного виховання підростаючого покоління, привернення уваги до воїнів, які стали на захист нашої Батьківщини вихованці провели акції «Напиши лист військовому ЗСУ», «Подарунок воїнам ЗСУ», виготовлення окопних свічок, розпалок, патріотичне печиво, патріотичні браслети, долучились до благодійної акції «Смілива гривня». Кожна смілива гривня – це наш внесок в перемогу. Переможемо! Віримо! Об'єднуємо наші зусилля заради України! Дитячі листи, малюнки, вироби передали волонтерам м. Нетішина, щоб вони їх доправили для військових. Значною допомогою військовим стали виготовлені маскувальні сітки. До цієї роботи активно долучилися і вихованці учнівського лісництва.

Вихованці учнівського лісництва шляхом практичної діяльності довели, що молодь України може дати надію на впевненість держави у надійному зростаючому поколінні, яке вміє знаходити шляхи реалізації великих проблем суспільства через реальні дії маленьких громадян. Ми – одна родина, одна команда, від якої залежить майбутнє нашої України. Тільки від нас залежить, що ми залишимо у спадок своїм дітям і внукам. І задля цього ми повинні об'єднати всі свої зусилля в ім'я майбутнього нашої країни – України!

ВИХОВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ ЧЕРЕЗ ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВСЬКИХ ЛІСНИЦТВ

Валентина Кузьмінська
Лариса Хлус

Комунальний заклад «Чернівецький обласний центр еколого-
натуралістичної творчості учнівської молоді»

Виховання бережливого ставлення до лісів, збереження і збагачення ресурсів живої і неживої природи, стало в наші дні одним з важливих аспектів екологічного виховання учнівської молоді. Від успішного розвитку екологічної освіти, від виховання нового стилю мислення великою мірою залежить майбутнє навколишнього природного середовища.

Однією із традиційних і в той же час дієвих форм залучення учнівської молоді до охорони природи є учнівські лісництва. На сьогоднішній день в закладах освіти Чернівецької області, на засадах компетентнісного підходу, організована діяльність 5 учнівських лісництв, до роботи в яких залучено 230 учнів. За ними закріплено понад 500 га лісу, де юннати під керівництвом професійних лісівників дбають про створення, охорону, захист і збереження біологічного і ландшафтного різноманіття.

Робота учнівських лісництв здійснюється за напрямками: навчально-виховним, експериментально-дослідницьким, суспільно-корисним, профорієнтаційним та організація змістовного дозвілля. Одним із основних факторів, які впливають на успішну роботу учнівських лісництв, є наявність матеріальної бази. В закладах освіти, на базі яких функціонують учнівські лісництва, за сприяння лісогосподарських підприємств області, обладнані належним чином навчальні кабінети, у яких зібраний багатий інформаційний матеріал про лісові ресурси області, лісорозведення та лісовідновлення, роздатковий матеріал, колекції насіння, гербарії, муляжі тощо. Таким чином, створено оптимальні умови для проведення теоретичних і практичних занять з лісової справи, організації дослідницької роботи, здійснення допрофесійної підготовки юних лісівників. Керівниками учнівських лісництв напрацьовано низку авторських програм, які поєднують теоретичні заняття з практичною діяльністю, тематику та методику проведення дослідницької роботи в шкільних розсадниках, екскурсій в лісі, парку тощо.

Вихованці учнівських лісництв беруть участь у роботах по лісовідновленню, доглядають за лісовими культурами, допомагають у вирощуванні садивного матеріалу, виявленні вогнищ пошкодження лісу шкідниками і хворобами, охороні і приваблюванні птахів, підгодівлі диких звірів і птахів, обліку і охороні пам'яток природи, рідкісних видів дерев, кущів і трав'янистих рослин, заготівлі лікарської сировини, насіння дерев і чагарників. Окрім того, юні лісівники проводять фенологічні спостереження і змістовну дослідницьку роботу. Вся ця діяльність спрямована на збереження та примноження зелених багатств нашого краю. Вихованці учнівських лісництв пізнають рідну природу, переймаються турботою про її майбутнє, в міру своїх сил допомагають оберігати й примножувати ліс.

Серед кращих учнівських лісництв, вихованці яких беруть активну участь у лісорозведенні і догляді за молодими насадженнями та стиглими лісами – юні лісівники Стрілецькокутського учнівського лісництва Мамаївської сільської ради (керівник – Боднарюк Оксана Миколаївна). Учнівське лісництво створене в 2001 році і має свою історію, здобутки і досягнення. Його діяльність тісно пов'язана з Ревнянським лісництвом, спеціалісти якого залучаються до проведення практичних занять з основ лісівництва, спільних свят, тематичних вечорів, круглих столів, надають посильну матеріальну допомогу на ремонт школи, обладнання кабінету лісової справи, шкільного подвір'я. Юні лісівники під керівництвом своїх наставників – професійних лісівників, виконують всі необхідні роботи для підтримання санітарного стану лісу, вивчають біологічні особливості різних видів деревних і чагарникових порід, опановують практичні навички вирощування лісу, знайомляться з інноваційними технологіями лісорозведення та лісовідновлення, беруть участь у майстер-класах, які проводять лісівники.

Вирощування лісу школярами починається із заготівлі насіння. Якісне насіння – основа лісогосподарського виробництва. Це майбутні здорові і продуктивні ліси. В минулому році юннати зібрали 30 кг насіння бука лісового та 150 кг жолудів дуба звичайного. Насіння заготовляли з елітних та плюсових дерев. Посадковий матеріал учні передали Ревнянському лісництву для подальшого висаджування у лісовому розсаднику, щоб через 2-3 роки мати якісний посадковий матеріал. Крім того, юні лісівники заготовили 1 т сіна та 100 кормових віників для підгодівлі тварин взимку. В урочищі «Високий горб» обладнали місце для відпочинку, очистили та облаштували джерело «Дзюркач», склали карту розповсюдження рослин та грибів занесених до Червоної книги України у лісах Ревнянського лісництва, яке є частиною регіонального ландшафтного парку «Чернівецький». Під час літнього прищільного табору відпочинку заготовили 110 кг лікарської сировини, 15 кг якої передали до шкільної їдальні.

Стрілецькокутське учнівське лісництво має значний досвід і певні успіхи в розвитку навичок дослідницько-експериментальної роботи. Ця робота проводиться системно і на високому рівні та відзначається високими результатами. Важливим фактором, який впливає на успішність цієї роботи, є

добре налагоджена співпраця з Інститутом біології, хімії та біоресурсів ЧНУ ім. Ю. Федьковича, Сторожинецьким лісовим фаховим коледжем. В минулому році вихованці учнівського лісництва під керівництвом науковців проводили дослідницьку роботу по вивченню особливостей поширення омели білої у прибережній смузі річки Прут та динаміки приросту бука лісового в Ревнянському лісництві під впливом деяких екологічних факторів. Результати своєї роботи юні лісівники презентували на обласному зльоті учнівських лісництв і здобули I місце та вибороли право представляти Чернівецьку область на Всеукраїнському зльоту учнівських лісництв, який відбувся на Волині в режимі on-line. На заході юннати гідно представили результати науково-дослідницької роботи та досягнення практичної діяльності свого учнівського лісництва і здобули III командне місце.

Важливим показником результативності діяльності учнівського лісництва є участь його вихованців у масових природоохоронних конкурсах та акціях: «День доквілля», «Джерельце», «Орхідеї Буковини», «Первоцвіти Буковини», «Новорічна композиція», «День зустрічі птахів», «Годівничка», «Птах року» тощо. Щороку, з квітня по травень, проводиться місячник природоохоронної та просвітницької екологічної роботи в школі, в рамках якої діяльність вихованців учнівського лісництва є досить плідною, оскільки в закладі освіти діє екологічна агітбригада, яка тісно співпрацює з учнівським лісництвом та спільно бере участь у проведенні місячника: садять дерева, розчищають берегові лінії, упорядковують сміттєзвалища, відновлюють джерела, проводять пропагандистську роботу серед школярів та мешканців села.

Набутий в учнівському лісництві досвід природоохоронної роботи має вагомим значення для його вихованців, адже залишає в їх душах глибокий слід поваги й любові до природи. Якщо людина живе в гармонії з природою, то дає собі шанс на повноцінне життя, де є чисте повітря й вода, а ліс – це їхні батько й мати. Тому, в сучасних умовах у справі лісокористування основна мета полягає в збереженні лісів і розширенні їх використання в напрямі охорони навколишнього природного середовища і формування більш сприятливих умов для життя людей. Те, як люди господарюють у лісі, що залишають після себе, по-справжньому нащадки оцінять у майбутньому.

ЕКОЛОГІЧНА СВІДОМІСТЬ – СУТНІСТЬ, ШЛЯХИ ТА УМОВИ ЇЇ ФОРМУВАННЯ В УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Лілія Каменярска,
завідувач методичного відділу
Тернопільський обласний центр еколого-натуралістичної
творчості учнівської молоді

Сучасний світ стикається з численними екологічними проблемами такими, як забруднення довкілля, зміна клімату, вирубка лісів, зникнення

рідкісних видів тварин і рослин. Щороку ситуація лише погіршується через нераціональне використання природних ресурсів і недостатній рівень екологічної відповідальності серед населення. У цих умовах особливо важливо формувати екологічну свідомість у молоді, адже саме молоде покоління визначатиме майбутнє планети.

Екологічна свідомість – це усвідомлення людиною своєї відповідальності за збереження природи, розуміння наслідків своїх дій для довкілля і прагнення до екологічно сталого способу життя. Розвиток такої свідомості в освітньому середовищі сприяє формуванню відповідального ставлення до навколишнього середовища та використання природних ресурсів. Це важливо не лише на глобальному рівні, а й у повсякденному житті, адже кожна людина може зробити внесок у збереження довкілля навіть простими щоденними діями.

Екологічна освіта відіграє ключову роль у формуванні усвідомлення екологічних проблем. В освітніх закладах слід впроваджувати курси і програми з екології, проводити лекції, семінари, конкурси і вікторини спрямовані на розвиток екологічної грамотності. Освіта має бути не лише теоретичною але й практичною. Молодь повинна мати змогу брати участь у реальних екологічних ініціативах, наприклад у проєктах з переробки відходів, створення парків та очищення місцевих водойм.

Молоде покоління значною мірою переймає поведінку дорослих. Батьки, вчителі та громадські лідери мають демонструвати турботу про природу, брати участь в екологічних акціях і пропагувати дбайливе ставлення до ресурсів. Коли діти з дитинства бачать як їхні рідні сортують сміття, економлять воду та електроенергію, вибирають екологічно чисті продукти, то згодом, такі звички стають для них нормою.

Волонтерська діяльність у природоохоронних проєктах допомагає молоді усвідомити важливість захисту природи. Участь в акціях з висадки дерев, прибирання сміття, роздільного збору відходів сприяє формуванню активної громадянської позиції. Крім того школярі можуть організовувати власні екологічні ініціативи, наприклад, створювати еко-клуби в закладах загальної середньої та позашкільної освіти, або розробляти проєкти на підтримку охорони довкілля.

Важливу роль у поширенні екологічної інформації відіграють соціальні мережі та інтернет ресурси. Здобувачі освіти активно використовують цифрові технології, тому популяризація екологічної тематики через блоги, відеоролики й онлайн курси може значно підвищити рівень екологічної обізнаності. Зокрема багато відомих блогерів вже зараз розповідають про проблеми екології, діляться корисними порадами щодо сталого способу життя та закликають своїх підписників до відповідальних дій.

Пропаганда усвідомленого споживання, відмови від одноразового пластику, використання альтернативних джерел енергії та екологічних товарів формує звичку піклуватися про довкілля у повсякденному житті. Молодь може впливати на ситуацію, навіть обираючи екологічно чисті товари та

відмовляючись від надмірного споживання ресурсів. Наприклад, використання багаторазових пляшок та сумок замість пластикових виробів, або вибір одягу від екологічно відповідальних виробників.

Варто також зазначити, що екологічна свідомість не обмежується лише індивідуальними звичками, вона включає в себе також активну громадську позицію: участь у громадських рухах та підтримку екологічних ініціатив на рівні держави. Важливо впливати на політику великих промислових підприємств, стимулювати їх до екологічно відповідального виробництва та дотримання екологічних стандартів. Учнівська молодь може впливати на екологічну політику через петиції, звернення до органів влади, громадські обговорення і навіть участь у законодавчих ініціативах.

Екологічна освіта та виховання є важливими складовими сучасного суспільства, адже від рівня екологічної свідомості залежить майбутнє нашої планети. Одним із найефективніших способів формування такої свідомості серед молоді є залучення учнів до діяльності учнівських лісництв. Ці об'єднання не лише допомагають поглибити знання про природу, але й виховують відповідальність, любов до довкілля та практичні навички збереження природних ресурсів.

Учнівські лісництва – це добровільні об'єднання школярів, які під керівництвом педагогів і працівників лісового господарства беруть участь у практичній природоохоронній діяльності. Такі організації функціонують при школах, лісгоспах або природоохоронних установах і мають на меті поєднати теоретичне навчання з реальними діями на користь природи. Учні займаються висадкою дерев, доглядом за лісовими насадженнями, збором насіння, розчищенням лісових територій від сміття, а також беруть участь у просвітницьких заходах.

Робота в учнівських лісництвах дозволяє школярам застосовувати знання з біології, географії та екології на практиці. Наприклад, під час висадки дерев учні дізнаються про особливості різних видів рослин, їхні потреби у ґрунті, воді та світлі. Це робить навчання живим і цікавим, допомагаючи краще засвоювати матеріал. Працюючи в лісі, діти бачать наслідки небального ставлення до природи – вирубки, забруднення, ерозію ґрунтів. Це спонукає їх замислитися над важливістю збереження довкілля. Здобувачі освіти, які доглядають за молодими насадженнями, чи беруть участь у прибиранні лісу, усвідомлюють, що їхні дії мають довгострокові наслідки. Такий досвід виховує почуття обов'язку перед природою та суспільством.

Окрім освітньої складової, учнівські лісництва відіграють важливу роль у вихованні молодого покоління. Спільна праця в колективі сприяє розвитку лідерських якостей, уміння працювати в команді та поваги до інших. Діти вчаться цінувати працю лісівників, розуміють складність і важливість цієї професії. Перебування на свіжому повітрі, серед природи, позитивно впливає на фізичне та емоційне здоров'я учнів.

Щороку в Україні учнівські лісництва беруть участь у акціях із озеленення, таких як "Майбутнє лісу у твоїх руках". Завдяки цьому

висаджуються тисячі нових дерев, які в майбутньому стануть частиною лісових екосистем. Учні разом із наставниками виявляють незаконні сміттєзвалища в лісах і допомагають їх ліквідувати. Школярі проводять спостереження за флорою і фауною, досліджують вплив людської діяльності на природу, презентують свої проекти на конкурсах і конференціях.

Учнівські лісництва – це унікальний інструмент екологічної освіти та виховання. Вони дають змогу молоді не лише дізнаватися про природу, але й активно долучатися до її збереження. Такий підхід формує покоління, яке усвідомлює цінність довкілля і готове діяти заради його захисту. У сучасному світі, де екологічні проблеми стають дедалі гострішими, діяльність учнівських лісництв є прикладом того, як невеликі кроки можуть призвести до великих змін.

Формування екологічної свідомості у молоді є важливим кроком на шляху до сталого майбутнього. Екологічна освіта, участь у природоохоронних акціях, вплив сім'ї та суспільства, а також використання сучасних технологій дозволяють прищепити молодому поколінню любов і повагу до навколишнього середовища. Однак цього недостатньо, якщо не змінюватиметься загальний підхід до екологічних проблем. Важливо, щоб держава, громадські організації та бізнес спільно працювали над розвитком екологічної культури, впровадженням сталих технологій і підтримкою екологічних ініціатив. Лише спільними зусиллями можна зберегти планету для майбутніх поколінь.

Джерела

1. Баглей О. В. Застосування екопсихологічних методів у формування екологічної свідомості/ О. В. Баглей. // Екологічні засади збалансованого регіонального розвитку : зб. наук. праць за матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Івано-Франківськ, 10-11 травня 2016р. / ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника. – Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2016. – С.13-16.
2. Богачова М. Екологічне виховання школярів - актуальна проблема сьогодення. Сучасна школа України. 2009. №11(листопад). С. 16-18.
3. Євчук О. П. Неформальна екологічна освіта як засіб інформування громадськості / О. П. Євчук, М. М. Орфанова. // Екологічні проблеми природокористування та охорона навколишнього середовища: Збірник наук. праць II-ої наук.-практ. конф. за міжнародною участю (Рівне, 21-23 жовтня 2015р. / Рівненський державний гуманітарний університет; за ред. Проф. Д. В. Липко [та ін.]. – Рівне: РДГУ, 2015. – С.66-67. 22
4. Концепція екологічної освіти в Україні // «Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України». — 2002. — № 7.
5. Орфанова М. М. Екологізація освітнього процесу/ М. М. Орфанова, Т. М. Яцишин. // Поводження з відходами в Україні: законодавство, економіка, технології: Збірник матеріалів Національного форуму (Київ, 10-11 листопада, 2015). – К.: Центр екологічної освіти та інформації. – С. 147- 149.

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ВИХОВАНЦІВ ГУРТКІВ ЗАСОБАМИ ПРОЄКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ (ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЕКОЛОГІЧНОМУ НАВЧАННІ)

Світлана Гончар,
завідувач еколого-натуралістичного відділу
Лебединський центр позашкільної освіти
Лебединської міської ради Сумської області

Анотація. У статті розглядаються особливості впровадження засобів проєктних технологій під час формування екологічних компетентностей у вихованців гуртків еколого-натуралістичного напрямку.

Ключові слова: екологічна компетентність, проєкт, проєктна технологія, «метод проєктів», проєктування, проєктно-освітня діяльність, «коло ідей», «акваріум», «мозковий штурм», заклад позашкільної освіти, позашкільний освітній простір, особистість.

Актуальність визначається соціальною потребою у створенні ефективної освітньої системи, спрямованої на формування цінностей, які є основою екологічної грамотності дітей та учнівської молоді.

Упровадження проєктних технологій у роботу гуртка «Юні лісівники» є ефективним інноваційним нововведенням в освітній процес Лебединського центру позашкільної освіти Лебединської міської ради Сумської області.

Використання проєктних технологій під час занять гуртка сприяє формуванню ключових компетентностей у вихованців. Дитині недостатньо дати лише знання, важливо навчити користуватися ними. Знання та вміння, взаємопов'язані з ціннісними орієнтирами вихованця, формують його життєві компетентності, потрібні для успішної самореалізації у житті, навчанні та праці.

Аналіз актуальних публікацій. Основні напрями розвитку екологічної освіти та виховання дітей в освітньому процесі, а також особливості їх природоохоронної діяльності висвітлено в працях І. Бега, В. Вербицького, В. Крисаченко, Г. Пустовіта, Н. Пустовіт та інших. Саме вони зазначають, що екологічну освіту слід розглядати як засіб формування індивідуальної екологічної культури, результатом якого є становлення і розвиток суб'єкта екологічно орієнтованої діяльності [2, 3, 5,7,8].

Екологічну компетентність як складову загальної компетентності у своїй роботі розглядають І.А. Воронцова та С.В. Влащенко та визначають її як здатність особистості до ситуативної діяльності в побуті та природному оточенні, за якої набуті екологічні знання, навички, досвід і цінності актуалізуються в умінні приймати рішення, виконувати відповідні дії, нести відповідальність за прийняті рішення, усвідомлюючи їх наслідки для довкілля [4].

Методичне підґрунтя досвіду роботи проєктного навчання та його практична реалізація спираються на наукові дослідження та теоретичні розробки відомих педагогів О. Пометун, Л. Пироженко. Саме їх роботи знайомлять із новітніми

підходами до організації навчання — інтерактивними технологіями, які допоможуть педагогу зробити процес навчання цікавим, різноманітним, ефективним та демократичним [6].

Метод проєктів, що нині активно й успішно використовується в зарубіжній освіті, здобув велику популярність і в Україні завдяки раціональному поєднанню теоретичних знань та їх практичного застосування для вирішення конкретних проблем. Доказом цього є значний науковий доробок з окресленої проблематики вітчизняних вчених (Г. Білявський, М. Колесник, І. Костицька, Г. Пустовіт, Н. Родова, С. Совгіра, С. Шмалей та ін.). Однак, незважаючи на відсутність єдиного підходу до визначення поняття, у науковій літературі поняття «метод проєктів» витлумачують по-різному: метод навчання (Г. Ващенко, С. Полат), форма організації навчання (С. Гончаренко, Л. Кондратова), технологія навчання (В. Гузеєв, Г. Ісаєва, Є. Полат, Н. Поліхун, С. Сисоєва), засіб досягнення певних якостей та характеристик особистості в навчанні (С. Генкал, І. Єрмаков, Н. Чайченко).

Крім цього, вчені акцентують увагу на проєктній культурі фахівця, що передбачає гармонійний розвиток як проєктних знань, умінь та навичок роботи в професійній сфері, так і професійно важливих якостей, які характеризують особистісні риси людини незалежно від фаху [1, с. 87].

Мета – висвітлити у статті особливості формування екологічних компетентностей під час занять гуртків еколого-натуралістичного напрямку засобами проєктних технологій.

Виклад основного матеріалу. Загострення екологічної ситуації у світі вимагає реформування освітньої системи насамперед в галузі природничих наук, права, гуманітарних наук тощо. Без сумніву, ці зміни повинні вплинути на формування ноосферно-гуманітарних й екологічних цінностей суспільства. Водночас освітянська спільнота усвідомлює велику відповідальність за вирішення глобальних екологічних проблем крізь призму виховання особистості з високим рівнем екологічної культури.

В Україні відбувається становлення нової системи освіти, в якій вагоме місце посідає екологічна складова. Сучасна система національної освіти спрямована, зокрема, на забезпечення підготовки молодого покоління, спроможного вийти зі стану екологічної кризи, подолати споживацьке ставлення до природи шляхом формування нового екоцентричного розуміння взаємовідносин між людиною і довкіллям. З огляду на сказане, екологічна освіта в нашій державі набуває особливої актуальності і потребує якісних змін, новітніх методів і підходів, а також використання зарубіжного досвіду.

В системі неперервної екологічної освіти заклади позашкільної освіти активно долучаються до пошуку та розроблення інноваційних форм і методик екологічної освіти та виховання як інструменту підвищення ефективності освітнього процесу та формування особистості – носія екологічного світогляду. Формування у вихованців основ глобального мислення та екологічного світогляду, оволодіння знаннями та практичними вміннями раціонального природокористування, виховання почуття відповідальності за природу як

національне багатство, осмислення сучасного процесу сталого розвитку суспільства є завданнями екологічної освіти у закладах позашкільної освіти еколого-натуралістичного профілю. З цією метою відбувається вдосконалення та розроблення навчальних планів, впровадження інтерактивних методів викладання, з-поміж яких важливе місце посідає проєктна технологія.

Як зробити освітній процес успішним, дієвим, а головне цікавим для вихованців? Педагоги-позашкільники, часто шукають відповідь на це запитання, адже головне їхнє завдання, як педагогів – не тільки навчити дитину певного виду діяльності, але й виховати Людину з великої літери, яка стане екологічно освіченим, добропорядним свідомим громадянином, патріотом своєї держави. І тому, щоб досягти цієї мети, керівникам гуртків доводиться шукати, експериментувати і творити. Сьогодні це актуальне завдання успішно вирішується шляхом впровадження в практику освітнього процесу активних методів і нових педагогічних технологій.

Метод проєктів - це сучасна технологія в екологічному навчанні, чудовий дидактичний засіб для навчання проєктуванню, вмінню знаходити вирішення різних проблем, що постійно виникають у житті людини, яка займає активну життєву позицію. Він дозволяє виховувати самостійну відповідальну особистість, розвиває творчі розумові здібності – необхідні якості розвиненого інтелекту [9, с.12]

Застосування методу проєктів у формуванні екологічної культури полягає в реалізації таких навчальних завдань: набуття, закріплення, поглиблення і поширення знань; залучення вихованців до практичної діяльності щодо вирішення екологічних проблем; формування цілісного уявлення про природу, ґрунтовних знань про взаємозв'язки у системі «людина – природа – суспільство»; розвиток дослідницьких умінь; оволодіння нормами правильної поведінки в докільді, суспільстві; виховання відповідальності за якість середовища; розвиток емоційної та вольової сфер особистості; передбачення наслідків своєї екологічної діяльності; розвиток власної ініціативи, самостійності [10, с. 202].

Знайомити дітей з методом проєктів починаємо з перших занять гуртка «Юні лісівники». Працювати над створенням і реалізацією проєктів діти вчаться поступово і перевага віддається творчим проєктам (індивідуальним, груповим, колективним). Спочатку впроваджуємо «короткострокові» проєкти або міні-проєкти, на створення та реалізацію яких достатньо одного заняття. Під час роботи гуртка «Юні лісівники» були реалізовані такі освітні проєкти: «Значення лісу в економіці країни: ліс як джерело деревних ресурсів», «Водоохоронне, санітарно-гігієнічне та оздоровче значення лісу», «Мурахи – санітари лісу», «Лікарські рослини Лебединщини».

Поступово проєкти ускладнюються, в залежності від теми заняття. Таким чином, за два роки роботи над програмою «Юні лісівники» діти набувають навичок самостійного створення творчих проєктів. Вони містять у собі проблему, яка потребує вирішення, та формулюють одне чи кілька завдань, які будуть розв'язуватися упродовж певного часу відповідно до етапів

проектування. Під час продуктивної проектно-освітньої діяльності вихованці гуртка опановують різні вміння та навички: рефлексивні, пошукові, комунікативні і т.д.

Активне використання методу проектів відбувається і під час вивчення різних екологічних тем, тому що інформаційний простір великий, а часу на його опрацювання іноді недостатньо. У таких випадках на заняттях гуртка пропонуються найбільш цікаві теми, які розподілялися між групами вихованців. Це дає можливість дізнатися багато цікавого під час роботи та презентації проектів, а разом із цим і заощадити час. Наприклад, під час вивчення теми «Червона книга» вихованці гуртка створювали групові проекти за такими темами: «Увага! Тварини під охороною!», «Зникаючі рослини рідного краю».

Завдяки впровадженню екологічних проектів у Лебединському центрі позашкільної освіти відбувається пропаганда екологічних знань серед вихованців гуртків та творчих об'єднань інших напрямів позашкільного закладу. Під час реалізації проектів «Збережемо первоцвіти», «П'ять кроків до квітучої Лебединщини», «Збережемо ялинку» усі вихованці гуртка «Юні лісівники» були активними учасниками заходів та безпосередньо долучилися до практичної природоохоронної роботи. Діти, які отримали досвід проектної діяльності, з часом самі ініціювали практичну природоохоронну роботу у своїх класах та закладах освіти. Це говорить про те, що екологічне виховання слід починати не в космічних масштабах, а прямо тут: біля свого будинку, на своїй вулиці, у дворі свого закладу освіти. Під час занять гуртка активно використовувалися інтерактивні форми і методи організації діяльності над проектом («коло ідей», «акваріум»,

«мозковий штурм», і т.д.), які дають змогу задіяти максимальну кількість вихованців, формують навички роботи в команді, екологічну свідомість, гнучкість думки, вміння швидко адаптуватися, розвивають впевненість у собі, виховують толерантність. Таким чином, у дітей формується соціальна, комунікативна та екологічна компетентність. Досвід переконує, що застосування нових педагогічних технологій, зокрема методу проектів, дозволяє зробити заняття гуртка «Юні лісівники» наочним, змістовним та цікавим для дітей. Найбільш масштабними і діючими на сьогоднішній день є довгострокові проекти «Плакаємо ліси для краси!», «Зелене мереживо Лебединщини», «Батарейку утилізуй – природу України врятуй!». З метою популяризації діяльності гуртка «Юні лісівники» результати роботи неодноразово висвітлювалися на шпальтах місцевої газети

«Життя Лебединщини», сайті Управління освіти, Лебединського центру позашкільної освіти, а також на сторінці групи нашого закладу у соціальній мережі Facebook. Робота в нашому закладі позашкільної освіти вимагає від нас постійного удосконалення своїх професійних навичок, знання сучасного інформаційного простору. Цьому сприяє участь у фахових заходах різного рівня. Під час підготовки і участі до них, відбувається обмін досвідом роботи, використання у своїй діяльності нових форм і методів роботи. Це і обласні

педагогічні читання з гуманної педагогіки, Всеукраїнська науково-практична конференція «Відтворимо ліси разом», Всеукраїнський фестиваль патріотичних дій, місцевий і обласний етапи, та Всеукраїнська еколого-патріотична гра «Паросток», обласний зліт шкільних лісництв. Результатом роботи педагога і вихованців є участь і перемоги місцевих, обласних та Всеукраїнських конкурсах, форумах, акціях та фестивалях. Підтвердженням цього є відповідні нагороди та подяки. На основі вищесказаного можна зробити висновок, що використання методу проектів є важливою сучасною технологією для організації самостійної роботи вихованців, оскільки в основі даного методу лежить розвиток їх пізнавальних навичок, умінь самостійно набувати знань, орієнтуватися в інформаційному просторі та розвивати критичне мислення.

Список використаної літератури

1. Багрій В. Н. Соціальне проектування як педагогічна технологія проектно-культури студентів / В. Н. Багрій // Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2014. – № 3. – С. 86–90.
2. Бех І. Виховання особистості : [у 2-х кн.] / І. Бех. – Кн. 1. Особистісно орієнтований підхід : Теоретико-технологічні засади : [навчально-метод. вид.]. – К. : Либідь, 2003. – 280 с.
3. Вербицький В. Еколого-натуралістична освіта в Україні : історія, проблеми / В. Вербицький ; Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді. – К. : СМП "Аверс", 2003. – 302 с. Г. П.
4. Воронцова І. А. Формування природоохоронного світогляду у шкільної та студентської молоді. / І. А. Воронцова, С. В. Влащенко, С. В. Разметаєв / Екологічний вісник, 2010. – №2 .
5. Крисаченко В. Екологічна культура : теорія і практика : [навч. посібник для студ. вузів] / В.Крисаченко. – К. : Заповіт, 1996. – 352 с.
6. Пометун О. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід / О. Пометун, Л. Пироженко. – К. : А.П.Н., 2002. – 136 с.
7. Пустовіт Н. Компетентнісний підхід до формування культури екологічної поведінки школярів" / Н. Пустовіт // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : [збірник наукових праць]. – Вип. 15, Книга 1. – Кам'янець-Подільський : Видавець Д. Зволейко, 2009. – 564 с.
8. Пустовіт Г. Формування особистісного ставлення учнів до природи у психолого-педагогічному контексті / Г. Пустовіт // Рідна школа. – 2006. – №2. – С. 3–6.
9. Пахомова Н.Ю. Метод учебного проекта в образовательном учреждении: пособие для учителей и студентов педагогических вузов. 3-е изд., испр. и доп. — М.: АРКТИ, 2005. — 112 с.)
10. Тульська О. Л. Проектна діяльність як засіб розвитку професійної культури майбутніх екологів у процесі фахової підготовки / О. Л. Тульська // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: Педагогіка, психологія і соціологія. – 2009. – Вип. 3 (145). – С. 199–203.

ЗНАЧЕННЯ ЛІСІВ ДЛЯ ЕКОСИСТЕМИ

Цвітана Андрющенко

Снігурівський ліцей №3 Снігурівської міської ради
Баштанського району Миколаївської області

Тези до теми.

1. Ліси – «легені планети».
2. Регулювання клімату.
3. Збереження біорізноманіття.
4. Запобігання ерозії ґрунтів.
5. Регулювання водного балансу.
6. Очищення повітря.
7. Захист від повеней.
8. Місце існування для тварин.
9. Джерело ресурсів.
10. Формування мікроклімату.

ТЕХНОЛОГІЯ ВІДТВОРЕННЯ ЛІСІВ НА ЛІСО-ЗРУБНИХ ПЛОЩАХ

Василь Шмиг,
керівник гуртка «Юні екологи»
Центр науково-технічної, дитячої та юнацької творчості
Рахівської міської ради

Мета наукової роботи полягає в розробленні власних технологій відновлення лісів та їх запровадження в лісовому господарстві гірської місцевості.

За **предметом наукового дослідження** взято метод заготівля лісового насіння та технологія отримання лісової розсади, процес відновлення молодого лісу за розробленими кроками.

Основні завдання: визначити періоди заготівлі лісового насіння з біологічно-стійких деревних порід та умови їх зберігання; розробити та застосувати у власній експериментально-дослідній діяльності основні кроки посадки лісової розсади на лісо-зрубній площі; створити необхідні методи догляду за лісовою розсадою протягом літнього періоду.

Експериментально-дослідна частина

Для проведення експериментального дослідження в процесі відновлення молодого лісу на лісорубній площі, мною були визначено наступне: експозиція гірського схилу та висота над рівнем моря; склад ґрунтів, їх структуру та зволоженість. Експозиція гірського схилу та висотний пояс, значно впливають на процес відновлення майбутнього лісу. Мною була розроблена

окрема таблиця в якій вказано правильний підбір лісової розсади до кожної експозиції гірського схилу та висотного поясу (*див. додаток А*).

Кожна деревна порода має своє унікальне пристосування до різних типів ґрунтів. Тому, на лісо-зрубній площі були визначені поширення типів ґрунтів та правильний підбір до них деревних порід. (*див. додаток Б*).

Вирощування лісової розсади розпочинається із заготівлі лісового насіння, яке проводиться протягом осені та частково весною. (*див. додаток В*). Для правильного вирощування лісової розсади з насіння, найкраще підійде спеціальна теплиця, з однаковою температурою та вологістю повітря. Поверхню ділянки покривають ґрунтами взяті з тих висотних поясів та експозицій гірських схил, на яких відбувалася заготівля лісового насіння. Отже, з моменту посіву лісового насіння (27 березня 2023 року), перші паростки лісової розсади почали проявлятися через: 16 днів - смереки, 17 днів – ялиці, 20 днів – бука лісового, 25 днів – явору. Станом на 10 травня 2023 року, кожен із ста насіння чотирьох порід дерев позростало: 95 шт. – бука лісового, 93 шт. – смереки, 96 шт. – ялиці та 92 шт. – явору.

Розмір лісо-зрубної становив 100X100 м, була розміщена в басейні Великого потоку, на висоті 600 м н. р. м (урочище Коргідьнка). Процес відновлення молодого лісу розпочала 25 квітня 2024 року та проходив такими основними кроками.

Перший крок - визначення кількості посадок деревних порід на даній площі. Лісо-зрубна площа розміщена на північно-західній експозиції гірського схилу, на висоті 600 м. Тут переважають буроземні ґрунти з невеличкими домішками сірих та суглинистих, помірно-зволожений. З 1000 штук були посаджені: 350 шт. – смереки, 250 шт. – ялиці, 200 шт. – бука лісового, 200 шт. – явору. Таким чином, майбутній лісовий масив буде мішаним, в якому 60% переважатимуть хвойні дерева.

Другий крок – технологія посадки лісової розсади в шахматному порядку. Листяні дерева висаджують по країнах площі, а хвойні в середині. Відомо, що бук та явір – теплолюбні дерева, їм потрібно більше сонячного тепла та світла. Тому, в середині хвойних дерев, вони будуть потерпати від нестачі тепла та світла, що призведе до масового захворювання.

(*див. додаток Г*).

Захист поверхні ґрунту від розмивання дощовими водами та перегрівання сонячними кореневої системи молоді розсади – головне завдання другого кроку. Тому, навколо лісової розсади найкраще обкладати клаптики зеленого моху, який буде захищати поверхневий ґрунт від розмивання, а корені молоді розсади від перегрівання (*див. додаток Д*).

Третій крок – захист деревної рослини від пошкодження вітром та сонячних опіків. З трьох сторін, на відстані 10 см від лісової розсади, в землю стромляють по три тоненькі палиці та обводять пластиковою сіткою, яка захищатиме від вітру, диких тварин та сонячних опіків

(*див. додаток Е*).

Щоб лісова розсада почала відразу зміцнюватися, швидко рости та успішно розвиватися, потрібно провести удобрення, до якого найкраще під-дійде коров'як. Навколо кожного стовбура молодого деревця потрібно рівномірним шаром, товщиною до 2 см, розстелити коров'як, а зверху покрити клаптиками зеленого моху. Коров'як який знаходитиметься під клаптиками зеленого моху, буде повільно розмочуватися дощовими водами та підживлюватиме молоде деревце необхідними мінеральними речовинами.

Висновок

Отже, правильна технологія отримання біологічно-стійкої лісової розсади із насіння та посадка до ґрунту дала успішний результат. Станом на жовтень 2024 року, на лісо-зрубній площі прижило 95% лісової розсади, що вже є успішним відновленням майбутнього лісу. Таким чином прижилося: смереки – 350/339 шт., ялиці – 250/243 шт., бука лісового – 200/196 шт., явору – 200/193 шт. Це і є успішний результат моєї експериментально-дослідної та практичної роботи.

Список використаних джерел.

Василевський Г.А. Водні багатства Карпат. – Ужгород: Карпати, 2003.

Генсірук С. А. "Ліси України" / Наук. тов. ім. Шевченка. - Львів, 2002.

Ковальов О.П. Стратегія природокористування в умовах дії селе-утворюючих геосистеми у горах. Автореф. дис. докт. геогр. наук. Харків, 2004.

Додаток А

Підбір деревних порід до експозиції гірського схилу та висотного поясу

Експозиція гірського схилу				
Висота над рівнем моря	Південний	Західний	Північний	Східний
400-600	Бук, граб береза, вільха, дуб.	Бук, дуб, береза, сосна, дуб.	Бук, граб, сосна, явір, ялиця.	Бук, береза, явір, ялиця
600-900	Бук, явір, ялиця, береза.	Бук, явір, клен, ялиця.	Бук, явір, ялиця, ялина карпатська.	Бук, явір, ясень, смерека, ялиця карпатська.
900-1200	Бук, явір, береза, ясень, клен.	Бук, береза, явір, ясень, смерека, ялиця.	Явір, ясень, ялиця, ялина карпатська.	Явір, клен, ясень, ялиця, ялина карпатська.
1200-1500	Явір, ясень, смерека, ялиця	Явір, ясень, смерека, ялиця.	Явір, ялиця, смерека.	Явір, ялиця, смерека.
1500-1800	Явір, ялиця, ялина карпатська	Явір, ялиця карпатська.	Ялиця, ялина карпатська	Ялиця, ялиця карпатська.

Додаток Б

Підбір деревних порід до типів ґрунтів

№ п/п	Деревні породи	Типи ґрунтів
1.	Бук лісовий	Суглинисті, світло-сірі та сірі.
2.	Смерека карпатська	Суглинкові та супіскові, бурі лісові.
3.	Сосна	Піщані, сірі лісові та бурі лісові.
4.	Ялина	Дренованим кислим, супіщаним та суглинистим.
5.	Явір звичайний	Глейові та супіщані.
6.	Ясень	Сірі лісові та бурі лісові.
7.	Граб звичайний	Сірі лісів, бурі лісові та супіщані.

Додаток В

Періоди заготівлі лісового насіння на різних висотних поясах

№ з/п	Деревна порода	Її вік	Період заготівлі
1.	Бук лісовий	70-100	Вересень-жовтень.
2.	Смерека карпатська	70-140 (150-180)	Листопад-грудень.
3.	Сосна	60-110	Жовтень-листопад.
4.	Ялина	60-150	Жовтень-грудень.
5.	Явір звичайний	50-90	Жовтень-листопад.
6.	Ясень	50-90	Жовтень-листопад.
7.	Граб звичайний	40-80	Вересень

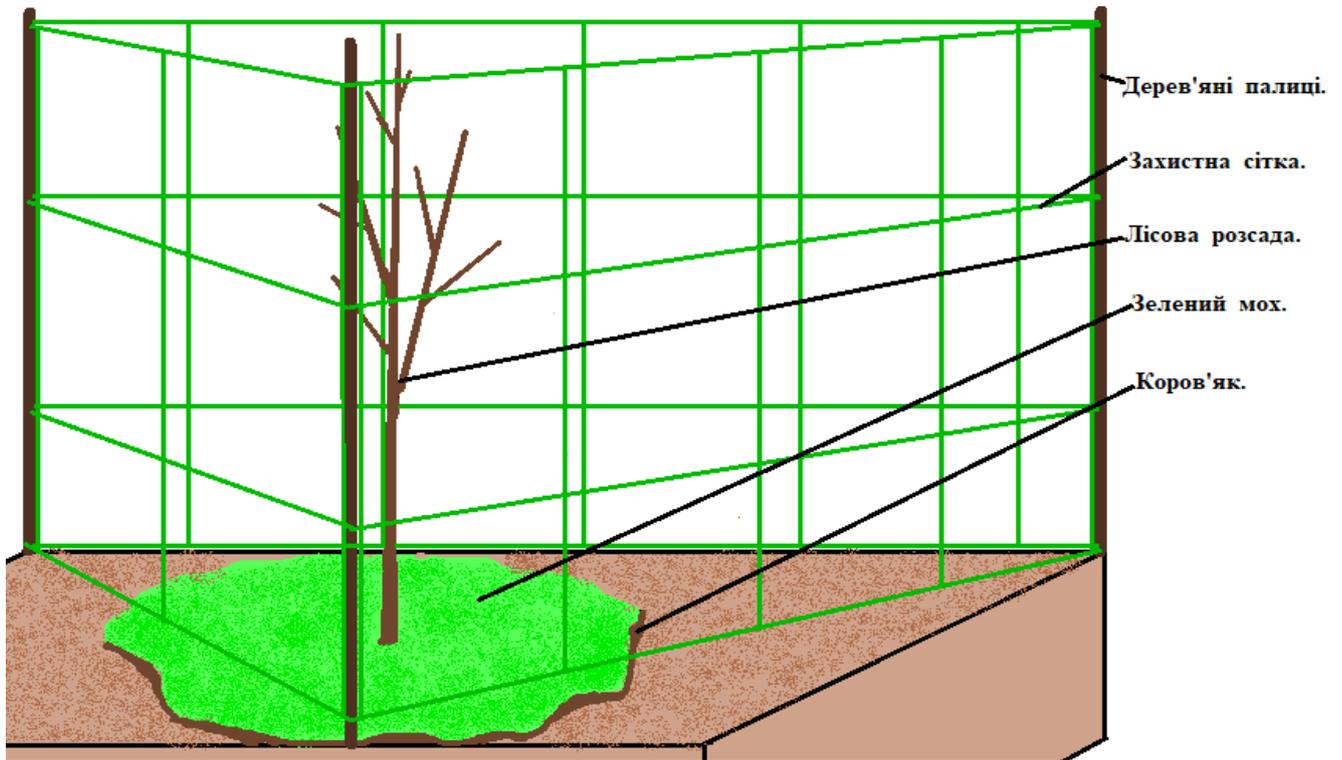
Додаток Д

Висаджування лісової розсади в шахматному порядку

Смерека.	●	●	●	●
Ялиця.	●	●	●	●
Явір.	●	●	●	●
Бук лісовий.	●	●	●	●

Додаток Е

Захист лісової рослини від вітру та сонячних опік



РОЛЬ УЧНІВСЬКИХ ЛІСНИЦТВ У ЗБЕРЕЖЕННІ ТА ВІДТВОРЕННІ ЛІСІВ

Ольга Кроп

Реклинецький ЗЗСО І-ІІІ ступенів
Великомостівської міської ради Львівської області

Ліс - це основа життя і добробуту людства.

Шкільне лісництво - це громадське еколого-лісогосподарське об'єднання школярів, що створюється на добровільних засадах за участю педагогів і фахівців лісового господарства з метою виховання у учнів дбайливого, екологічно і економічно обґрунтованого, соціально активного відношення до природи, поглиблення знань підлітків в області лісового господарства і екології, уміння здійснювати на практиці заходи, спрямовані на збереження і примноження лісових багатств, збереження і посилення захисних, оздоровчих і інших природних функцій лісу.

У своїй діяльності шкільне лісництво спирається на закони і постанови уряду по лісокористуванню, відновленню, охороні і захисту лісів.

Мета шкільного лісництва :

- **навчальна:** вивчення лісу як природного біогеоценозу, основи державного лісового фонду; оволодіння теоретичними і прикладними знаннями в області екології і біології лісу, лісознавства і лісівництва, лісовідновлення, лісоінвентаризації, охорона лісів від пожеж, захист від шкідників і хвороб; дослідницька справа, постановка експериментів і лісових досліджень по методикам і програмам, розробленим науковими співробітниками навчальних і науково-дослідних установ;

- **виховна:** виховання у учнів дбайливого відношення до лісу і його мешканців, свідомого підходу до сприйняття екологічних проблем в області природокористування, стійкій мотивації до рішення актуальних завдань по збереженню і відтворенню лісових ресурсів, їх багатоцільовому стійкому використанню;

- **соціальна:** розвиток у школярів соціальної активності, через надання допомоги організаціям, що ведуть лісове господарство, в проведенні лісогосподарських заходів; поліпшення соціальної адаптації підлітків в трудовому колективі і суспільстві, розвиток усвідомленого інтересу до продуктивної праці, професійна орієнтація;

- **пропагандистська:** організація і проведення профілактичних заходів по охороні і захисту державного лісового фонду; пропаганда серед школярів і населення знань про ліс і його мешканців, налагодження і розвиток співпраці із засобами масової інформації;

- **практична:** оволодіння технологіями і практичними навичками проведення лісогосподарських заходів(охорона лісів від пожеж, захист від шкідників і хвороб, вирощування посадочного матеріалу, посадка і посів лісу, догляд за лісовими культурами, збір лісового насіння, лікарської, технічної і харчової сировини, охорона і розселення мурашників, виявлення і охорона рідкісних рослин, тварин і птахів, пам'ятників природи).

У справі збереження і охорони природних багатств найважливішим завданням є екологічне, трудове, патріотичне і моральне виховання молоді. Наша школа працює у напрямку «Шкільне лісівництво», співпрацює з «Галсільліс», а також діє гурток «Юні лісівники».

Учнівські лісництва – одна з традиційних і в той же час найдієвіших форм залучення учнівської молоді до охорони природи. Вони виховують у дітей дбайливе ставлення до природи, є ефективним шляхом формування екологічної компетентності.

Ці об'єднання відіграють значну роль і як профорієнтаційні осередки. Адже тут створюються оптимальні умови для навчальних та практичних занять, дослідницької та природоохоронної роботи спільно із професійними лісівниками.

Оскільки розвиток сучасного суспільства вимагає від учнівської молоді чіткої сформованої екологічної свідомості, то саме учнівські лісництва – це та потужна сила у формуванні справжніх природолюбів, дбайливих господарів лісу.

На заняттях з дітьми проводяться теоретичні та практичні заняття, де учні вивчають основи екології, лісової справи, та знайомляться з основними принципами роботи в лісі, вивчають рослинний та тваринний світ. Під час навчання в гуртку діти засвоюють основні аспекти дослідницької роботи. Учні залучаються до виконання робіт по садінню та висіванню лісу, догляду за лісо насінневими плантаціями, вирощуванню садивного матеріалу, озелененню населених пунктів тощо, виявленню та охороні рідкісних рослин, заготівлі лікарської сировини, заготівлі насіння деревних і чагарникових порід, створенню екологічних стежок, проведенню фенологічних спостережень, здійсненню науково-дослідницької діяльності. Через трудові навички вихованці учнівського лісництва вивчають закони природи, проводять пізнавальні та наукові дослідження.

Провідним орієнтиром роботи шкільного лісництва є безпосереднє спілкування з природою, адже шкільні лісництва покликані не тільки вивчати біологію рослин і тварин, але й на практиці застосовувати всі свої знання: це і висадження дерев, підгодівля птахів і тварин узимку, збір насіння лісових порід, догляд за лісовими посадками, охорона комах, птахів, тварин, заготівля лікарської сировини, виготовлення та вивішування шпаківень та синичників.

Завдання навчити дітей садити ліс, здійснюється на науковій основі з дотриманням всіх вимог агротехніки та техніки безпеки. На теоретичних заняттях юні лісівники ознайомлюються з інноваційними технологіями лісорозведення та лісовирощування, а на практичних - відпрацьовують спеціальні навички, беруть участь у майстер-класах, які проводять старші наставники.

Вирощування лісу починається із заготівлі насіння. Якісне насіння – основа лісогосподарського виробництва. Це майбутні здорові, продуктивні ліси.

Гуртківці беруть активну участь у природоохоронних конкурсах, акціях, операціях, які спрямовані на ознайомлення дітей з основними локальними екологічними проблемами, шляхами пошуку їхнього вирішення та залучення до конкретної природоохоронної дослідницької роботи.

Члени шкільного лісництва добре знають і пам'ятають про загрозу у жаркий пожежонебезпечний період, саме тому ведуть роз'яснювальну роботу серед ровесників, проводять акції: «Уважно, сухостій!», «Правила відпочинку у лісі».

Такі заходи мають велике виховне значення, тому що формують у дітей активну життєву позицію, вчать їх небайдуже ставитися до природи, піклуватися про збереження та відновлення природної спадщини країни. Беручи участь у різноманітних заходах, вихованці досягають високих результатів.

Систематично проводяться Тижні екологічних знань, Дні довкілля, конкурси малюнків, плакатів на екологічну тематику, День зустрічі птахів, святкові тематичні ранки, вечори. Це стимулює творчу ініціативу, винахідливість, творчість школярів. Члени шкільного лісництва також займаються

пропагандисткою роботою: допомагають розвішувати листівки про заборону спалювання опалого листя, охорону первоцвітів, ялинок тощо.

Отже, можна дійти висновку, що головне завдання шкільного лісництва – формування всебічно розвиненої особистості, яка має активну життєву позицію і спрямовує свою діяльність на збереження і вдосконалення довколишнього середовища. Сподіваємося, що любов і відповідальне, дбайливе ставлення до природи виховане в шкільному гуртку" Юні лісівники " діти пронесуть через все життя і вони завжди будуть дотримуватись вимог і правил екологічної культури.

ВІД НАСІННЯ ДО МАЙБУТНІХ ДУБІВ:ВІДНОВЛЕННЯ ЛІСІВ ДОНБАСУ СПІЛЬНА СПРАВА

Анна Данильченко, керівник гуртка,
вчитель біології і хімії
Донецький обласний еколого-натуралістичний центр
Костянтинівський ліцей №9
Костянтинівської міської ради Донецької області

Під час бойових дій на сході України великі площі лісів згоріли, а багато дерев були вирубані людьми. І не лише ліси постраждали — вирубуються та знищуються лісосмуги, які захищають поля та ділянки степу від вітрів і ерозій.

На території міста Костянтинівка, у селищі Новоселівка, була велика дубова лісосмуга, яка почалася відразу за селищем і тягнулася вниз по схилу до ставків. Дуби, насаджені у 6 рядів завдовжки 3 км, а далі по берегах двох ставків. Цим дубам було вже близько 100 років. Ми з дітьми Костянтинівського ліцею №9 Костянтинівської міської ради та вихованцями гуртків ДООЕНЦ проклали через цю лісосмугу екологічну стежку. На ній ми проводили екскурсії, спостерігали за ростом дубів і досліджували фази їх розвитку. Проте були випадки, коли під час екскурсій замість дубів нас чекали свіжі пеньки.

Перед нами постало питання: "Як відновити ліси? Які дерева краще висадити в лісі, а які — у лісосмугах?" Ми вирішили розробити проєкт «Від насіння виросте ліс!»

Наш проєкт «Від насіння виросте ліс!» ставить перед собою амбітну мету — відновити знищені та пошкоджені ліси й лісосмуги, надавши їм нове життя. Ми прагнемо не лише озеленити наші території, а й створити екосистеми, стійкі до кліматичних змін та впливу людини. До розробки проєкту долучилися не тільки школярі та вихованці гуртків, а й екожурналісти, лісівники Великоанадольського лісництва й екологи Регіонального ландшафтного парку "Клебан-Бик".

У межах проєкту ми передбачили кілька ключових етапів:

1. Аналіз ґрунтів та кліматичних умов. Це допомогло визначити, які види дерев найкраще підходять для нашої території. Наприклад, для лісів можна обрати дуб, сосну або липу, адже вони мають високу екологічну цінність і є природними для наших широт. А для лісосмуг ідеальними є швидкорослі види, такі як тополя або верба, які добре захищають ґрунти від ерозії. Було вирішено висадити дуби у дубовій лісосмузі і на пустирі за школою, а у лісосмугах за селищем тополі і вербу.

2. Збір та підготовка насіння. Співпраця з місцевою громадою, школами, об'єднуючи зусилля для збирання якісного насіння, яке стало основою майбутніх лісових насаджень. Насіння збиралося у природних лісах, парках та спеціально відведених ділянках. Під час збору особлива увага приділялася добору здорових, зрілих насінин від дерев, які добре адаптовані до місцевих умов. Після збору насіння проходило підготовку. Воно очищувалося, сортувалося та перевірялося на схожість.

3. Проведення освітніх кампаній. Важливим аспектом є залучення місцевих мешканців, особливо молоді, до участі у проєкті. Це сприяє формуванню екологічної свідомості та відповідальності за стан навколишнього середовища.

4. Висадка дерев. Організація масштабних акцій з висадки дерев дозволить відновити природні бар'єри від вітрів, зменшити ризик деградації ґрунтів та покращити якість повітря.

5. Догляд за висадженими рослинами. Ми розробляємо план довгострокового моніторингу, щоб забезпечити високу виживаність дерев і сприяти їх гармонійному росту.

Роботу над проєктом розпочали з ознайомлення з еколого-біологічною характеристикою багаторічної рослини – Дуб звичайний, як представника родини букових і виготовили буклет. Організували пошук цікавих історичних фактів про дуб-символ України.

Започаткувала ряд екскурсій Екологічною стежкою до дубової лісосмуги для учнів з навчальних і позашкільних закладів Костянтинівської громади.

За допомогою студентів Великоанадольського лісотехнічного фахового коледжу імені Віктора Єгоровича фон Граффа визначили особливості характеристик: висоту, товщину стебла, об'єм деревини, вагу дерева, скільки це дерево утримує С чи CO₂, кількість років.

Восени організували збір жолудів. Ми збирали жолуді в нашій лісосмузі, а студенти лісотехнічного коледжу у Великоанадольському лісі.

Наступним етапом нашого проєкту було, закладання дубової шкілки. Для висадки жолудів ми використали метод весняної посадки наприкінці березня (26-27). Перед висадкою жолуді замочили в гасі, щоб захистити посадки від гризунів та інших тварин, що вважають за краще ласувати горіхоподібними плодами. Висіяли жолуді на шкілку (грядка) у зволожені борозенки, на глибину 4-5 см з інтервалом 10-30 см одна від одної..

Перші сходи з'явилися на початку травня (5 травня).

Висадили 250 жолудів, зійшло 198, на кінець літа залишилось 162 дубів - однорічок.

Восени (кінець жовтня) висадили маленькі саджанці ми висадили 100 саджанців дубів на пустирі за школою, насадили дубову алею з 20 дубів і 30 саджанців дубів висадили у лісосмузі на місці зпиляних дерев за селищем Новоселівкою м. Костянтинівки

Організували дослідження за умовами росту саджанців Дуба. Це **регулярна перевірка стану саджанців** протягом перших 3-6 місяців після висадки. Особливу увагу приділили виявленню ознак хвороб або шкідників., визначенню рівня вологості ґрунту, укриттю саджанців для захисту від температурних коливань та фізичних пошкоджень.

Підсумовуючи результати на весні наступного року ми порахували кількість саджанців, які прижилися і почали розвиватися на весні.

З висаджених 100 саджанців – розпустилися на весні 80.

На дубовій алеї з 20 насаджених дубів – 17У лісосмузі – 26

З висаджених 150 саджанців почали розвиватися 123 дерева, що становить 82%.

Цей проєкт не лише спрямований на відновлення лісових насаджень, а й об'єднує зусилля усіх небайдужих людей. Відновлення лісів – це наш спільний внесок у майбутнє, де пануватиме гармонія між людиною та природою. Адже кожне висаджене дерево – це вклад у захист рідної землі для наступних поколінь.

ПРО ЛІС І В ЛІСІ: ЛІСОВА ПЕДАГОГІКА- СКЛADOVA СУЧАСНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Тетяна Коротка

Комунальний заклад «Центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» Херсонської обласної ради

Людина і природа невіддільні одне від одного, тому для збереження та покращення стану природи її важливо знати, розуміти та охороняти.

Саме цю мету - якомога ширше розповсюдити знання про взаємозв'язок природи і людини, допомогти зрозуміти багатогранне значення природи для суспільства в цілому і кожної людини зокрема, виробити потребу у спілкуванні з природою та сформувати прагнення брати активну участь у покращенні довкілля,- ставить перед собою лісова педагогіка.

Лісова педагогіка - це складова сучасної екологічної освіти, яка розкриває знання про ліс в цікавій практичній формі, задіює усі види чуття, дозволяє робити відкриття, спостереження та дослідження в природі, і, таким чином, краще пізнати та зрозуміти її.

Вона пропонує простір для освіти і виховання, отримання ключових знань та навичок для посилення відповідальності відносно навколишнього природного середовища з наголосом на лісові екосистеми.

Лісова педагогіка є цінною альтернативою вирішення суспільно-важливих проблем з точки зору:

- економіки – вигоди, що пропонує ліс;

- екології – стабільність природних екосистем;
- здоров'я – позитивний вплив лісу на людину;
- суспільства – взаємодія між людьми та природним середовищем.

Необхідною умовою навчання в лісовій педагогіці є сам ліс, оскільки у процесі навчання він є середовищем і предметом навчання, а також метою та дидактичним інструментом для навчання.

Це - створення привабливого образу природи, як умови позитивного ставлення суспільства до навколишнього природного середовища. Головна ідея цього напрямку екологічної освіти звучить так: «Про ліс і в лісі».

Основними цілями лісової педагогіки є:

- підвищення обізнаності про роль лісу для вирішення суспільних проблем, інформування про користь лісів для людини (деревина як поновлювана сировина, виробництво зеленої енергії, лісові плоди, дичини тощо);
- вибудовувати правильну ціннісну орієнтацію, емоційні стосунки та ставлення громадськості до лісів та заохочувати відповідальні дії у повсякденних ситуаціях, формування ставлення до навколишнього середовища; природи, лісу, створення почуття відповідальності за якість навколишнього середовища;
- розвиток ключових компетентностей - відповідальності, надійності, мислення та навчання, незалежності та працездатності, вміння вирішувати проблеми, творчості, навичок спілкування, зміцнення таких цінностей, як повага та відповідальність за природу та навколишнє середовище, толерантність;
- солідарність між поколіннями, соціальні цінності, стосунки з іншими, співпраця;
- довгострокові дії та глобальне мислення.

В контексті лісової педагогіки, вирізняються наступні кроки екологічної зрілості людини, це:

- Навчись насолоджуватись перебуванням на свіжому повітрі.
- Пізнавай та спостерігай за природою.
- Розумій мережу взаємозв'язків у навколишньому середовищі.
- Розумій взаємодію людини і природи.
- Приймай рішення з екологічних питань.
- Відповідай за майбутнє.

Лісова педагогіка призначена для всіх цільових груп, а саме: дітей у дошкільних закладах, учнів початкових і середніх шкіл, підлітків, студентів вищих навчальних закладі, осіб з обмеженими можливостями, дорослих, сімей з дітьми, літніх людей.

Важливо, щоб цільові групи, особливо діти та молодь, відчули ліс, емоційно сприйняли його, зрозуміли відносини «людина - ліс» і процеси, які відбуваються в природі, набули нових природоохоронних та трудових навичок. Вона сприяє розвитку всіх аспектів цілісної особистості, оскільки у процесі навчання беруть участь когнітивна (голова), соціально-афективна (серце) і психомоторна (руки) сторони людини.

Лісова педагогіка не тільки надає інформацію, але і впливає на емоційну сторону людини, сприяє набуттю навичок та цілісному розвитку особистості. Сприйняття в лісовій педагогіці здійснюється завдяки усім органам чуття:

- бачити – усвідомити форми, кольори, конструкцію, порівнювати, малювати, спостерігати, збирати;
- почути – розпізнавати, ідентифікувати, визначати місцезнаходження і імітувати звуки;
- відчути аромат – розрізняти запахи та їх місцезнаходження;
- відчути на дотик – ідентифікувати об'єкти, розпізнавати форми та властивості поверхні;
- відчути на смак – збирати, обробляти та споживати лісові плоди.

Форми роботи, що застосовуються в лісовій педагогіці, сприяють позитивному ставленню до природи та мають профілактичний ефект щодо екологічно свідомої поведінки населення.

У процесі навчання, використовуються: проектне, дослідницьке навчання, методи розвитку критичного мислення та творчої активності, пригодницькі, рольові, ситуаційні ігри, роботу в команді, літературні та художні прийоми, музичну терапію, роботу з використанням природних матеріалів тощо.

Особливого значення у лісовій педагогіці надається грі як важливій складовій навчання про природу.

Результатом застосування гри, у перспективі, будуть отримані знання цільових груп про природу, його об'єкти, їх взаємодію, це – досвід відчуття природи, отримання позитивних вражень та розвиток позитивного ставлення до навколишнього середовища.

Цей метод лісової педагогіки - важливіший рівень для того, щоб серця та почуття дитини чи дорослої людини налаштувались на заняття на свіжому повітрі та став поштовхом загального інтересу до природи, природних процесів та взаємозв'язку людини з лісом.

Приклади, ігор в лісі: гра-знайомство «Шишкофон» (навчальна мета: познайомити учасників між собою, налаштувати їх на співпрацю та взаємодію з навколишнім середовищем); «Лісова брама» (навчальна мета: сформувати уявлення про ліс, взаємозв'язки у лісі, його функції); «Лісовий ленд-арт» (навчальна мета: сформувати уявлення про живу та неживу природу); «Хто я?» (навчальна мета: забезпечити засвоєння знань про тварин і рослини певної території); «Лісова павутинка» (навчальна мета: сформувати уявлення про взаємозв'язки між живою та неживою природою); «Ти – зайчєня» (навчальна мета: сформувати уявлення про такі біологічні явища як пристосування організмів до середовища існування та взаємовідносини хижак- жертва); «Мисливці, хижак, травоядні» (навчальна мета: поглибити знання про взаємовідносини живих організмів у природі, сформувати уявлення про харчові ланцюги); «Лісові птахи» (навчальна мета: забезпечити засвоєння знань про орнітологію, поведінку птахів); «Вгадай, що всередині» (навчальна мета: розвивати органи чуття завдяки природним лісовим об'єктам та

предметам); «Правила поведінки в природі» (навчальна мета: надати інформацію про основні правила поведінки у лісі) тощо.

Робота з дітьми за лісовою педагогікою може бути інтегрованою в ландшафт, «аби виділялись».

Для даного методу притаманне мистецтво виробів з природних матеріалів (ленд-арт): створення дітьми візерунків, скульптур або малювання в ландшафті з використанням елементів природи.

Дуже важливою складовою є підсумок заняття.

Лісовий педагог має оцінити результати та досягнення групи, подякувати за активність та допитливість. Кожний учасник з групи має можливість висловити те, що найбільше сподобалось, і те, що не сподобалось, які емоції були пережиті, про що дізналися і що запам'яталось найбільше.

Наприкінці кожен учасник отримує невеликий приз, який мав би нагадувати про проведений час.

Лісова педагогіка все більше знаходить втілення у факультативних предметах шкільної освіти України, в інтерактивних лісових таборах, «Днях лісу», організації екскурсій, що дає учням розуміння сутності лісових екосистем (від окремого дерева до лісового покриву планети), їх екологічного, економічного та соціально-духовного значення, а також допомагає в організації відпочинку на природі.

Ідея лісової педагогіки органічно вплітається в канву позашкільної освіти еколого-натуралістичного спрямування, може бути цілком прийнятна в гуртковій профільній роботі з учнями, адже передбачає застосування пояснювально-ілюстративного, пошукового, дослідницького методів пізнавальної діяльності.

Лісова педагогіка може бути ефективно задіяна в рамках засвоєння теоретичного та практичного програмного матеріалу гуртків екологічного («Юні друзі природи», «Юні екологи», «Природа рідного краю»), біологічного («Біологія рослин», «Основи орнітології», «Юні ентомологи» тощо) та сільськогосподарського напрямків («Юні лісівники», «Лісівники-дендрологи»).

Методика лісової педагогіки доцільна під час проведення фенологічних спостережень, екскурсій до лісу, парку, полязахисних лісових смуг регіону; під час виконання практичні завдань у дендраріях, лісорозсадниках і лісах місцевого значення, а також на площах, закріплених за учнівським лісництвом.

Елементи лісової педагогіки в гуртках «Юні лісівники», застосовані безпосередньо в природі, здатні виконувати основні завдання гурткової роботи та передбачають формування таких компетентностей:

- пізнавальної: оволодіння основним термінологічним апаратом, поглиблення знань з теоретичних основ лісознавства, ознайомлення з інноваційними технологіями вирощування лісових культур, з основами дослідницької діяльності;
- практичної: уміння застосовувати знання для подальшої постановки лабораторних та проведення польових дослідів, опанування інноваційними

технологіями вирощування лісових культур, ведення фенологічних спостережень та польового щоденника, що є основою для майбутньої науково-дослідницької роботи;

- творчої: розвиток самостійності, творчої ініціативи, формування творчих здібностей, потреби у творчій самореалізації та духовному самовдосконаленні; уміння переносити знання в нову життєву ситуацію та застосовувати їх; формування досвіду проєктної та дослідницької діяльності;
- соціальної: усвідомлення принципів сталого розвитку, важливого соціального значення і виняткової ролі лісів у забезпеченні екологічної безпеки України, збереженні клімату; формування екологічної культури та мотивації на здоровий спосіб життя, позитивних якостей емоційно-вольової сфери: працелюбства, наполегливості, відповідальності, доброзичливості, поваги до людей; навички міжособистісної взаємодії, здатності працювати в команді.

Тож, принципи і форми роботи лісової педагогіки заслуговують на впровадження в екологічну освіту української школи та, зокрема, в позашкільну роботу з дітьми.

Ефективність занять «про ліс і в лісі» доведено педагогами на практиці під час гурткової роботи, у прокладанні екологічних стежок, проведенні літніх еко-таборів, тренінгів для лісових гідів, екскурсій до лісу.

Лісова педагогіка, як складова сучасної екологічної освіти, сприяє набуттю знань про ліс як еко-систему та вихованню у людини навичок сталого способу життя на прикладі лісу.

Це дієвий засіб для усвідомлення дітьми важливості лісів, необхідності їх раціонального використання, захисту та відновлення.

Список використаних джерел:

1. Історія лісової педагогіки www.sharingnature.com;
2. Європейська мережа лісової педагогіки www.forestpedagogics.eu;
3. Лісовий гід kyivlis.gov.ua [https://kyivlis.gov.ua > uploads > 2018/03 > Nav.PDF](https://kyivlis.gov.ua/uploads/2018/03/Nav.PDF);
4. Лісова педагогіка [ecoclubua](http://ecoclubua.com) [https://ecoclubua.com > wp-content > uploads PDF](https://ecoclubua.com/wp-content/uploads/PDF);
5. Лісова педагогіка як засіб формування екологічно свідомої поведінки учнів. Мукачівський державний університет [http://dspace.msu.edu.ua > bitstream > Forest_ped...](http://dspace.msu.edu.ua/bitstream/Forest_ped...);
6. Лісова педагогіка для дітей: ігрові форми та практичні екскурсії в ліс. Агентство сприяння сталому розвитку Карпатського регіону «ФОРЗА» [https://forza.org.ua > forests-society > lisova-pedagogika...](https://forza.org.ua/forests-society/lisova-pedagogika...)
7. Лісова педагогіка [ecoclubua](http://ecoclubua.com) [https://ecoclubua.com > wp-content > uploads PDF](https://ecoclubua.com/wp-content/uploads/PDF)
8. «Про ліс і у лісі. Збірка інтерактивних ігор для лісових педагогів. Перевірено на практиці» www.forsoc.org, <https://www.facebook.com/forsoc.eu/> www.forza.org.ua;
9. Про ліс у лісі: лісова педагогіка pnu.edu.ua [https://kl.pnu.edu.ua > лісова-педагогіка](https://kl.pnu.edu.ua/lisova-pedagogika).

ЕКОСИСТЕМА ЛІСУ ЯК ІНТЕРАКТИВНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРОСТІР

Сергій Гнибіда, методист
Донецький обласний еколого-натуралістичний центр

Вступ

Лісова екосистема – це складна взаємодія живих і неживих компонентів, що створює унікальне природне середовище. Вона не лише забезпечує біологічне різноманіття, а й виступає потужним навчальним простором, де можна отримати цінні знання про природу, екологію та сталий розвиток. Використання лісу як інтерактивного освітнього середовища сприяє поглибленню знань учнів, розвитку екологічного мислення та формуванню відповідального ставлення до природи.

У сучасному світі, коли технології домінують у повсякденному житті, безпосередній контакт з природою стає дедалі рідшим. Це призводить до відчуження людей від екосистеми, яка є основою їхнього існування. Ліс як навчальний простір дозволяє не лише отримати практичні знання, а й сформувати екологічну свідомість та гармонійний зв'язок із довкіллям.

1. Ліс як природний клас

Ліс може слугувати живим класом, де кожен його елемент – від дерев до найменших комах – є джерелом інформації. Лісовий простір дозволяє отримати комплексні знання з різних предметів, таких як біологія, географія, екологія, хімія та фізика. Основні методи навчання в такому середовищі включають:

Спостереження за природними процесами – зміни сезонів, життєві цикли рослин і тварин, розвиток екосистеми в динаміці. Наприклад, учні можуть вивчати, як змінюється поведінка птахів і комах у різні пори року або як кліматичні зміни впливають на флору й фауну.

Дослідницька діяльність – визначення видів дерев, вивчення властивостей ґрунту, аналіз водних ресурсів, дослідження мікрофлори та мікрофауни. Це сприяє розвитку наукового мислення та навичок спостереження.

Експериментальна робота – вимірювання рівня вологості, температури, аналіз складу повітря та води. Наприклад, використовуючи прості прилади, учні можуть визначити рівень забруднення довкілля та оцінити вплив людської діяльності.

Інтерактивні форми навчання – проведення лабораторних занять на відкритому повітрі, створення екологічних проєктів, моделювання екосистемних процесів. Учні можуть досліджувати взаємозв'язки між різними організмами в екосистемі, аналізувати ланцюги живлення та вплив зміни одного компонента на всю екосистему.

2. Інтерактивні методи навчання у лісі

Використання активних методів дозволяє занурити учнів у навчальний процес:

Квест-екскурсії – учасники отримують завдання, які спонукають до пошуку інформації в лісі, аналізу знайдених фактів і побудови логічних висновків.

Геокешинг – інтерактивна гра, що розвиває навички орієнтування та командної роботи. Геокешинг: інтерактивна гра, що поєднує пригоди, логіку та технології

Що таке геокешинг?

Геокешинг (Geocaching) — це захоплива гра, яка поєднує орієнтування на місцевості, квестові завдання та використання GPS-технологій. Гравці шукають сховані контейнери (так звані "кеші"), використовуючи координати, які можна знайти на спеціальних онлайн-платформах.

Як грати?

Реєстрація: Гравець створює акаунт на платформі геокешингу (наприклад, Geocaching.com).

Пошук кешу: Вибирає точку на карті та отримує GPS-координати.

Пошук у реальності: Використовуючи GPS-навігатор або мобільний додаток, вирушає на пошуки схованки.

Знахідка: У середині контейнера зазвичай знаходиться журнал реєстрації (logbook) та невеликі предмети (якщо кеш великий).

Запис про знахідку: Гравець залишає запис у журналі та онлайн.

Обмін предметами: Якщо в кеші є предмети для обміну, потрібно залишити щось рівноцінне або цінніше.

Види кешів:

Традиційний кеш – контейнер із логбуком, розташований за точними координатами.

Мульти-кеш – квест із кількома етапами, що ведуть до фінальної точки.

Містичний (пазл-кеш) – для знаходження координат потрібно розв'язати загадку.

Кеші-пам'ятки – пов'язані з історичними чи природними об'єктами.

Портативні кеші (travel bugs, гео-монети) – предмети, які передаються від гравця до гравця, переміщуючись по світу.

Чому геокешинг цікавий?

Розвиває навички орієнтування: Гравці вчаться працювати з картами, координатами та GPS.

Популяризує активний спосіб життя: Це чудова нагода вирушити в похід або екскурсію.

Мотивує до досліджень: Гра заохочує дізнаватися більше про місцеві пам'ятки, природу та історію.

Об'єднує людей: Є геокешинг-спільноти, які проводять зустрічі та змагання.

Геокешинг в Україні

В Україні існує активна спільнота геокешерів. У багатьох містах, парках та природних зонах є схованки, які можна знайти за допомогою спеціальних платформ. Найбільше кешів розташовано у Києві, Львові, Харкові, Одесі та Карпатах.

Як створити власний кеш?

- Обрати цікаве місце.
- Підготувати контейнер, захистивши його від погодних умов.
- Додати журнал реєстрації.
- Зареєструвати схованку на сайті та поділитися координатами.
- Геокешинг — це не просто гра, а справжня пригода, яка робить звичайні прогулянки цікавими та наповненими сенсом!

Майстер-класи з природничих наук – виготовлення гербаріїв, спостереження за птахами, визначення слідів тварин, дослідження ґрунту та його впливу на флору.

Лабораторні експерименти – тестування ґрунту на кислотність, визначення рівня забруднення води, аналіз біологічних факторів впливу на флору та фауну.

Рольові ігри – моделювання взаємодії в екосистемі, відтворення ролей різних учасників біоценозу для кращого розуміння екологічного балансу.

3. Екологічне виховання та сталий розвиток

Екологічне виховання є невід'ємною складовою сучасної освіти, оскільки формує усвідомлення необхідності збереження природи та раціонального використання її ресурсів. Ліс як інтерактивний навчальний простір сприяє практичному засвоєнню принципів сталого розвитку, зокрема:

Збереження біорізноманіття – під час навчальних екскурсій учні можуть спостерігати за різноманітністю рослинного та тваринного світу, розуміючи важливість кожного виду у підтримці екологічної рівноваги.

Раціональне використання природних ресурсів – діти навчаються принципам екологічно відповідального ставлення до ресурсів: збереження води, правильного поводження з відходами, відновлення природних територій.

Охорона навколишнього середовища – участь у природоохоронних заходах, таких як очищення територій лісів, висадка дерев, створення інформаційних стендів про значення екосистемних послуг.

Практичне застосування екологічних знань – проведення досліджень, аналізу стану природного середовища, участь у волонтерських програмах із захисту природи.

Екологічна відповідальність у повсякденному житті – формування навичок екологічної поведінки, таких як сортування сміття, зменшення використання пластику, вибір екологічно чистих товарів.

Вплив людини на екосистеми – аналіз антропогенного впливу на лісові масиви, вивчення наслідків вирубки лісів, забруднення водойм, зміни клімату.

Участь у лісових екологічних проектах дозволяє учням не лише отримати знання, а й безпосередньо долучитися до збереження довкілля. Формування екологічної культури у процесі навчання сприяє підготовці

молоді до відповідального громадянства та усвідомлення власної ролі у сталому розвитку.

Висновок

Лісова екосистема є не лише об'єктом вивчення, а й інтерактивним освітнім середовищем, що сприяє всебічному розвитку особистості. Використання природних ресурсів у навчальному процесі робить освіту цікавою, ефективною та екологічно свідомою. Формування відповідального ставлення до природи через інтерактивне навчання у лісі допомагає виховувати майбутніх лідерів екологічних змін.

Список використаних джерел:

1. Андреев В.О. Основи екологічної освіти. – Київ: Наукова думка, 2019.
2. Барановський О.М. Лісові екосистеми України та їх збереження. – Харків: Освіта, 2020.
3. Гончаренко Л.П. Біологічне різноманіття та його охорона. – Львів: Видавництво ЛНУ, 2018.
4. Ковальчук С.М. Сучасні підходи до екологічного виховання. – Одеса: Екологія, 2021.
5. Сидоренко І.В. Використання ГІС-технологій у лісовому господарстві. – Дніпро: Наука і техніка, 2022.

ЛІС ЯК ПРИРОДНА ЛАБОРАТОРІЯ: ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ

Ірина Щепіхіна, керівник гуртків
Донецький обласний еколого-натуралістичний центр

Вступ

Ліс є унікальною екосистемою, що відіграє важливу роль у підтриманні біорізноманіття та регулюванні кліматичних процесів. Водночас він може слугувати природною лабораторією для навчання учнів та розвитку їхніх дослідницьких навичок. Інтеграція інноваційних підходів до екологічної освіти дозволяє зробити навчання більш ефективним, цікавим та орієнтованим на практику.

1. Екосистема лісу як інтерактивний навчальний простір

1.1. Ліс як середовище для вивчення природничих наук

Ліс є ідеальним місцем для вивчення біології, географії, хімії та екології. Учні можуть безпосередньо спостерігати процеси фотосинтезу, кругообіг води, видове різноманіття рослин і тварин, а також зміни у довкіллі під впливом природних та антропогенних факторів.

1.2. Організація польових досліджень

Метод проєктного навчання в умовах лісу передбачає проведення польових експериментів, зокрема:

Визначення кислотності ґрунту та аналіз його складу.

Дослідження видового різноманіття дерев, чагарників і трав.

Оцінювання стану лісових екосистем за допомогою біоіндикаторів (наприклад, лишайників).

2. Сучасні технології у вивченні лісу

2.1. Використання дронів

Безпілотні літальні апарати дозволяють проводити аерофотозйомку лісових територій, аналізувати зміни в ландшафті, фіксувати сліди незаконних вирубок або пожеж.

2.2. ГІС-технології

Геоінформаційні системи (ГІС) допомагають моделювати екосистемні процеси, складати інтерактивні карти лісових масивів, проводити аналіз змін у флорі та фауні.

2.3. Мобільні додатки для визначення видів

Сучасні мобільні додатки (PlantNet, iNaturalist) дають змогу учням самостійно ідентифікувати види рослин та тварин, збирати дані для наукових досліджень.

2.4. Віртуальна та доповнена реальність

Завдяки VR та AR-технологіям учні можуть отримати змогу подорожувати різними лісовими екосистемами, не виходячи з класу. Це особливо корисно для дітей, які мають обмежений доступ до природних територій.

3. Проектна діяльність і STEAM-освіта в лісництвах

3.1. Citizen Science у дослідженні лісу

Citizen Science або громадянська наука – це підхід, при якому учні беруть участь у наукових дослідженнях. Вони можуть спостерігати за фенологічними змінами, проводити моніторинг якості води в лісових струмках, документувати зміни в популяціях комах-запилювачів.

3.2. STEAM-освіта

STEAM-підхід (Science, Technology, Engineering, Art, Mathematics) дозволяє інтегрувати природничі науки, технології та мистецтво для більш глибокого розуміння екосистемних процесів. Наприклад:

Розробка моделей екосистем у форматі 3D.

Створення цифрових гербаріїв.

Програмування екологічних симуляцій.

4. Екологічне виховання та формування свідомого ставлення до природи

4.1. Вплив польових досліджень на екологічну свідомість молоді

Дослідження показують, що навчання у природних умовах підвищує рівень екологічної відповідальності. Учні, які проводять польові дослідження, краще усвідомлюють важливість збереження лісів.

4.2. Екологічні квести та ігрові методи навчання

Методи гейміфікації в освіті сприяють кращому засвоєнню матеріалу. Наприклад:

Лісові квести з орієнтуванням на місцевості.

Рольові ігри, де учні виступають у ролі екологів, лісників або природоохоронців.

Створення екологічних настільних ігор.

4.3. Волонтерська діяльність

Учнівські лісництва можуть брати участь у волонтерських програмах з посадки дерев, очищення територій, догляду за заповідними зонами.

Висновки

Застосування інноваційних підходів до екологічної освіти дозволяє зробити навчання не лише цікавим, а й ефективним. Ліс як природна лабораторія дає унікальну можливість для інтеграції науки, технологій та практичного досвіду, що сприяє формуванню екологічно свідомого покоління. Успішні освітні практики, поєднані з сучасними технологіями та активним залученням молоді, можуть стати основою для сталого розвитку та збереження лісових екосистем у майбутньому.

ОРНІТОЛОГІЧНИЙ ЗАКАЗНИК ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОГО ЗНАЧЕННЯ «ЖОРНІВСЬКИЙ» ТА ЙОГО РОЛЬ У РОЗВИТКУ ЕКОЛОГО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Наталія Пацьора, провідний інженер
з науково-технічної інформації,
керівник гуртка «Фотонатураліст»

Боярська лісова дослідна станція Національного університету біоресурсів і
природокористування України
Комунальний заклад Київської обласної ради «Центр творчості дітей та
юнацтва Київщини»

Збереження біорізноманіття та формування екологічної свідомості серед населення є важливими завданнями сучасного суспільства. Орнітологічний заказник загальнодержавного значення «Жорнівський» відіграє ключову роль у цих процесах, поєднуючи природоохоронну, наукову та освітню діяльність (рис.1).

Ця територія була створена у 1974 році з метою охорони унікального поселення сірої чаплі (*Ardea cinerea L.*), яке щороку повертається для гніздування у високоповнотні соснові насадження Відокремленого підрозділу Національного університету біоресурсів і природокористування України «Боярська лісова дослідна станція»



Рис.1 Освітня діяльність в орнітологічному заказнику загальнодержавного значення «Жорнівський»

Орнітологічний заказник «Жорнівський» є не лише природоохоронним об'єктом, а й осередком активної еколого-просвітницької роботи. Одним із напрямів такої діяльності є залучення школярів та студентів до проведення досліджень, які допомагають глибше зрозуміти екологічні процеси та вплив людської діяльності на довкілля. Зокрема, вихованці шкільного лісництва «Лідер» (учні Боярського ліцею «Лідер» Боярської міської ради) активно беруть участь у польових спостереженнях за колонією сірої чаплі, аналізують зміни чисельності популяції та вивчають фактори, що можуть впливати на умови її існування. Одним із результатів цієї роботи стала науково-дослідницька праця Попруженка Олега, присвячена вивченню впливу воєнних дій на стан орнітологічного заказника «Жорнівський». Юні дослідники презентують свої дослідження на різноманітних обласних екологічних заходах, зокрема лісівничий івент «Forest-LAB: бережемо, відновлюємо, пропагуємо!», екологічний форум «Київщина екологічна: злочини війни», конкурс колективів екологічної просвіти «Земля наш спільний дім» тощо. Такі дослідження дозволяють оцінити, як зовнішні фактори можуть змінювати біологічне різноманіття території, а також виробити стратегії щодо його збереження.

Важливим аспектом еколого-просвітницької діяльності заказника є проведення екскурсій для школярів та учнівської молоді, які дозволяють їм ближче познайомитися з життям мешканців заказника та зрозуміти значення природоохоронних територій. Під час екскурсій діти не лише спостерігають за сірою чаплею та іншими птахами, а й отримують інформацію про їхню поведінку, роль у природних екосистемах та важливість їхнього збереження. Такі заходи сприяють розвитку екологічної культури та формуванню відповідального ставлення до природи.

Одним із найбільш перспективних проєктів, що реалізується на території заказника, є створення еколого-освітньої стежки протяжністю 0,7 км, завершення якої заплановане на квітень 2025 року. Ця стежка стане інтерактивною платформою для вивчення місцевої флори та фауни. Уздовж маршруту будуть розміщені орнітологічні стенди з детальною інформацією про види птахів, що мешкають у заказнику. Ці стенди міститимуть ілюстрації, наукові описи, цікаві факти про поведінку птахів, особливості їхнього харчування, гніздування та сезонні міграції.

Окрім стендів, на еколого-освітній стежці облаштовано просвітницький куточок, де встановлять будиночки для кажанів та комах. Ця ініціатива спрямована на підтримку популяцій корисних комахоїдних видів, які відіграють важливу роль у підтриманні екологічної рівноваги. Також науковці планують розробити інформаційні матеріали, які розповідатимуть про значення лісових екосистем у збереженні біорізноманіття та боротьбі зі змінами клімату.

Орнітологічний заказник «Жорнівський» є унікальним природоохоронним об'єктом, який поєднує збереження біорізноманіття із активною екологічною просвітою. Завдяки участі учнівської молоді в наукових дослідженнях, проведенню екскурсій та реалізації масштабних просвітницьких заходів, заказник стає важливою платформою для розвитку екологічної свідомості та популяризації знань про природоохоронну діяльність.

У сучасних умовах, коли антропогенний вплив на природне середовище посилюється, подібні ініціативи набувають особливого значення. Вони дозволяють не лише захистити рідкісні види тварин, а й залучити молодь до активної природоохоронної діяльності, виховуючи у неї відповідальне ставлення до навколишнього середовища.

Таким чином, орнітологічний заказник «Жорнівський» залишається не лише територією, де зберігається унікальна колонія сірої чаплі, а й потужним центром екологічної освіти, який формує майбутнє екологічно свідомого суспільства, нове покоління екологічно відповідальних громадян.

БІОРИЗНОМАНІТТЯ ТА ЙОГО ОХОРОНА. ВКЛАД МОЛОДІ

Микита Ханейчук, учень 10 класу
Оксана Банзерук, вчитель біології

Ліцей села Нуїно Сошичненської сільської ради
Волинської області

Збереження біорізноманіття - є одним з пріоритетних завдань сучасної науки, що визначає важливість природничих досліджень і є основним із завдань діяльності шкільного лісництва.

Важливу роль у роботі нашого лісництва надано науково-дослідницькій роботі.

Ми протягом семи років діяльності шкільного лісництва проводили дослідження:

Хамедафни чашечкової – рідкісної болотної рослини, яка зустрічається лише в двох місцях в Україні, в тому числі і на території Нуйнівського лісництва

Ценопопуляцію Андромеди багатолистої;

Вивчали видовий склад Джмелів Камінь-Каширського району;

Лікарські рослини Вутвицького заказника

В минулому році розпочали вивчення популяції Бобра європейського, дослідження продовжуємо і цьому році.

Привертаємо увагу до охорони біорізноманіття і шляхом пропагування компостування, як альтернативи спалюванню рослинних відходів. Наші гуртківці проводять роз'яснювальну роботу з усіма школярами, про важливість компостування.

Традиційна щорічна посадка лісу, до якої залучаються вихованці нашого лісництва, посадка декоративних дерев та кущів на території школи та Обеліска, які ми вирощуємо в себе в теплиці з насіння та живців.

ВИСНОВКИ

1. Науково-дослідницька робота є вкрай важливою для розуміння стану біорізноманіття і його збереження.
2. Компостування – це екологічний метод утилізації рослинних відходів
3. Вирощування і посадка декоративних дерев та кущів є не лише умовою примноження природних багатств, а й прищеплення дітям любові до природи і всього живого

ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА І ВИХОВАННЯ ЧЕРЕЗ ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВСЬКИХ ЛІСНИЦТВ

Наталія Мефанік

Маневицький центр творчості дітей та юнацтва
Волинської області

Вступ

Сучасний світ стикається з багатьма екологічними викликами, серед яких вирубка лісів, забруднення довкілля, зменшення біорізноманіття та глобальні кліматичні зміни. В умовах, коли відновлення та збереження природних ресурсів стає першочерговим завданням для людства, особливу роль відіграє екологічна освіта. Вона формує екологічну свідомість у молодого покоління, допомагає розуміти важливість гармонійного співіснування людини та

природи, а також сприяє залученню дітей та молоді до практичної природоохоронної діяльності.

Однією з ефективних форм екологічної освіти є діяльність учнівських лісництв. Вони не лише забезпечують поглиблене вивчення природничих дисциплін, а й надають можливість безпосередньо брати участь у практичних заходах з охорони та відтворення лісів. Такий підхід дозволяє формувати у школярів навички відповідального ставлення до навколишнього середовища, що є основою екологічно свідомого суспільства.

Роль учнівських лісництв у формуванні екологічної свідомості

❖ Наше учнівське лісництво працює як своєрідна екологічна лабораторія, де діти отримують можливість безпосередньо спостерігати за природними процесами, вивчати біорізноманіття, займатися дослідженням стану лісових екосистем.

❖ Ми знайомимо молодь з лісовими екосистемами, їхнім значенням для біосфери та роллю лісів у підтримці екологічної рівноваги.

❖ Ми формуємо відповідальне ставлення до природи через безпосередню участь у лісogосподарських заходах. В цьому нам допомагають лісівники Маневицького лісництва. Вони довіряють нам тому діти можуть власноруч зібрати насіння дерев та попрацювати у розсаднику.

❖ Приділяємо велику увагу практичним навичкам лісівництва, таким як догляд за молодими насадженнями, посадка дерев.

Так вихованці Маневицького учнівського лісництва є постійними та незмінними помічниками лісівників філії «Маневицьке лісове господарство». Навіть війна не є перешкодою примножувати наші зелені багатства,

- у 2022 році восени ми разом із лісівниками висадили 0,25 га лісу на території «Галузіївського лісництва»,

- у 2023 – 0,30 га на території «Маневицьке лісове господарство»,

- а в 2024, зовсім нещодавно 0,23 га також на території «Маневицького лісового господарства». Звичайно це зовсім мало в порівнянні з залісненням території нашими лісівниками, які кожного дня прагнуть докласти максимум зусиль, щоб відтворити наші ліси. Та це великий внесок у екологічну свідомість молодого покоління.

❖ Залучаємо молодь до активної природоохоронної роботи, що включає боротьбу з незаконною вирубкою лісів, моніторинг стану зелених зон, участь у кампаніях з прибирання територій та рекультивації земель.

-Щороку проводимо Екологічні акції до «Всесвітнього дня прибирання», та беремо участь у прибиранні території нашої місцевості . Організували **екологічні заходи** до «Всесвітнього дня рециклінгу, сортування сміття і вторинної переробки сировини» для учнів ліцею №2

❖ Молодь нашого лісництва активно залучається до заходів із захисту рідкісних видів рослин і тварин, а також до відновлення природних середовищ існування. Зокрема і проблем приваблювання і охорони птахів та їх природних біотопів, поширення і збільшення їх чисельності та видового різноманіття.

Наше учнівське лісництво реалізує широкий спектр екологічних ініціатив, які забезпечують комплексний підхід до формування екологічної культури молоді, що дозволяє їм розширювати світогляд і залучатися до міжнародного екологічного руху. До них належать:

Квест "Подорож до лісу!" – інтерактивний навчальний захід, що поєднує елементи гри та дослідження природи, розширює знання про лісові екосистеми, їхніх мешканців та процеси, що в них відбуваються.

Сад Перемоги та фруктовий сад – практичні заходи, спрямовані на озеленення територій, що виховують у дітей почуття відповідальності за довкілля, дають змогу наочно зрозуміти, як розвиваються рослини та які фактори впливають на їхній ріст.

Мала лісова академія – спеціалізована освітня програма, яка надає учням можливість глибше ознайомитися з лісознавством, екологією, методами охорони та відновлення природних ресурсів.

Конкурс "Казкові ліси України" – художньо-екологічний проєкт, що заохочує учнів до творчого осмислення природи, її краси та багатства, сприяє розвитку екологічної естетики.

Фотовиставка "В об'єктиві натураліста" – освітня ініціатива, що формує у дітей навички спостереження за природою, фіксації її змін та документування цікавих природних явищ.

Вихованці Маневицького учнівського лісництва мають можливість відвідувати та працювати у теплиці філії «Маневицьке лісове господарство», де лісівники вирощують декоративні рослини, квіти та відомі на всю Волинь та Україну лимони сорту Пандероза!

Крім цього, важливу роль у діяльності учнівських лісництв відіграє популяризація природоохоронних знань через соціальні проєкти, наприклад, "Юннатівський зеленбуд" та "Зелений світ: віртуальна подорож дендропарками закладів освіти". Вони забезпечують доступ до унікальних знань про флору різних регіонів та сприяють формуванню екологічної культури серед школярів.

Висновок

Учнівські лісництва є ефективним інструментом екологічного виховання, що поєднує наукові знання, практичну діяльність та творчий підхід до розуміння природи. Такі ініціативи допомагають молоді усвідомити важливість збереження лісів, формують екологічну відповідальність і сприяють підготовці майбутніх фахівців у сфері природокористування. Співпраця з лісовими господарствами розширює можливості екологічної освіти та забезпечує сталий розвиток суспільства. Таким чином, учнівські лісництва є не лише освітніми майданчиками, а й активними осередками формування екологічної культури молодого покоління. Їхня діяльність сприяє не тільки професійній орієнтації молоді у сфері природокористування, а й формуванню активної громадянської позиції щодо охорони довкілля.

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ ЧЕРЕЗ ДІЯЛЬНІСТЬ ЦУМАНСЬКОГО УЧНІВСЬКОГО ЛІСНИЦТВА

Світлана Федорова

Цуманський ліцей Цуманської селищної ради
Волинської області

Актуальність теми. Екологічне виховання та формування екологічної свідомості молоді з кожним століттям стає все актуальнішим, адже з сучасністю втрачається і відповідальність та бережливе ставлення до навколишнього середовища та природних ресурсів, які все більше зазнають негативного впливу під активною господарською діяльністю. Адже з сучасністю потреби людей зростають, що як результат відбувається знищення та руйнування географічної оболонки в цілому.

На жаль, екологічне виховання та екологічна свідомість більш старшого покоління є дуже на низькому рівні, тому вкрай важливо виховувати екологічну свідомість з підростаючого покоління, що в подальшому по впливає на раціональне використання та збереження довкілля.

Екологічні проблеми сучасності вимагають від системи освіти приділяти більше уваги формуванню екологічної свідомості, розумінню навколишнього світу, і місце людини в ньому. Сформуванню відповідний екологічний світогляд і переконання у молоді лише вивченням теоретичних основ курсу «Екологія» недостатньо. Знання повинні пройти через світ емоцій, почуттів, отримати особисту оцінку і поступово трансформуватися в екологічні переконання та екологічні потреби. Це можливо шляхом використання конкретних форм і методів, спрямованих на формування екологічної компетенції молоді і активізації її практичної природоохоронної діяльності. Адже молодь – це покоління, яке повинно стати рушійною силою змін у напрямку екологічної відповідальності, тому важливо активно працювати над розвитком її екологічної свідомості.

Метою роботи «Формування екологічної свідомості молоді» є розкриття особливостей методики формування дбайливого ставлення до природи, екологічної свідомості, екокультури, тому основним результатом екологічної свідомості має бути екологічна свідомість та екологічне виховання у майбутнього покоління.

Предметом відображення екологічної свідомості в сучасну епоху виступають зв'язки та відносини між довкіллям та суспільством, що реалізуються в єдності суспільних відносин, пов'язаних з виконанням діяльності системи «суспільство-природа»

Виклад основного матеріалу. З досвіду роботи. Отже, можна чітко говорити про те, що екологічне виховання є основним та важливим методом, щодо формування в молоді екологічної свідомості та екологічної культури. Тема екологічного виховання та екологічної свідомості є надзвичайно важливою в наш час, коли питання збереження природи та сталого розвитку стають

глобальними викликами. Вкрай глобальним викликом щодо формування екосвідомості та екокультури в молоді і учнів вплинули воєнні дії, які продовжуються на території України. Саме в цей момент перед майбутнім підростаючим поколінням буде стояти найглобальніша проблема щодо відновлення та відтворення природних ресурсів.

Одним із найефективніших методів, який активно займається екологічним вихованням і як результат в подальшому формування екологічної свідомості – це є створення та діяльність учнівських лісництв.

Учнівське лісництво – це організована форма діяльності учнів, яка має на меті вивчення природи, ознайомлення з лісовими екосистемами, розвиток екологічних знань, вмінь та навичок через практичну діяльність. Учнівські лісництва – це є позашкільна форма навчання, які функціонують як спеціалізовані екологічні гуртки, де учні мають можливість займатися різними формами природоохоронної діяльності: від участі у екологічних акціях до посадки дерев та проведення екологічних досліджень.

Роль учнівських лісництв є вкрай важливою формою в екологічній освіті, які чітко за мету ставлять формування екологічної свідомості в молоді. Адже, саме учнівські лісництва дають змогу учням не лише отримувати теоретичні знання про природу та її складові, а й застосовувати їх на практиці. Учні вчаться правильно садити дерева, доглядати за ними, а також мають можливість вивчати біорізноманіття лісових екосистем.

Цуманське учнівське лісництво є тим лісництвом, яке сформувалося одним із найперших лісництв у Волинській області приблизно в 1968 році та історія якого продовжується по сьогоднішній час. Складним стало продовжувати природоохоронну діяльність у зв'язку з воєнними діями що відбуваються на території України так як діють певні обмеження, а особливо це пов'язано з роботою у лісах. Але, попри такі складні часи, Цуманське учнівське лісництво продовжує залишатися діючим та проводити природоохоронну діяльність цим самим формувати в молоді екологічну свідомість, а також стали символом патріотизму та єдності нації.

Діяльність Цуманського учнівського лісництва попри воєнні обмеження охоплює декілька напрямків через які відбувається формування екологічної свідомості учнів.

Одним із перших напрямків Цуманського учнівського лісництва є отримання теоретичних знань не лише у класах, а й виїзні уроки, що як результат закріплюються у практичній природоохоронній діяльності. Діяльність учнівського лісництва є різнобічною та спрямована на формування не лише екологічної свідомості, а й формування наступних навичок:

- відповідальність за природу та навколишнє середовище;
- вміння працювати в команді;
- спостережливість та здатність робити наукові висновки;
- вміння шукати та вирішувати екологічні проблеми у навколишньому середовищі;
- вміння нести відповідальність за збереження природи.

Вихованці Цуманського учнівського лісництва активно долучаються до природоохоронних акцій та беруть участь у природоохоронній діяльності. Адже важливо в учнів сформувані знання щодо бережливого ставлення не лише до рідкісних живих організмів, а й до збереження природи в цілому. Тому, учні досить активно долучаються до таких акцій як: «Збережемо Первоцвіти», акція по очищенню лісів, зон відпочинку та у заходах щодо збереження рідкісних та Червонокнижних рослин і тварин, акція «Скажемо пластику – ні!», акція «Скажемо «ні» палінню сухої трави», акція «Допоможи зимуючим птахам», акція «Годівничка» та «Шпаківня», проводять майстер – класи по виготовленню еко-прикормок, акція «Ліси для нащадків», «Майбутнє лісу – у твоїх руках!» створення ялинової, бузкової алеї, алеї лілій на території Цуманського ліцею, проводять агітаційну роботу серед молодших учнів, проводять фенологічні спостереження у природі та за одомашненими тваринами, долучаються щодо допомоги збору глив у теплицях. На території Цуманського ліцею створено «Сад Перемоги» про який піклуються та проводять догляд за фруктовими деревами учні Цуманського учнівського лісництва, а саме обрізка дерев, підживка дерев та засівання травою території саду. Виїзні заняття-екскурсії до ботанічного заказника «Воротнів» філії «Ківерцівське ЛГ» з метою отримання нових знань та допомога в утепленні фруктового саду на території заказника. Беручи участь у природоохоронних акціях в учнів вже формується екологічне свідомість про важливість всіх складових природи.

Важливим та наступним етапом діяльності Цуманського учнівського лісництва участь в озелененні території та в систематичній посадці лісу де учні чітко усвідомлюють значення зелених насаджень для планети та населення. Учні займаються не лише озелененням території подвір'я ліцею, прилеглих територій селища, а й систематично беруть участь у життєдіяльності лісгоспу долучаються до весняної та осінньої посадки лісу, лісорозведення, збирають лісове насіння (особливо насіння дуба – жолудя), що як результат, який вказує не лише на покращення екологічної ситуації, але і формує у дітей відповідальність за стан довкілля.

У формуванні екологічної свідомості та екологічних знань відіграє важлива участь у виїзних заняттях-екскурсіях до ботанічного заказника «Воротнів» філії «Ківерцівське ЛГ» з метою отримання нових знань та допомога в утепленні фруктового саду на території заказника, а також навчання в «Мала лісова академія» на базі Волинського обласного еколога – натуралістичного центру. Під час «Мала лісова академія» учні отримують не лише теоретичні знання, а й мають можливість очно відвідати факультети лісового та біологічного напрямку, отримувати знання від висококваліфікованих викладачів, а під час екскурсій вивчають видовий склад своєї місцевості, найефективніші методи вирощування саджанців для лісових господарств, вивчають механізми щодо відбору якісного насіння та його збереження.

Учні систематично займаються дослідженнями і в домашніх умовах, а саме: вирощування та вивчення адаптивних властивостей у домашніх умовах фікуса, кедра та енота, вирощування лаванди, вирощування шампінйонів. Всі напрямки своєї діяльності учні Цуманського учнівського лісництва закріплюють над проведенням досліджень та науково – дослідницьких роботах та щорічна участь у обласному зльоті учнівських лісництв, під час яких в учнів формується вміння та навички щодо пошуку ймовірних шляхів вирішення будь яких екологічних проблем.

Висновок. Отже, формування екологічної свідомості серед молоді є одним з найважливіших завдань нашого сучасного часу. Адже через активне залучення молоді до процесів збереження природи можна забезпечити стале майбутнє для наступних поколінь. Молодь, яка розуміє важливість охорони навколишнього середовища, здатна зробити вагомий внесок у збереження планети в цілому. Тому саме для цього, важливо поєднувати освіту, практичну діяльність та державну підтримку, щоб виховати нове покоління, яке відповідально ставитиметься та берегтиме ресурси навколишнього середовища. І тому, саме діяльність учнівських лісництв є важливим етапом у формуванні екологічної свідомості молоді. Адже, через безпосередню взаємодію з природою учні отримують не тільки теоретичні і практичні навички, а й розвивають любов та повагу до навколишнього середовища. Учнівські лісництва сприяють формуванню громадянської позиції, вихованню покоління, яке піклується про збереження природних ресурсів та планети в цілому.

ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ І ГРОМАДСЬКА АКТИВНІСТЬ У СФЕРІ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА

Владислав Літварчук

Комунальний заклад «Луцька загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №13
Луцької міської ради»Волинської області

1. Спільні проєкти громади учнівських лісництв:

Учнівські лісництва об'єднують зусилля місцевих громад для реалізації екологічних ініціатив, таких як висадка дерев, догляд за лісовими насадженнями та очищення територій від сміття.

Спільні проєкти сприяють залученню молоді до вирішення екологічних проблем, формуючи відповідальність за стан природи.

Такі ініціативи часто включають співпрацю з лісгосподарськими підприємствами, місцевою владою та волонтерами, що підсилює їхній ефект. Приклади: організація екологічних акцій, створення навчально-практичних майданчиків у лісах, спільні рейди з профілактики пожеж.

2. Учнівське лісництво як форма екологічного виробництва:

- Учнівські лісництва виступають майданчиком для практичного навчання молоді основам сталого лісокористування та екологічного виробництва.
- Учасники займаються вирощуванням саджанців, заготівлею насіння, доглядом за молодими насадженнями, що сприяє відновленню лісових ресурсів. Ця діяльність поєднує освіту з реальним внеском у збереження природи, формуючи екологічно свідоме покоління.
- Учнівське лісництво допомагає розвивати навички, які можуть стати основою для майбутньої професійної діяльності в лісовій галузі.

3. Роль молодіжних організацій у збереженні лісів:

- Молодіжні організації відіграють ключову роль у популяризації ідей збереження лісів через просвітницькі кампанії, семінари та волонтерські акції.
- Вони залучають молодь до моніторингу стану лісів, боротьби з незаконною вирубкою та поширення знань про значення лісів для екосистеми.
- Активна участь у таких організаціях сприяє формуванню лідерських якостей і громадянської позиції серед молоді.
- Співпраця з міжнародними екологічними рухами дозволяє впроваджувати кращі практики та залучати ресурси для збереження лісів.

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ МОЛОДІ

Наталія Петрик, керівник гуртків

Волинський обласний еколого-натуралістичний центр
Волинської обласної ради

Сьогодні в умовах актуалізації питань природозбереження, пошуку шляхів відновлення природних ресурсів України особливого значення серед педагогічних проблем набуває формування в дітей і молоді екологічної свідомості, виховання поваги та шанобливого ставлення до рідної природи.

Важлива роль у формуванні екологічної свідомості особистості належить шкільним та позашкільним закладам освіти, які є однією з ланок становлення особистості громадянина. Тут вирішуються такі завдання екологічної освіти, як формування елементарних знань про природу та взаємозв'язки в ній, про людину як частину природи, ціннісного ставлення до природи, розуміння взаємодії і взаємовпливу людини і природи, навичок екологічно поведінки; виховання почуття відповідальності за довкілля; розвиток потреби у спілкуванні з природою; активізація діяльності з охорони та поліпшення навколишнього середовища.

Однією з найбільш ефективних форм об'єднання дітей для виконання цього завдання є шкільні лісництва. Діяльність цих об'єднань була спрямована на виховання в учнів любові до природи рідного краю, набуття трудових умінь

і навичок у галузі лісівництва, охорони природи й раціонального природокористування.

Наша невеличка сільська школа, з усіх боків оточена хвойним лісом, споглядаючи таку красу, будучи її невід'ємною часточкою, розуміючи цінність та значущість лісу, у нашій школі почало діяти шкільне лісництво.

В'язівненське шкільне лісництво діє з 2017 року. На його рахунку багато корисних справ: юні лісівники виготовляють шпаківні і годівнички, збирають плоди і заготовляють насіння лісових порід, обгороджують мурашники, висаджують молоді дерева, займаються дослідницькою і природоохоронною діяльністю. Діяльність нашого шкільного лісництва координує Волинський обласний еколого-натуралістичний центр Волинської обласної ради.

Для успішного функціонування, наші лісівники, на базі школи мають обладнаний кабінет шкільного лісництва із метою створення оптимальних умов для проведення навчальних та практичних занять з лісового господарства, організації дослідницької роботи. У ньому є матеріали про охорону лісів Волині, їх характеристика і класифікація, тематичні виставки про ліс, відомості про червонокнижні види рослин і тварин нашої країни. У кабінеті шкільного лісництва юні лісівники разом із своїми шефами – працівниками Поліського лісового офісу ДП «Ліси України» проводять еколого –просвітницьку роботу по темі лісового господарства серед учнів школи та спільні гурткові заняття. Під час занять юні лісівники дізнаються про ліси рідного краю та їх значення, проблеми догляду за ними, збереження і захист їх від пожеж, хвороб та браконьєрів.

Для формування екологічної свідомості, поряд із теоретичною частиною, юні лісівники із завзяттям та зацікавленістю проводять і практичні заняття по відновленню лісових екосистем на площах вирубок минулих років, створюють молоді насадження, закладають шкільки, проводять збір посівного матеріалу його стратифікацію.

Члени шкільного лісництва щороку є учасниками акції «Майбутнє лісу в твоїх руках», де беруть участь у створенні нових лісів. Дана акція – це чудова можливість учнівській молоді брати участь у роботах лісовідновлення та лісорозведення, і відчувати приналежність до такої важливої справи – примноження лісових багатств нашого краю. І вже традиційно, щороку ми беремо участь у примноженні лісових багатств нашого краю.

Багато уваги юні лісівники приділяють піклуванню про братів наших менших. Постійно, взимку - це виготовлення годівничок і підгодовування птахів при несприятливих погодних умовах. Цього року учнями школи, разом із юними друзями лісу було виготовлено 43 годівнички в рамках однойменної акції «Годівничка». Адже турбота про друзів наших менших – невід'ємна частинка нашої роботи. А весняної пори вже стало традицією виготовлення і розвішування шпаківень, яких цієї весни юні лісівники виготовили 60 штук.

Не стоять осторонь юні друзі лісу і по відношенню до екологічних проблем рідного краю – проводять облаштування і прибирання шкільної та

пришкільної території, нейтралізують несанкціоновані сміттєзвалища, займаються збором вторсировини і цим самим покращують екологічну ситуацію свого краю. Отже, завдяки членам шкільного лісництва наша планета стає чистішою.

Озеленення шкільної території, її реконструкція минулого року, ландшафтний дизайн прилеглої території – все це справа рук наших юних лісівників. І як наслідок – подвір'ям нашої школи милуються і захоплюються не лише жителі нашого населеного пункту. Також юні лісівники займаються поповненням видового різноманіття шкільних клумб і постійно висаджують нові види рослин дотримуючись основ знань із ландшафтного дизайну. Юними природолюбамі було закладено альпійську гірку, висаджено алею оцтових дерев, створено невеликий розарій, закладено яблуневий сад. На території нашого навчального закладу мої вихованці постійно опікуються зеленими насадженнями навколо школи, з любов'ю і великим задоволенням доглядають рослини, виплекані їхніми дбайливими руками

З метою розширення знань учнів, розвитку їх творчих здібностей юними лісівниками постійно проводяться загальношкільні заходи, такі як день зимуючих птахів, свято зустрічі перелітних птахів «А наші птахи будуть з нами», тощо. Ці свята - це не лише спосіб покращити стан довкілля, але й важливий інструмент виховання свідомих та відповідальних громадян.

Дієвою формою виховання екологічної свідомості вихованців різних вікових груп є участь у екологічних акціях. Вони формують активну життєву позицію дитини, спрямовану на збереження та примноження природних багатств. Наші школярі-лісівники – це активні учасники різноманітних акцій та конкурсів природознавчого спрямування. На високому рівні вони беруть активну участь у заходах «Всесвітнього дня Землі», акціях «Майбутнє лісу в твоїх руках», «Збережи ялинку», «Ліси для нащадків». Участь у конкурсах з лісової тематики – вже хороша традиція наших юних лісників.

Формування екологічної свідомості учнів здійснюється також під час екскурсій, які можна розглядати як заняття в живій природі. Об'єктами вивчення при цьому є рослинний і тваринний світ, абіотичні умови природного середовища. Під час екскурсій діти вчаться спостерігати за об'єктами та явищами, аналізувати їх, робити висновки і узагальнення. В учнівському лісництві проводяться екскурсії до лісу (в різні пори року); до річок Прип'ять та Стохід, з метою вивчення рослинного і тваринного світу рідного краю.

Багато екскурсій проводиться по екологічній стежці, що створена працівниками НПП «Прип'ять - Стохід». Її головне призначення – створити умови для виховання екологічно грамотного підростаючого покоління, для формування адекватної культури поведінки в природних умовах. Знання, які учні отримують на екологічній стежці, тісно пов'язані з програмним матеріалом занять і, в більшості випадків, розширюють та поглиблюють їх. Діти вчаться комплексно застосовувати знання з різних предметів, пізнаючи нерозривну єдність природи і людини. Саме на екологічній стежці здійснюються поєднання знань, почуттів і дій. Діти виступають у ролі

вихователів, пропагуючи екологічні норми і правила поведінки: проводять роз'яснювальну роботу, читають лекції, випускають листівки «Бережіть берези», «Травень – час тиші», здійснюють патрулювання по стежці, вивчають видовий склад рослин, тварин, опановують ази наукової праці.

Ще один напрямок роботи нашого шкільного лісництва - це екологічна просвіта через діяльність агітколективу. В школі стало традицією проводити екологічні концерти до Дня довкілля, концерти-вітання для працівників лісового господарства із професійним святом. До проведення таких заходів учні готуються дуже ретельно. А сам виступ агітбригади перетворюється на справжнє свято: лісівниками нашої школи святково прикрашається зал, готується тематична виставкова експозиція, розвішуються екологічні газети, друкуються листівки.

Пріоритетним напрямком роботи шкільного лісництва є науково-дослідницька діяльність. За останні роки на зльотах шкільних лісництв ми захистили такі наукові роботи:

Дослідження стовбурових шкідників сосни звичайної;

Вивчення стану популяції ліннеї північної;

Систематичний огляд дикорослих орхідних на території національного парку «Прип'ять-Стохід»;

Біоекологічна характеристика та консортивні звязки пальчатокорінника мясочервоного.

Паралельно до написання робіт юні природолюби ведуть спостереження за багатьма природними об'єктами для своїх подальших наукових напрацювань

Карантинний та військовий період змусили нас опанувати нові форми дистанційної роботи, зокрема робота на платформах Meet, Zoom, Teams. Так, наприклад, член нашого шкільного лісництва Крат Артем захищав наукову роботу в рамках смарт-тайму «Нові форми роботи шкільного лісництва під час військового стану» на платформі Zoom, даний захід було організовано ВОЕНЦ.

Моїми вихованцями було проведено відкрите онлайн заняття на тему «Виготовлення ялинки в техніці модульного оригамі» для вихованців Волинського обласного еколого-натуралістичного центру. Юні природолюби показали способи використання вторсировини для виготовлення новорічної атрибутики, пропагуючи таким чином апсайклінг серед своїх однодумців з метою очищення планети від забруднення.

Також, за сприяння волинського обласного-еколого-натуралістичного центру нами було проведено відкрите онлайн-заняття на тему «Лікарські рослини наших лісів» для вихованців обласної очно-заочної «Малої лісової академії», де мої вихованці поширили знання про цілющі рослини нашого краю, поповнили їхні знання про видовий склад лікарських рослин та їх застосування.

Шкільне лісництво відіграє велику роль у профорієнтаційній роботі. Так, нещодавно, члени нашого шкільного лісництва взяли участь у коучинг-сесії що відбувалась на базі шацького лісового коледжу на тему «Роль шкільництва у

формуванні професійної орієнтації шкільної молоді». Діяльність учнівського лісництва зіграла важливу роль у профорієнтаційній роботі серед учнів В'язівненського навчального закладу. Так, до прикладу, випускниця нашої школи Коляса Валентина, є студенткою Шацького лісотехнічного коледжу ім. В.В. Сулька і мріє пов'язати, таким чином, свою долю із лісовою галуззю. А нещодавній візит директора Волинського обласного еколого-натуралістичного центру Остапчук Валентини Адамівни, був приємним, для нашого шкільного лісництва, адже кращі його члени отримали сертифікати на вступ до Шацького лісового коледжу, що стало додатковим стимулом для подальшого обрання лісівничого фаху.

Отже, досвід діяльності нашого шкільного лісництва свідчить, що воно є ефективною формою організації природоохоронної роботи учнівської молоді і формуванні екологічної свідомості підростаючого покоління.

А наразі, мої юні лісівники, хоч іще зовсім юні, але впевнено відчують, що є господарями свого краю. Мої вихованці мріють створити «Банк з посадкового та насінневого матеріалу», щоб у післявоєнний час якнайшвидше відновити нашу понівечену Батьківщину. Розуміння причетності до цієї великої справи – і є основним мотивом у прагненні юних лісівників у їх діяльності до збереження природи.

ЛІС ЯК ПРИРОДНА ЛАБОРАТОРІЯ ДЛЯ ОСВІТИ: НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВСЬКИХ ЛІСНИЦТВ.

Інна Курилюк,
керівник учнівського лісництва
Замшанівський ліцей Забродівської сільської ради
Ковельського району Волинської області

Сучасний розвиток освіти диктує нові підходи в організації діяльності учнів на уроках та в позаурочний час. Технологія класно-урочної системи протягом століть виявлялася найбільш ефективною для масової передачі знань, умінь та навичок молодому поколінню. Сьогодні акцент переноситься на виховання справді вільної особистості, на формування в учнів здатності самостійно мислити, здобувати і застосовувати знання, ретельно обмірковувати прийняті рішення і чітко планувати дії, ефективно співпрацювати в різноманітних за складом і профілем групах, бути відкритими для нових контактів і культурних зв'язків. Це вимагає широкого впровадження в освітній процес альтернативних форм і способів освітньої діяльності.

Цим і обумовлено введення в навчально-виховний процес методів та технологій, що ґрунтуються на дослідницькій діяльності учнів.

Науково-дослідна діяльність – це навчання молоді основам дослідницької праці, прищеплення їм творчих навичок виконання наукових досліджень. Це інтелектуальна праця, спрямована на придбання знань, умінь і навичок. Одна із пріоритетних сфер людської діяльності, важливий чинник удосконалення

теоретичної, загально професійної і спеціальної підготовки майбутніх спеціалістів.

Метою науково-дослідної роботи є засвоєння і закріплення теоретичних знань та практичних навичок.

Звідси випливають завдання науково-дослідницької діяльності школярів.

1. Розвиток самостійності. В основі лежить пошук нових знань, здійснюваний безпосередньо учнем. У цьому випадку відбувається розвиток самостійності, необхідної для правильної соціальної адаптації.

2. Самореалізація особистості учня. Науково-дослідницька робота допомагає знайти себе, об'єктивно оцінити свої здібності. Тут важливим стає правильне визначення можливостей кожної дитини, спрямування процесу в потрібне русло.

3. Розвиток комунікативних здібностей. Науково-дослідницька робота сприяє розвитку образного мислення, пам'яті, логіки, змушує вчитися чітко формулювати свою точку зору та наводити аргументи.

4. Розвиток комунікабельних здібностей. У процесі здійснення науково-дослідницької діяльності дитина стає відкритою, соціально активною, вчиться спілкуванню.

В результаті майбутній випускник вмiло використовує набуті в процесі навчання компетентності для успішної самореалізації у житті, навчанні та праці. Завдяки науково-дослідницькій діяльності він вмiє критично мислити, логічно обґрунтовувати позицію, виявляти ініціативу, творити, вирішувати проблеми, оцінювати ризики та приймати рішення.

Учасники Замшанівського учнівського лісництва всебічно досліджують лісові біоценози та їх складові, пишуть наукові роботи та представляють їх на різних конкурсах, доповідають на конференціях та форумах.

Ліс є відкритою системою, всі елементи якої знаходяться у взаємодії і взаємозалежності, тому зміна одного елементу впливає на стан всіх інших. Лісовий біогеоценоз постійно розвивається. Всі процеси у ньому зазнають впливу різних екологічних факторів, у тому числі й антропогенних. Тому дослідження орнітофауни Замшанського лісництва дало можливість отримати інформативні дані про якість та стан лісів, адже птахи є достовірними індикаторами стану природного середовища, яке вони заселяють.

Вивчення і збереження лісової ентомофауни, з'ясування особливостей формування угруповань комах є актуальним і необхідним для пізнання основ стійкості, стабільності й підвищення продуктивності лісових екосистем. Наукове обґрунтування обраної теми дослідження підтверджується у відповіді на запит, поданий Замшанському лісництву Ковельського ДЛГ, адже результати лісоентомологічних досліджень враховуються при розробці нормативних документів із ведення лісового господарства, а також є підставою для розробки методів прогнозування поширення та шкідливості небезпечних видів комах, їхнього обліку, заходів захисту лісу, тощо

Лісопатологічне дослідження дубово-соснових насаджень заказника «Чернявське» вперше проведено в даному регіоні на предмет виявлення

шкідників та хвороб, визначено особливості ураження, поширення та інтенсивність їх розвитку, тип та характер розміщення уражених дерев, окреслено перспективи розвитку хвороб, розроблено та запропоновано практичні рекомендації. Такі дослідження є надзвичайно необхідними для вивчення сучасного санітарного стану лісів, забезпечення їх стійкості та стабільності, підвищення продуктивності лісових екосистем, знання загальних тенденцій розвитку і поширення хвороб використовуються для розробки заходів профілактики і методів боротьби.

Важливими завданнями лісового господарства в сучасних умовах є вдосконалення способів і методів відтворення лісових ресурсів та збільшення обсягів робіт із захисного лісорозведення. Постановка таких завдань потребує отримання насіння з покращеними спадковими властивостями, впровадження найбільш прогресивних технологій вирощування сіянців і лісових культур. Тож гуртківці дослідили посівні якості насіння сосни звичайної зібраного в насадженнях різного типу лісорослинних умов Замшанського лісництва та висіяли в тимчасовому розсаднику поряд з насінням I класу якості, заготовленим з покращених насаджень Дубечнівського лісництва. Навесні 2024 року дослідили біометричні та вагові показники сіянців, а тепер досліджуємо ріст, розвиток та приживлюваність саджанців сосни звичайної, вирощених з насіння зібраного в лісових насадженнях філії «Ковельське ЛГ» ДП «Ліси України» Волинської області.

Наукові проекти учасники Замшанівського учнівського лісництва достойно та результативно представляють на зльоті учнівських лісництв, всеукраїнському біологічному форумі учнівської та студентської молоді «Дотик природи», всеукраїнському конкурсі дослідницько-експериментальних робіт з природознавства «Юний дослідник», всеукраїнській інтернет-олімпіаді «Крок до знань», міжнародній екологічній олімпіаді наукових проектів з охорони довкілля «DreamECO», всеукраїнському конкурсі юних зоологів та тваринників, всеукраїнській акції школярів та учнівської молоді «Ліси для нащадків», всеукраїнському еколого-натуралістичному поході «Біоцит», семінарах та науково-практичних конференціях.

Запорукою успіху наукового дослідження є зацікавленість учня, прагнення до пошуку і бажання нових відкриттів. Дослідницька робота вимагає багато сил та часу, тому дитина повинна бути зацікавленою в результаті, необхідно зробити акцент на відповідальність учня і його виконавську дисципліну, пробудити інтерес і прагнення до творчої діяльності.

ЛІСОВІДВЕДЕННЯ ЯК ПРІОРИТЕТ УЧНІВСЬКИХ ЛІСНИЦТВ

Олена Колядюк, керівник гуртка
«Юні лісівники»

Волинського обласного еколого-натуралістичного центру
Волинської обласної ради

Сьогодні ні для кого не є секретом те, що людство варварськи використовує багатства своєї планети, при цьому, не тільки забираючи все, що можна, але і знищуючи залишається. Ось чому збереження лісів в наш час є однією з найбільш важливих завдань в екології. Основним аспектом у розумінні збереженні не тільки лісів, а й природи в цілому є екологічна пропаганда серед дітей шкільного віку. Тому створення шкільних лісництв є початком, щоб сформувати у дітях розуміння важливості збереження усього живого на землі.

Метою шкільного лісництва є залучення учнів до практичної роботи, сприяти формуванню екологічної свідомості, а також виховувати у школярів любов до природи та відповідальне ставлення до охорони навколишнього середовища. Через діяльність шкільного лісництва учні можуть набувати знання і навички у галузі екології, біології та лісового господарства.

Завдання шкільного лісництва:

- озеленення території школи;
- посадка дерев, кущів, квітів на території школи;
- догляд за рослинами, створення комфортних умов для їх росту.

Підвищення екологічної свідомості учнів:

- Проведення екологічних уроків, лекцій, акцій.
- Формування у учнів розуміння важливості збереження природних ресурсів та екологічної рівноваги.

Моніторинг біорізноманіття лікарських рослин

Проведення робіт зі спостереження лікарських видів рослин.

Участь у природоохоронних заходах

- Організація та участь у заходах з очищення території від сміття, боротьба з забрудненням навколишнього середовища.
- Акції на підтримку збереження лісів.
- Допомога пернатим (виготовлення годівничок)

Залучення учнів до практичної природоохоронної діяльності

- Проведення робіт з посадки лісів, збору насіння, догляду за молодими деревами, ознайомлення гуртківців із «відводом».
- Участь у різноманітних екологічних проектах на рівні школи або громади.

Шкільне лісництво не лише допомагає школярам глибше пізнати природу, але й забезпечує їх участь у вирішенні важливих екологічних проблем на місцевому рівні.

УЧНІВСЬКІ ЛІСНИЦТВА ЯК ФОРМА ПРАКТИЧНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Людмила Шептур, керівник гуртків
Волинський обласний еколого-натуралістичний центр
Волинської обласної ради

Зберігати і примножувати багатства природи-значить служити Вітчизні і людству. Саме цій шляхетній меті сприяють учнівські лісництва, що мають свою історію і традиції. У сучасному світі, коли природне середовище зазнає все більших змін і викликів, надзвичайно актуальним є формування відповідального ставлення до природи ще з дитинства. Одним із найефективніших способів екологічного виховання є діяльність учнівських лісництв. Це не просто гурток чи позакласна активність — це справжня школа любові до природи, турботи про довкілля та практичного навчання.

Сьогодні Любешівське учнівське лісництво об'єднало юних природолюбів, до яких входять учні 7-11 класів. Вчитель природничих наук дає поглиблені знання з біології та екології. Досвідчені лісівники навчають основ лісівництва, науковці надають допомогу у проведенні наукових досліджень та експериментів. Координує роботу учнівських лісництв Волинський обласний еколого-натуралістичний центр.

Ми живемо у непростий час — час війни, коли щодня зіштовхуємось із викликами, які раніше здавались далекими та неможливими. Проте навіть у такі важкі моменти виховання молодого покоління не зупиняється. Навпаки, воно набуває нового, ще глибшого змісту. Екологічна свідомість — це не лише знання про довкілля. Це вміння бачити зв'язок між людиною та природою, розуміння, що все, що ми маємо, це наш дім, наша відповідальність, наш тил. Під час війни це особливо важливо. Бо саме природа дарує силу, спокій і віру. А турбота про неї — це ще одна форма служіння Україні. Саме тому робота учнівських лісництв сьогодні виходить за рамки звичайної екологічної освіти.

Пріоритетними напрямками діяльності учнівського лісництва є: навчально-виховна робота (зокрема, національно-патріотичний напрям), профорієнтаційна робота, науково-дослідницька робота; еколого-просвітницька; виробнича діяльність.

Війна об'єднала українців, як ніколи не було до того. Ми своєю єдністю, стійкістю і хоробрістю здивували увесь світ, і можливо, навіть трішки самих себе. Наші воїни роблять неймовірні речі, а тил сприяє цьому всіма своїми силами.

Приєдналися до благодійної акції «Смілива гривня». Вихованці виготовляли окопні свічки для наших захисників. До Дня Прапора організували та провели природничо-патріотичну велосипедну екскурсію «Велоходом над Стоходом».

Юні лісівники відзначали Всесвітній день миру. Долучилися до Дня вишиванки. У День Гідності та Свободи та День Соборності Україна гуртківці, читаючи рядки поезії, закликали бути гідними тих Героїв, які віддали своє життя за нашу свободу.

За роки своєї участі в роботі учнівського лісництва юнаки і юнки здобули тут першу трудову підготовку. Окремі закінчили вищі і середні спеціальні навчальні заклади лісового господарства, а більшість обрали професії, пов'язані із біологією та екологією. Адже важливим напрямком діяльності учнівського лісництва є проведення профорієнтаційної роботи.

Беручи участь у спільних з лісівниками заходах, школярі отримують додаткові знання з екології і лісогосподарських дисциплін, знайомляться з професіями лісового господарства, отримують теоретичну основу і практичний досвід, які необхідні і важливі при продовженні навчання в середніх і вищих навчальних закладах лісогосподарського і природного профілів.

Знайомимося з різними лісівничими професіями, зі змістом трудової діяльності в галузі кожної з них, з вимогами, які ці професії висувають до людини. Особливо такі заходи на часі, коли юні лісівники незабаром стануть випускниками закладу.

Поводження з вогнем у лісі, правила безпечних прогулянок у масивах прикордоння, користування вогнегасником, як працюють пожежні авто, про сучасні системи відеоспостереження та робота службових собак – це і не тільки вивчаємо на уроках безпеки разом з лісівниками.

З метою залучення учнівської молоді до відтворення лісів, організації просвіти, громадськості щодо збереження біорізноманіття, збалансованого й екологічно безпечного розвитку лісового господарства, постійно беремо участь у різноманітних природничо-екологічних заходах.

З метою запобігання вирубці молодих хвойних дерев, традиційно, у грудні місяці шкільне лісництво проводить щорічну акцію “Збережи ялинку”.

Щороку на допомогу зимуючим птахам вихованці учнівського лісництва проводять операцію «**Годівничка**».

Вивчення місцевої орнітофауни відбувається під час орнітологічних екскурсій. Допитливі природолюби Любешівського шкільного лісництва мандрують екологічним стежками. Важливим напрямом роботи учнівського лісництва є науково-дослідницька діяльність. Юні лісівники є постійними слухачами Малої лісової Академії. Від початку створення учнівського лісництва і до сьогодні триває тісна співпраця з Національним природним парком «Прип'ять–Стохід». Зустрічі відбуваються у різноманітних формах: екскурсії, велоходи, екоквести, семінари, практичні заняття, акції, експедиції, походи.

А ще досліджуємо закони природи. Спостерігаємо за багатим рослинним та тваринним світом. Свою теоретичну роботу члени лісництва поєднують із практичною діяльністю.

Беруть участь у заходах, що відбуваються в рамках програми Президента «Зелена країна», робота на квітниках, для оформлення робочого кабінету насаджують кімнатні рослини.

Кабінет учнівського лісництва — це не просто навчальне приміщення, а справжня лабораторія природи, де юні лісівники здобувають знання, розвивають навички та готуються до практичної роботи в лісі. Тут панує особлива атмосфера любові до довкілля, допитливості й творчості. У кабінеті зібрані гербарії, зразки деревини, муляжі тварин, птахів і комах, а також наочні матеріали, які допомагають учням краще зрозуміти світ живої природи. Крім цього, тут проводяться засідання лісництва, тренінги, вікторини, заняття з лісової справи та підготовка до участі в наукових конференціях і конкурсах. Це місце, де формується екологічна свідомість і зростають майбутні захисники українських лісів.

Учніське лісництво проводить різні форми природоохоронної роботи в навчальному закладі: створення екологічних стежок, проведення спостережень, екскурсій, експедицій, походів; виконання ботанічних і зоологічних практикумів; участі у різноманітних конкурсах, операціях, акціях тощо. Особливо важливо, що заняття учнівських лісництв проводяться безпосередньо в природі. Ліс, поле, водойма — це не просто місце для навчання, це жива лабораторія, де дитина не лише слухає, а бачить, відчуває, переживає. Такі заняття дають більше, ніж будь-який підручник, бо вихованці вчаться через досвід, через дотик до живого.

Коли дитина власноруч садить дерево, спостерігає за птахами, доглядає молодий сад чи прибирає лісову галявину — вона не просто дізнається про природу. Вона вчиться відповідальності, турботі, вдячності. Це виховання серцем. У такий спосіб формується екологічна свідомість не як теорія, а як стиль життя-навіть у часи війни.

Попри війну, природа живе - і в цьому є надія. А наші вихованці-ті, хто плекає цю надію, хто зберігає життя там, де здається все зруйновано. Тому підтримка учнівських лісництв сьогодні це не тільки про екологію. Це про майбутнє України. Зелене, мирне, відповідальне.

Слава Україні! І слава тим, хто ростить коріння миру — навіть під час бурі.

РОЛЬ УЧНІСЬКИХ ЛІСНИЦТВ У ЗБЕРЕЖЕННІ ТА ВІДТВОРЕННІ ЛІСІВ

Світлана Савченко,
керівник учнівського лісництва
Скулинський ліцей Колодяжненської сільської ради
Волинської області

З дитячих літ ми звикаємо до чарівної краси нашої неповторної природи. Любимо бувати в лісі, в полі. Природа стала колицкою людства. І саме їй ми

зобов'язані своїм існуванням. Тож маємо дбати про неї, давати щось навзамін. І маємо це робити постійно, привчати до любові до природи, і зокрема, лісу ще з малечку, виховувати в підростаючого покоління повагу і шану до неї. Щоб бувнерозривний ланцюжок людина–природа.

Скулинське учнівське лісництво Волинського обласного еколого-натуралістичного центру Волинської обласної ради діє в Скулинському ліцеї Колодяжненської сільської ради на базі Ковельського лісового господарства ось уже 30 років.

В даний час налічується 72 члени шкільного лісництва – це учні 6 – 11 класів. До складу шкільного лісництва входить чотири ланки

- Ланка захисту птахів та ссавців
- Ланка по охороні лісу
- Ланка по збиранню насіння, ягід, лікарських рослин
- Дослідницька ланка

Всією роботою керує рада лісництва, яку очолює неодноразова переможниця обласних та всеукраїнських природничих конкурсів лісничий – Сидорук Надія.

Кабінет, де займаються діти, має сучасний вигляд, розміщені інформаційні стенди, які розповідають про флору і фауну рідного краю, наглядна агітація щодо збереження і примноження природних багатств, тощо. Тут є матеріали про охорону лісів, характеристику і класифікацію Скулинського лісу, гербарій лікарських рослин, відомості про рідкісні рослини регіону, звірів і птахів лісу, колекція деревини та кори поширених видів дерев, а також зразки лісового насіння.

Словом, є всі умови для пізнання, вивчення і вдосконалення теоретичних знань про природу, ліс. Все це зроблено завдяки старанням лісничого Скулинського лісництва Лисюка Леоніда Миколайовича.

Розповідаючи про роботу учнівського лісництва, неможливо оминати плідну співпрацю між учнями та лісівниками. Під керівництвом лісівників учні беруть участь у практичних заходах з лісовідновлення, догляду за лісовими культурами, охорони лісів від пожеж та шкідників. Юні лісівники висаджують дерева, збирають насіння, виготовляють шпаківні, проводять фенологічні спостереження, займаються дослідницькою і природоохоронною роботою. Лісівники часто проводять для учнів пізнавальні екскурсії, екологічні уроки та практичні заняття, де діти отримують практичні навички з догляду за лісом, висаджування дерев, спостереження за рослинами і тваринами, вивчення видового складу рослин і тварин у лісі.

Юні лісівники постійно беруть участь у різноманітних природоохоронних конкурсах, акціях, операціях:

- Акція «Зелена весна» - проводяться трудові десанти.
- Акція «Посади дерево» - в шкільному дворі було висаджено сумаха дубильного.
- Акція «Мурашник» - виявили та огородили мурашники.

- Акція «День довкілля» висадили 25 кущів туї на території Скулинського ліцею.
- Акція «Майбутнє лісу у твоїх руках» - висадили сад перемоги на території ліцею.
- Акція «Годівничка» - виготовили годівнички і розвісили їх у шкільному саду.
- Акція «Збережи ялинку» пройшла під девізом «Почни з себе – збережи ялинці життя!».
- Проект «Сортування сміття – це шлях до кращого життя».

Вихованці шкільного лісництва є постійними учасниками зльоту учнівських лісництв, і вже кілька років підряд займають призові місця.

На IV Всеукраїнському зльоті шкільних лісництв Ющик Олена отримала срібну медаль – II місце в номінації науково-дослідних робіт.

На VIII Всеукраїнському зльоті шкільних лісництв команда нашого лісництва виборола I місце, а Савченко Галина була срібним призером в номінації науково-дослідницьких робіт.

В 2024 році юні лісівники втретє представили Волинь на Всеукраїнському зльоті учнівських лісництв і зайняли I місце.

Важливим напрямком в роботі учнівських лісництв є профорієнтаційна робота, яку координує Волинський обласний еколого-натуралістичний центр.

Вихованці учнівського лісництва є активними учасниками Природничої школи секції «Флористика», «Юні медики», «Юні ветеринари» та Малої лісової академії. Це чудова можливість поглибити свої знання про ліс, розвинути практичні навички, сформувані екологічну свідомість: розуміння важливості збереження довкілля та відповідального ставлення до природи.

Юні лісівники за сприянням Волинського обласного еколого-натуралістичного центру в рамках очної сесії слухачів обласної природничої школи мають можливість поспілкуватися з фахівцями Технічного фахового коледжу Луцького національного технічного університету, академії рекреаційних технологій та права, медичного, біологічного та лісового і садово-паркового господарства Волинського національного університету Лесі України. Мали можливість попрацювати в різноманітних практичних платформах, відвідати майстер-класи з різних спеціальностей та наочно познайомитися з особливостями навчання. Саме такі заходи дають можливість безпосередньо познайомитися із професією в реальних умовах та зробити правильний вибір в майбутньому. Щороку випускники учнівського лісництва вступають на навчання в лісотехнічні вузи.

За ініціативи Волинського еколого-натуралістичного центру вихованці шкільного лісництва мали можливість взяти участь в Українсько-Польському проекті «Сприяння дітям в екологічній і соціальній адаптації».

Кілька років підряд юні лісівники є серед запрошених на новорічну церемонію нагородження переможців всеукраїнських конкурсів «Зоряне екологічне саяво» організовану Волинським обласним еколого-натуралістичним центром.

Завдяки тісній співпраці учнівського лісництва з Волинським обласним еколого-натуралістичним центром і Ковельським лісовим господарством підвищується екологічна свідомість учнів, формується відповідальне ставлення до природи, та стає першим кроком у професійному самовизначенні майбутніх лісівників.

АНАЛІЗ ЛІСОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТЕНЖАРИЧІВСЬКОГО ЛІСНИЦТВА ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКОГО НАДЛІСНИЦТВА ЗА 2021-2025 РОКИ

Анатолій Гетьманчук,
доцент кафедри лісового та садово-паркового господарства

Юлія Босак,
викладач, старший лаборант кафедри лісового
та садово-паркового господарства

Олег Приступа,
студент бакалавр 3 року навчання
Волинський національний університет
імені Лесі Українки. м. Луцьк

Лісові відновлення – стратегічне завдання для збереження екології лісів України. Учнівські лісництва важливі для формування екологічної свідомості молоді.

Ознайомлення учнів з досвідом процесу створення лісових культур є важливим для формування екологічної свідомості та практичних навичок у лісівництві. Учням важливо розуміти основні етапи лісові відновлення: вибір ділянки, підготовку ґрунту, вибір порід дерев, методи та схеми посадки та догляду за саджанцями. Оскільки успіх створення лісових культур залежить від правильного застосування технологій з урахуванням місцевих (типологічних) умов, знання цих аспектів допомагає учням розуміти важливість екологічної стабільності.

Лісові масиви піддаються постійним змінам. Антропогенний вплив, зміни клімату суттєво впливають на біологічну стійкість та продуктивність лісових ценозів.

Для успішного вирішення цього завдання є вивчення регіонального досвіду створення лісових культур, який враховує всі місцеві нюанси та особливості.

Аналіз лісокультурного фонду Стенжаричівського лісництва за останні п'ять років [1] у розрізі типів лісорослинних умов наведений на рис. 1:

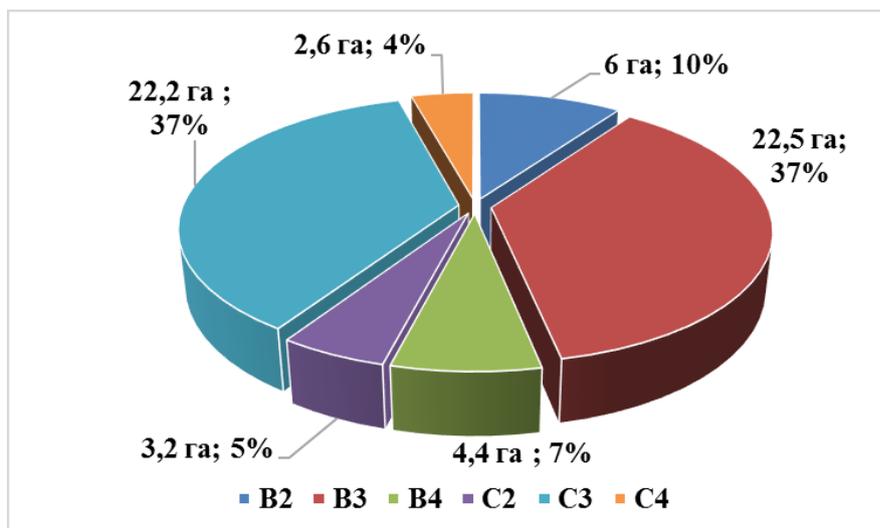


Рис. 1. Розподіл лісокультурного фонду Стенжаричівського лісництва 2021-2025 років за типами лісорослинних умов

Як видно з рис. 1, переважаючим типом лісорослинних умов за останні п'ять років були вологі субори (B3) на долю яких припадає велика частина лісокультурного фонду – 37%, таку саму частину (теж 37%) займають вологі судіброви або складні субори (C3). Свіжі субори (B2) займають меншу частину, на них припадає 10%. Менше 10% припадає на складні сири субори (C4) та всього 5% становлять сухі судіброви або складні субори (C2). Наведений розподіл свідчить про відносно родючі та достатньо зволожені умови для зростання лісових культур.

З аналізу даної діаграми теоретично впливає, що головними породами у цьому лісництві можуть бути сосна звичайна у суборах та дуб звичайний у судібровах. У сирих умовах – вільха чорна.

Розподіл лісокультурного фонду [1] за схемами змішування, наведений на рис. 2, підтверджує цей теоретичне припущення.

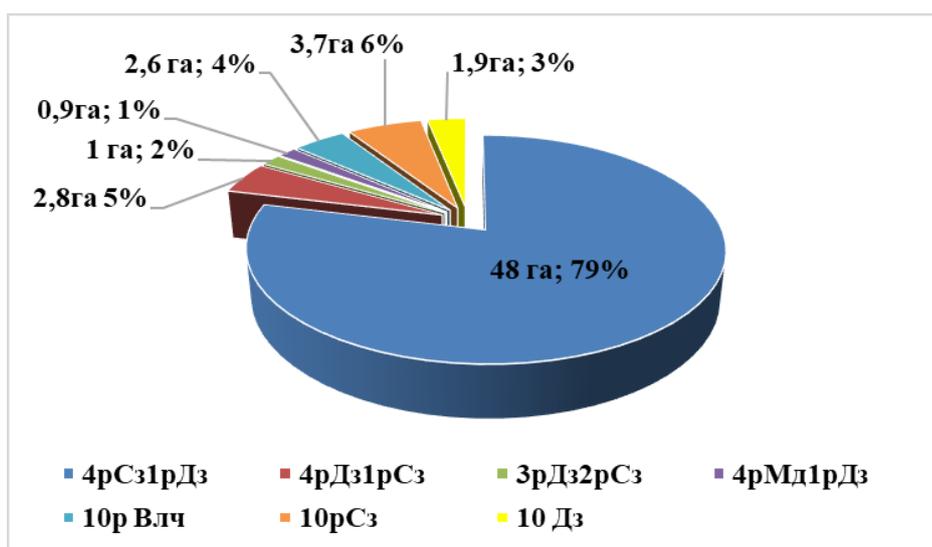


Рис. 2. Розподіл лісокультурного фонду Стенжаричівського лісництва 2021-2025 років за схемами змішування

Відповідно до рис. 2, сосна звичайна є головною породою на 51,7 га площі лісокультурного фонду (85%). На дуб звичайний припадає 5,7 га, що становить 9 %. На 4% площі головною породою є вільха чорна, що співрозмірно з відсотком складних сирих суборів – С4 (рис.1)

При аналізі лісокультурного фонду ми звернули увагу на наявність чистих культур сосни (схема змішування 10 Сз), на долю яких припадає 6 % площі лісокультурного фонду. Акцентування уваги на ці ділянки спричинено вимогою Правил відтворення лісів щодо недопущення формування чистих хвойних лісових масивів [2]. Ретельний аналіз показав, що ці 6 % включають в себе чотири ділянки: три площею по 0,9 га та ще одну площею 1 га. Зважаючи на малі розміри виділів, малоймовірно, що вони в майбутньому можуть призвести до утворення великих чистих хвойних лісових масивів, а тому ці випадки не є порушенням вимог Правил відтворення лісів.

Підсумовуючи вище наведене, можна стверджувати, що лісові культури в Стенжаричівському лісництві створюють на типологічній основі.

Використані джерела

1. Книга лісових культур Стенжаричівського лісництва Володимир-Волинського надлісництва ДП «Ліси України» за 2021-2025 роки.

2. Правила відтворення лісів, затверджено Постановою КМУ від 1 березня 2007 р. № 303 [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України. Джерело: офіц. сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=303-2007-%EF>

МАЙБУТНІ ГОСПОДАРИ ЗЕМЛІ: З ДОСВІДУ РОБОТИ УЧНІВСЬКИХ ЛІСНИЦТВ ХАРКІВЩИНИ

Ольга Ярошенко

Комунальний заклад «Харківський обласний
Палац дитячої та юнацької творчості»

Основними завданнями діяльності учнівських лісництв є: формування життєвих компетентностей, сприяння професійному самовизначенню учнівської молоді; залучення до ефективного використання та відтворення лісових ресурсів; екологічне виховання, що є складовою національно-патріотичного виховання зростаючої особистості; розвиток учнівського самоврядування.

Учнівське лісництво діє на спеціально закріпленій за ним ділянці лісу відповідно до договору, укладеного між закладом освіти, з однієї сторони, та державним лісогосподарським підприємством, із іншої сторони [1]. Зустрічі з природою – завжди свято і новий крок у пізнанні світу. Могутність країни – в душі народу. Чим ширша, вільніша ця душа, тим більшої величі й сили досягає держава. А найкраще виховує цю широту душі природа.

Людина народжується для того, щоб лишити слід на цій Землі. Такі добрі сліди у вигляді нових лісів створюють члени учнівських лісництв Харківщини. Дуальна освіта в учнівських лісництвах закладів освіти та лісгосподарських підприємств – дієва форма підготовки екологічно освічених школярів, формування відповідального відношення до навколишнього природного середовища, залучення до практичної природоохоронної роботи [2].

У Харківській області організовано роботу 9 учнівських лісництв, із яких робота 2-х лісництв повністю призупинена у зв'язку з воєнними діями.

Робота учнівських лісництв організована на базі закладів освіти: Бабаївський ліцей Височанської селищної ради Харківської району ради Харківської області (16 учнів); Комунального закладу «Чемужівський ліцей» Зміївської міської ради Чугуївського району Харківської області (18 учнів); Комунального закладу «Утківський ліцей» Мереф'янської міської ради Харківської області (25 учнів); Люботинської загальноосвітньої школи I-III ступенів Люботинської міської ради Харківської області (20 учнів); Комунального закладу «Шелестівський ліцей Коломацької селищної ради Богодухівського району Харківської області» (22 учні); Комунального закладу «Васщевський ліцей Безлюдівської селищної ради» Харківської області (20 учнів); Комунального закладу «Гутянський ліцей» Богодухівської міської ради Богодухівського району Харківської області (16 учнів).

Швидко плине час, мине небагато років, і сьогоднішні діти увійдуть у доросле життя. Зусилля педагогів, їх щоденна клопітка праця неминуче залишить у дитячих душах необхідний обсяг знань із охорони природи, а бережливе, грамотне ставлення до навколишнього природного середовища стане їх найпершою заповіддю.

Координаційними центрами організації роботи учнівських лісництв закладів освіти Харківської області є Комунальний заклад «Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості», обласна рада громадської організації «Обласне товариство лісівників України», державні підприємства лісового господарства ПІВНІЧНО-СХІДНОГО МІЖРЕГІОНАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ ЛІСОВОГО ТА МИСЛИВСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА. На Всеукраїнському рівні – Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді Міністерства освіти і науки України та Всеукраїнська громадська організація «Товариство лісівників України».

Збройна агресія РФ проти України внесла свої корективи у роботу учнівських лісництв Харківської області.

Відвідувати ліс, брати участь у практичних заходах із його відновлення, закріплення посадками схилів ярів, берегів ставків і річок, проведення обліку рослин і тварин, розселення лісових мурашок стало неможливим через безпекову ситуацію. Впроваджуючи педагогіку партнерства, вчителі – керівники учнівських лісництв Харківщини, знайшли можливість продовжити діяльність учнівських лісництв Харківщини.

Результативною є спільна робота експериментально-пошукового характеру з ученими-науковцями Харківського обласного товариства

лісівників України, Українського науково-дослідного інституту лісового господарства та агролісомеліорації імені Г. М. Висоцького, Інституту педагогіки відділу біологічної, хімічної та фізичної освіти НАПН України.

Цікавою формою стало проведення віртуальних пізнавальних екскурсій на теми «Скарби лісу», «Мандрівка лісовою країною», «Біорізноманіття та лісове господарство», «Природно-заповідний фонд України», «Пам'ятки природи Харківщини», «Історичні та знамениті дерева України».

Ефективною виявилася агітаційна та пропагандистська діяльність юних лісівників: розробка відеороликів, листівок, плакатів на захист первоцвітів, підгодівлі птахів, збереження зелених насаджень, роль комах у природі.

Для дітей молодшого шкільного віку члени учнівських лісництв проводять відеоконференції, на яких в ігрових формах роз'яснюють роль лісів.

Важливим є вивчення правил безпечної поведінки у лісі. Діти початкових класів краще засвоюють ці правила, адже юні лісівники користуються у них повагою, та ще й цікаво розповідають, приводячи приклади з власного досвіду:

1. Якщо ти ідеш у ліс із друзями, подавайте одне одному сигнали, щоб не загубитися; перегукуйтесь, плескайте у долоні.

2. Намагайся запам'ятовувати свій шлях або робити для себе помітки.

3. Тримайся подалі від диких тварин, особливо від їхніх дитинчат – поруч із ними обов'язково будуть дорослі тварини. Небезпечним може виявитися не лише вовк або дикий кабан, але й олень, лось, лисиця.

4. Уважно дивись під ноги, обдивляйся впалі дерева та колоди перед тим, як сісти відпочити – там можуть бути змії. Якщо тебе або товариша вкусить змія, зразу ж видави з ранки краплю крові з отрутою і висмоктуй кров із ранки впродовж півгодини, весь час спльовуючи (але це можна робити, коли у роті немає поранень). Потім щільно перев'яжи руку чи ногу вище місця укусу, але так, щоб вона не заніміла. І негайно до лікарні.

5. Якщо ти заблукав:

- пригадай останню прикмету, на яку ти звернув увагу (повалене дерево, зламана гілка) і спробуй знайти до неї дорогу;

- прислухайся - можливо, твої друзі або батьки зовсім поруч;

- пам'ятай: мурашники завжди розташовуються з південного боку дерева, пенька або куща; а моху найбільше з північного боку. Але, щоб скористатися цими прикметами, треба звернути увагу, у якому напрямі ти йшов із самого початку.

Щорічно 21 березня, у Всесвітній день лісу юні лісівники Харківщини беруть участь у акції «Первоцвіт». Не кожен задумується над тим, яку шкоду природі завдають «мисливці за первоцвітом». Саме тому члени учнівських лісництв проводять роз'яснювальну та агітаційну роботу на захист первоцвітів. Усі перші квіти весни занесені до Червоної книги України, тому масово зривати їх заборонено. Квітка постоїть у склянці день-два, і ми її викинемо, а природі цим завдамо непоправної шкоди, бо наступного року вирвана з цибулиною із землі квіточка вже не проросте...

Юні природоохоронці звертаються до дорослих і дітей Харківщини: «Збережемо зелений скарб рідної природи! Залишимо квітучу красу у лісі!».

Інноваційною формою практичної складової стало проведення онлайн зустрічей із працівниками державних лісгосподарських підприємств. Це дало змогу поглибити знання з основ лісознавства, ознайомитися з інноваційними технологіями вирощування лісових культур, із основами дослідницької діяльності, ознайомитися з науковими об'єктами, що мають статус національного надбання.

Працівники лісгосподарських підприємств пояснюють, що розумне користування дарами природи – невід'ємне право людини. Проте неприпустимо знищувати і пошкоджувати дерева. Кожне пошкодження – шлях для різних інфекцій. Дереву намагаються заліковувати свої рани, витрачають на це багато життєвих сил, передчасно гинуть.

Заслуговують на увагу бесіди про лісові пожежі, які завдають величезної шкоди лісам. Це страшне лихо не тільки для деревної рослинності, але й для всього живого. Основна причина їх виникнення – порушення протипожежних правил відпочиваючими та іншими людьми, які перебувають у лісі. Гинуть не тільки дерева, а й птахи, звірі, вигорєє лісова підстилка і верхній шар ґрунту.

За кілька хвилин вогонь може знищити те, що виросло за кілька десятиріч. Пожежа завдає величезної шкоди навіть тоді, коли вона поширюється лише по землі і не переходить на крони дерев. При цьому горить лісова підстилка, гинуть корисні комахи і мікроорганізми. Вогонь ослаблює дерева. На них нападають шкідники, і з часом дерева гинуть.

Дуже цінними є поради лісничих щодо безпечної поведінки з вогнем. У лісі, зокрема в суху погоду, слід суворо додержуватися протипожежних правил. Багаття розкладати дозволяється у виняткових випадках в сиру погоду лише тим, хто проводить у лісі якісь роботи. Перш ніж розкласти вогонь на галявині, в визначеному для цього місці знімають дернину і відносять її вбік. На галявині виривають суху траву. Якщо ґрунт торф'янистий, то розводити багаття категорично забороняється, бо це може призвести до підземної пожежі.

Коли потреба у вогні зникає, його гасять, заливаючи водою або закидаючи землею, а дернину кладуть на місце. У зелених зонах міст і сіл вогонь нікому розкладати не дозволяється. У суху погоду забороняється навіть відвідувати хвойні лісонасадження.

Для запобігання пожежам ліс очищають від хмизу, сухостою, сміття, влаштовують спеціальні протипожежні смуги, на пісках і супіщаних землях вирощують стійкіші проти вогню хвойно-листяні насадження.

Ефективним для формування життєвої компетентності є метод проєктів, що передбачає вирішення певної проблеми та орієнтується на самостійну дослідницьку діяльність учнів – індивідуальну, парну, групову. Практикуємо підготовку мініпроєктів. Типи проєктів найрізноманітніші: дослідницькі, творчі, ігрові, інформаційні, практично-організаційні тощо. Обов'язковою умовою завершення роботи над проєктом є створення презентації.

Цікавою є презентація проєкту «Рослинна лісова аптека». Вихованці дослідили, чим можуть бути корисні ті чи інші рослини, які їхні властивості допоможуть покращити наше здоров'я. Учасники проєкту поділилися своїми знахідками та відкриттями, рецептами чаїв із цілющих трав, малюнками, фотографіями, створили електронний довідник корисних властивостей рослин України, систематизували матеріал із теми «Народна медицина українців», у класній кімнаті створили куточок кімнатних лікарських рослин «Аптека на підвіконні».

Юні лісівники – активні учасники еколого-натуралістичних заходів, що проводить Палац: II (обласного) етапу Всеукраїнського конкурсу «Земля – наш спільний дім»; I (обласного) етапу Всеукраїнського юнацького фестивалю «В об'єктиві натураліста»; обласних етапів всеукраїнських конкурсів «Птах року», «Годівничка», «День зустрічі птахів», «Моя країна – Україна!», «Зелена естафета», «Щаслива лапа», «Новорічна композиція», «Український сувенір», акції «Первоцвіт»; заходів до Дня довкілля та Дня охорони навколишнього природного середовища.

З метою активізації роботи учнівських лісництв і профорієнтації учнівської молоді щороку (починаючи з 1998 року) Палац спільно з громадською організацією «Обласне товариство лісівників України», державними підприємствами лісового господарства ПІВНІЧНО-СХІДНОГО МІЖРЕГІОНАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ ЛІСОВОГО ТА МИСЛИВСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА проводить обласний зліт учнівських лісництв, переможці якого беруть участь у Всеукраїнському зльоті учнівських лісництв.

У 2024 році юні лісівники Бабаївського учнівського лісництва (керівники – Прокопенко Наталія Іванівна та Сидоренко Сергій Васильович) на Всеукраїнському рівні були нагороджені грамотою Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді Міністерства освіти і науки України за високий рівень представленої лісогосподарської і дослідницької роботи у Всеукраїнському зльоті учнівських лісництв.

Кожна людина в міру своїх можливостей повинна зробити свій внесок у захист і збереження природи. Навколишнє природне середовище потребує нашого захисту. Охорона природи повинна стати моральною категорією і користуватися пріоритетом за будь-яких ситуацій.

Ми впевнені, що більшість вихованців учнівських лісництв виберуть справою свого життя саме лісівничі професії, будуть активно відновлювати та примножувати лісові багатства України у повоєнний час.

Використані джерела

1. Положення про учнівські лісництва, затверджено наказом МОН України від 30.01.2015 № 66, зареєстровано в Міністерстві юстиції від 27.03.2015 № 339/26789 URL: <https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2015/01/SHYL.pdf>
2. Концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа», URL: <https://mail.google.com/mail/u/0/#sent/KtbxLzGHgDGMkbSnfGbNGnZDHjDQHwhzsB?projector=1&messagePartId=0.1>

3. КОНЦЕПЦІЯ позашкільної еколого-натуралістичної освіти на основі компетентнісного підходу, URL: <https://nenc.gov.ua/wpcontent/uploads/2017/01/kkp.pdf>

4. Відпочинок у лісі. Правила пожежної безпеки. URL: <https://naurok.com.ua/prezentaciya-vidpochinok-u-lisi-pravila-pozhezhno-bezpeki-239508.html>

ЕКСКУРСІЇ ЗА ПРОГРАМОЮ «ЕКОЛОГІЧНИМИ СТЕЖКАМИ РІДНОЇ УКРАЇНИ» ЯК ЗРАЗОК ЕКОПРОСВІТНИЦЬКОЇ РОБОТИ СЕРЕД УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ, В ТОМУ ЧИСЛІ ДІТЕЙ З ООП

Олена Войтенко,
відмінник освіти України, вчитель-методист,
асистент вчителя
Лиманський ліцей №4 Лиманської міської ради Донецької області

Світ-це книга.

І хто не подорожував по ньому –
прочитав у ній лише одну сторінку.

Августин Аврелій

Школа, а тим більше, позашкільля - це майданчик екологічної просвіти учнівської молоді. Однією з форм навчально-виховної роботи, що має більше, ніж столітню історію, є «екскурсія (від лат. excursio — прогулянка, поїздка, похід) колективне відвідування музею, пам'ятного місця, виставки, підприємства тощо; поїздка, прогулянка з освітньою, науковою, спортивною або розважальною метою».[1]

Значення таких екскурсій в сучасному освітньому процесі є безцінним. Навчальна екскурсія проводиться за межами навчального закладу. Під час екскурсії в природу, відвідування музеїв тощо педагоги мають на меті не лише узагальнення чи унаочнювання матеріалу, що вивчається в школі, чи пізнання учнями нових цікавих відомостей. Саме під час таких заходів відбувається і розвиток ерудиції, культури, критичного мислення, і покращення психоемоційного стану дитини. «Навчальні екскурсії проводяться для учнів 1-4 класів протягом 4 днів тривалістю не більше 3 академічних годин на день; навчальна практика та екскурсії для учнів 5-8-х і 10-х класів проводяться протягом 10 днів: у 5-6-х класах - по 3 академічні години на день, у 7-8 класах - по 4 академічні години, у 10-х класах - по 5 академічних годин на день».[2]

Слід зазначити, що є випадки довготривалих екскурсій. Прикладом можуть бути багатоденні екскурсії до музеїв, історичними, культурними та екологічними місцями, які, навіть під час війни, проводяться для дітей з багатостраждальної Донеччини. «Подорожі відбувалися в рамках Міжвідомчої регіональної програми «Екологічна просвіта та інформування для сталого розвитку Донеччини на 2020-2025 роки»[5] (яка працює з 2016 р.). Екскурсії

були об'єднані програмою «Екологічними стежками рідної України», проходили «за маршрутами:

- * «Козацька слава»,
- * «Карпатські мандрівки»,
- * «Намісто київських парків: осінні спостереження»,
- * «Природна та культурна спадщина Черкащини»

та мали 4 складові:

1. Екологічна просвіта та природоохоронні заходи,
2. Психологічна підтримка та зміцнення ментального здоров'я.
3. Формування патріотизму та поваги до української культури.
4. Оздоровлення та відпочинок.

З 2023 року захід «Екологічними стежками рідної України» реалізується в рамках Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Як ти?», ініційованої Оленою Зеленською».[3]

За період з 2016 року по теперішній час майже 10000 дітей стали учасниками програми «Екологічними стежками рідної України». А понад 800 педагогів, асистентів учителів, вихователів навчальних закладів області, в тому числі й представники Донецького обласного еколого-натуралістичного центру, стали волонтерами, що супроводжували юних мандрівників, закріпленої за ними групи у 10-15 дітей, під час екскурсій, термін кожної з них був 7 днів. На замовлення Донецької ОВА виконавцем заходу «Екологічними стежками рідної України» став ТОВ «Центр освіти та інформації», а партнером програми – Департамент освіти і науки Донецької обласної державної адміністрації, Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, Інститут проблем виховання Національної академії педагогічних наук України, Всеукраїнська екологічна ліга.

Під час екскурсій дітям з Донецької області, які (за умовою замовника – Донецької ОВА) «перебувають або перебували на територіях, на яких ведуться/велися воєнні дії»[5], дорослі, небайдужі до майбутнього країни, подарували незабутні враження та емоції, чимало цікавих знань про природу. При цьому діти постійно долучалися до вивчення історичної спадщини нашої країни: відвідували історико-краєзнавчі музеї, виставкові зали, філармонію, музеї під відкритим небом, зоопарк тощо. Організатори мали на меті «ознайомлення дітей та молоді Донеччини з природною, культурною та історичною спадщиною України, надання психологічної підтримки з використанням рекреаційного потенціалу природних екосистем...»[5].

Наприклад, вдень учасники подорожі «Природна та культурна спадщина Черкащини» постійно мандрували: музеї в Каневі, Моринцях, Шевченковому, Виграїві... Такі краєзнавчі екскурсії надавали великі можливості для встановлення міжпредметних зв'язків в актуалізації знань з історії, літератури, географії, були відображенням цілісності природи і соціального життя людини.

Після обіду та ввечері були години дослідів та експериментів, екскурсій або прогулянок у природу, пізнавальні роботи з екологами, цікаві заняття з

психологами, неповторні зустрічі з іншими гостями. І ще багато різних заходів, які були заздалегідь заплановані організаторами та відбувалися на території дитячого табору: участь у творчих майстернях (малювання, рукоділля), навчання бойовим мистецтвам козаків (стрільба з луку), підготовка та виступи з театралізованими виставами за різними напрямками народознавства (режисерами та акторами вистав були самі діти), залучання до оздоровчих заходів та спорту тощо.

Для успішної реалізації плану виховної роботи супроводжуючі педагоги мали в колективі незнайомих до цього часу дітей у мінімальні терміни створити атмосферу довіри, товаристкості, вчити дотримуватися режиму дня та виконання правил гігієни, слідкувати за своєчасним приходом дитини до їдальні, на заходи, які організовувалися у другій половині дня або ввечері, до автобусу, що має всіх одноставно везти до музею чи зоопаку тощо. Також педагоги налаштовували дітей на сприйняття інформації від екскурсоводів чи гостей дитячого табору - екологів та психологів, залучених до участі у програмі. Саме вчителі-практики та асистенти вчителів, що за роки роботи під час чергувань на перервах у своїх школах, довели до автоматизму вміння швидко реагувати на розгубленість дітей, які не вміють себе чимось зайняти, крім ігор у гаджеті. Тому дорослі у вільний час від запланованих заходів, дослідів у природі, екскурсій знаходили можливість знову і знову долучити хлопчиків та дівчаток до активних форм взаємодії. Особлива увага була приділена безпеці життєдіяльності: проводилися відповідні бесіди, інструктажі, тренінги, наприклад, безпековий тренінг «Алгоритм дій під час оголошення повітряної тривоги», участь у якому допомогла всім узгоджено, організовано, правильно діяти із-за виникнення небезпеки, що привела до випадку вимушеного перебування у бомбосховищі (сертифікованому, дуже добре облаштованому).

Також додаткова увага приділялася дітям з особливими освітніми потребами, яких за короткий час супроводжуючий мав інтегрувати в сучасні обставини, при цьому повинен був «мати ставлення до дитини як до об'єкта насичування корисними знаннями, зосереджуючись на формуванні життєвої компетенції».[4] І обов'язково допомогти такій дитині усвідомити інформацію під час екскурсій. У силу своїх особливостей дитина з ООП могла відволікатися, не слухати екскурсовода тощо, тому що екскурсовод детально надавав інформацію, розповідав про різноманітні факти, яких для дитини з ООП забагато. І далі знову вся справа у педагогічній майстерності супроводжуючого групи, якому необхідно було допомогти такій дитині усвідомити подану інформацію, не відволікаючи інших учасників від прослуховування промови екскурсовода. «Пояснення мають бути чіткими, короткими й образними. Вчитель повинен точно формулювати основні думки і доводити їх до розуміння» [4] дитини з особливими освітніми потребами.

Протягом подорожей, на різних заходах, що відбувалися на території дитячого табору, дорослі, надаючи приклад доброзичливого ставлення до всіх дітей, зароджували у серцях малечі такі ж теплі почуття дружби,

взаєморозуміння, підтримки. Завдяки взаємодії всіх дорослих, причетних до екскурсій у природу, до визначних та пам'ятних місць, учнівська молодь, в тому числі діти з ООП, розширили кругозір, дізналися нові відомості про видатних постатей рідної країни, познайомилися з історичною спадщиною та творчістю українських митців, зокрема активно долучились до вивчення творчості Тараса Григоровича Шевченка. У дітлахів розвивалися спостережливість, уміння бачити те, що раніше відбувалося поза їх увагою, вироблялися практичні навички і вміння, такі як, орієнтування в просторі, визначення видів рослин, комах, птахів, формувалися уявлення про їх життя, живлення, значення для природи рідного краю. Також було отримано позитивний результат у невимушеному вивченні правил екологічної та особистої безпеки, норм екотуризму, новий досвід щодо проведення деяких досліджень та спостережень у природі. Крім того учасники екскурсій отримали незабутні враження від знайомства з новими друзями, з новими умовами життя та взаємодії в колективі, а також відбувся процес відновлення ментального здоров'я.

На згадку про мандри всі учасники подорожі отримали футболку, кепку, екосумку, ручки та зошити мандрівника з емблемою програми «Екологічними стежками рідної України», інші подарунки та призи.

Завдання програми «Екологічними стежками рідної України» були виконані кожною з груп. Маємо надію на проведення таких необхідних, гарно підготовлених екскурсій і в наступні роки.

Використані джерела

Вікіпедія. Екскурсія (значення). [Текст.] Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%95%D0%BA%D1%81%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%81%D1%96%D1%8F> (%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F) (Дата звертання: 02.04.2025).

1. Методичні рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу під час проведення навчальних екскурсій та навчальної практики учнів загальноосвітніх навчальних закладів (Додаток до листа МОНУ від 06.02.08 № 1/9-61). [Текст.] Режим доступу: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/2617/ (Дата звертання: 02.04.2025).

2. Програма «Екологічними стежками рідної України». [Текст.] Режим доступу: https://www.facebook.com/profile.php?id=100069340605059&locale=be_BY (Дата звертання: 02.04.2025).

3. Сергієнко Д.Л. Організація та проведення екскурсій в природу і сільське господарство у допоміжній школі. - К., 1955. - 25 с.

4. Школярі з вчителями Донеччини знайомились з природною та культурною спадщиною Черкащини. Публікація Донецької ОВА. [Текст.] Режим доступу: <https://www.facebook.com/share/p/19aHZUoR4E/?mibextid=wwXIf> (Дата звертання: 02.04.2025)

БІОРІЗНОМАНІТТЯ ТА ЙОГО ОХОРОНА: ВКЛАД МОЛОДІ

Тетяна Горбач

Філія №2 Сухополов'янського ліцею
Сухополов'янської сільської ради Чернігівської області

Біорізноманіття – це основа життя на Землі, що включає в себе сукупність видів рослин, тварин, мікроорганізмів та екосистем. Однак, через діяльність людини, різноманіття живого стрімко скорочується, що загрожує екологічній рівновазі та майбутньому нашої планети. За даними ООН, нині під загрозою зникнення перебуває близько 1 мільйона видів живих організмів. Основними причинами втрати розмаїття живої природи є вирубка лісів, забруднення довкілля, зміни клімату та браконьєрство.

У цьому контексті молодь відіграє ключову роль у збереженні біорізноманіття, адже саме їй належить будувати майбутнє. Молоді люди мають змогу впливати на екологічну ситуацію через освіту, участь у природоохоронних проєктах, наукову діяльність та пропагування екологічно відповідального способу життя.

Екологічна освіта та виховання:

Формування екологічної свідомості, виховання любові до природи та профорієнтація у сфері екології є важливими складовими процесу збереження довкілля. Учнівські лісництва сприяють формуванню екологічної свідомості та вихованню відповідального ставлення до природи, адже вони дозволяють молоді здобути практичні навички догляду за лісами, вивчення флори та фауни, а також брати участь у відновленні природних екосистем.

Окрім цього, важливу роль у вихованні екологічно свідомої молоді відіграють громадські організації та екологічні проєкти. Наприклад, в Україні діє програма "Зелена країна", у межах якої школярі та студенти висаджують мільйони дерев по всій країні. Також існують молодіжні ініціативи, такі як "Let's do it, Ukraine", що залучають молодь до прибирання природних територій.

Учнівські лісництва – це надзвичайно важлива складова екологічної освіти та практичної природоохоронної діяльності молоді

Освіта та поширення інформації:

залучення до освітніх програм, семінарів та тренінгів, щоб підвищити свою обізнаність про проблеми біорізноманіття;

використання соціальних мереж та інших онлайн-платформ для поширення інформації про важливість збереження природи та залучення до цього процесу своїх однолітків;



проведення екологічних лекцій та майстер-класів у школах та університетах.

Участь у природоохоронних проєктах:



приєднуватися до волонтерських програм, спрямованих на відновлення екосистем, очищення територій від сміття та збереження рідкісних видів участь у трудових та творчих акціях, зокрема, у «Дні зустрічі птахів», «Зробимо ліс чистим», «Дні довкілля», «Дерево миру», мінімарафон «Водяний дракон» та інших.

організація природоохоронних ініціатив, такі як створення екологічних стежок, висадження дерев та організація екологічних акцій;

догляд за лісовими насадженнями, сприяння боротьбі з браконьерством та незаконною вирубкою лісу.

Наукові дослідження:

проведення досліджень, спрямованих на вивчення біорізноманіття та розробку ефективних методів його збереження;

участь у наукових конференціях та публікація результатів своїх досліджень у наукових журналах;

використання сучасних технологій (наприклад, дронів або супутникових знімків) для моніторингу стану екосистем.

Виконані дослідницькі проєкти:

Поширення червонокнижних видів рослин на території Кам'янського лісництва.

Оцінка особливостей щільності та просторової структури популяції червонокнижних та ранньоквітучих видів рослин.

Оцінка особливостей позагніздової діяльності мурах на території кам'янського лісництва

Біологічні особливості декоративних кущів у зв'язку з інтродукцією на території прилуцької дослідної станції. Способи їх розмноження території Ка'мянського лісництва.

Оцінка вікових особливостей популяції червонокнижних та ранньоквітучих видів рослин за допомогою комп'ютерної програми ANONS.

Екологічно відповідальне споживання - шлях до сталого розвитку

Екологічно відповідальне споживання – це один із ключових кроків на шляху до збереження біорізноманіття.

Робити свідомий вибір на користь екологічно чистих продуктів та послуг, зменшуючи свій екологічний слід.

Пропагувати безпечний для довкілля відповідальний спосіб життя серед своїх друзів та родичів.

Зменшувати свій вуглецевий слід шляхом вибору транспорту з низьким рівнем викидів , зменшення споживання енергії та відповідального харчування.

Підтримувати FSC-сертифікацію, обираючи папір, меблі та інші товари з відповідним маркуванням.

Також важливо розуміти, що масовий надмірний споживацький підхід сприяє знищенню лісів, виснаженню ресурсів та забрудненню довкілля. Молодь може відігравати ключову роль у зміні цієї тенденції, підтримуючи ініціативи сталого розвитку та популяризуючи культуру відповідального споживання. Використання соціальних мереж, блогів та інших онлайн-платформ для поширення інформації про екологічно відповідальне споживання.

Організація природоохоронних акцій та заходів, таких як: прибирання територій, посадка дерев, лекції та семінари про екологічно відповідальне споживання.

Подання особистого прикладу екологічно відповідального способу життя.

Учні та студенти мають можливість формувати нові екологічні тренди та поширювати ідеї сталого розвитку, показуючи власним прикладом, що збереження біорізноманіття – це не лише необхідність, а й важлива складова свідомого способу життя.

Молоде покоління – це потужна сила, здатна змінити світ на краще. Його вклад у збереження багатства живого світу є надзвичайно важливим для забезпечення сталого майбутнього нашої планети. Юнацтво повинно усвідомити свою відповідальність за збереження біорізноманіття та активно долучатися до цього процесу.

Учнівські лісництва є дуже важливою ланкою у формуванні покоління, що дбає про довкілля. Окрім цього, молодь може здійснювати позитивний вплив через волонтерські рухи, екологічні стартапи, просвітницьку діяльність та наукові дослідження.

Екологічно відповідальне споживання – це не лише тренд, але й необхідність для збереження нашої планети. Молодь, як найбільш активна та свідома частина суспільства, може відіграти ключову роль у формуванні культури сталого розвитку.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗВИТОК ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ УЧНІВСЬКИХ ЛІСНИЦТВ НА ВИМОГУ СЬОГОДЕНЯ.....	4
ВІДТВОРИМО ЛІСИ РАЗОМ.....	6
ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА І ВИХОВАННЯ ЧЕРЕЗ ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВСЬКИХ ЛІСНИЦТВ.....	7
РОЛЬ УЧНІВСЬКИХ ЛІСНИЦТВ У ЗБЕРЕЖЕННІ ЛІСІВ.....	10
РОЛЬ УЧНІВСЬКИХ ЛІСНИЦТВ У ЗБЕРЕЖЕННІ ТА ВІДТВОРЕННІ ЛІСІВ.....	14
ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЕКОЛОГІЧНОМУ НАВЧАННІ.....	19
ОМЕЛА - РОСЛИНА ЗАГАДКА: ДРУГ ЧИ ВОРОГ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ.....	24
ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА І ВИХОВАННЯ ЧЕРЕЗ ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВСЬКИХ ЛІСНИЦТВ.....	27
ПРАКТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВСЬКИХ ЛІСНИЦТВ ВІД ТЕОРІЇ ДО РЕЗУЛЬТАТІВ.....	30
ДБАЙЛИВІ ГОСПОДАРИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО КРАЮ.....	31
СПІЛЬНА СПРАВА ЗАРАДИ МАЙБУТНЬОГО ЛІСІВ: 40 РОКІВ ПЛІДНОЇ СПІВПРАЦІ.....	33
РОЛЬ ЛІСУ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНІЙ РОБОТІ ЛУГІНСЬКОГО ЛІЦЕЮ.....	35
ЛІС ЯК ПОТУЖНИЙ ОСВІТНІЙ ІНСТРУМЕНТ.....	37
ВИКОРИСТАННЯ ПТАХІВ ДЛЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЛІСІВ ВОЛИНІ: ПОШИРЕННЯ НАСІННЯ,БІОРІЗНОМАНІТТЯ ТА СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНИХ ЗОН ДЛЯ ЇХНЬОГО ІСНУВАННЯ.....	40
МИ УКРАЇНЦІ: ЧЕСТЬ І СЛАВА НЕЗЛАМНИМ!.....	44
ВИХОВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ ЧЕРЕЗ ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВСЬКИХ ЛІСНИЦТВ.....	47
ЕКОЛОГІЧНА СВІДОМІСТЬ – СУТНІСТЬ, ШЛЯХИ ТА УМОВИ ЇЇ ФОРМУВАННЯ В УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ.....	49
ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ВИХОВАНЦІВ ГУРТКІВ ЗАСОБАМИ ПРОЄКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	53
ЗНАЧЕННЯ ЛІСІВ ДЛЯ ЕКОСИСТЕМИ.....	58
ТЕХНОЛОГІЯ ВІДТВОРЕННЯ ЛІСІВ НА ЛІСО-ЗРУБНИХ ПЛОЩАХ.....	58
РОЛЬ УЧНІВСЬКИХ ЛІСНИЦТВ У ЗБЕРЕЖЕННІ ТА ВІДТВОРЕННІ ЛІСІВ.....	62
ВІД НАСІННЯ ДО МАЙБУТНІХ ДУБІВ:ВІДНОВЛЕННЯ ЛІСІВ ДОНБАСУ СПІЛЬНА СПРАВА.....	65
ПРО ЛІС І В ЛІСІ: ЛІСОВА ПЕДАГОГІКА - СКЛАДОВА СУЧАСНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ.....	67
ЕКОСИСТЕМА ЛІСУ ЯК ІНТЕРАКТИВНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРОСТІР.....	72
ЛІС ЯК ПРИРОДНА ЛАБОРАТОРІЯ:	
ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ.....	75
ОРНІТОЛОГІЧНИЙ ЗАКАЗНИК ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОГО ЗНАЧЕННЯ «ЖОРНІВСЬКИЙ» ТА ЙОГО РОЛЬ У РОЗВИТКУ ЕКОЛОГО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ.....	77
БІОРІЗНОМАНІТТЯ ТА ЙОГО ОХОРОНА. ВКЛАД МОЛОДІ.....	79
ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА І ВИХОВАННЯ ЧЕРЕЗ ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВСЬКИХ ЛІСНИЦТВ.....	80
ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ ЧЕРЕЗ ДІЯЛЬНІСТЬ ЦУМАНСЬКОГО УЧНІВСЬКОГО ЛІСНИЦТВА.....	83
ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ І ГРОМАДСЬКА АКТИВНІСТЬ У СФЕРІ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА.....	86
ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ МОЛОДІ.....	87

ЛІС ЯК ПРИРОДНА ЛАБОРАТОРІЯ ДЛЯ ОСВІТИ: НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВСЬКИХ ЛІСНИЦТВ.....	91
ЛІСОВІДВЕДЕННЯ ЯК ПРІОРИТЕТ УЧНІВСЬКИХ ЛІСНИЦТВ.....	94
УЧНІВСЬКІ ЛІСНИЦТВА ЯК ФОРМА ПРАКТИЧНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ.....	95
РОЛЬ УЧНІВСЬКИХ ЛІСНИЦТВ У ЗБЕРЕЖЕННІ ТА ВІДТВОРЕННІ ЛІСІВ.....	97
АНАЛІЗ ЛІСОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТЕНЖАРИЧІВСЬКОГО ЛІСНИЦТВА ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКОГО НАДЛІСНИЦТВА ЗА 2021-2025 РОКИ.....	100
МАЙБУТНІ ГОСПОДАРИ ЗЕМЛІ: З ДОСВІДУ РОБОТИ УЧНІВСЬКИХ ЛІСНИЦТВ ХАРКІВЩИНИ.....	102
ЕКСКУРСІЇ ЗА ПРОГРАМОЮ «ЕКОЛОГІЧНИМИ СТЕЖКАМИ РІДНОЇ УКРАЇНИ» ЯК ЗРАЗОК ЕКОПРОСВІТНИЦЬКОЇ РОБОТИ СЕРЕД УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ, В ТОМУ ЧИСЛІ ДІТЕЙ З ООП.....	107
БІОРИЗНОМАНІТТЯ ТА ЙОГО ОХОРОНА: ВКЛАД МОЛОДІ.....	111